

e-ISSN:2587-2168

IDEA

Studies

journal

2022 Vol 8 Issue 40

International Journal of Disciplines Economics &
Administrative Sciences Studies

IDEA STUDIES Journal

International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies

Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing / e-ISSN:2587-2168

 ideastudies.com ideastudiesjournal@gmail.com

Vol 8 Issue 40 APRIL 2022

GENERIC / JENERİK

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies) is a **international** and **refereed** e-journal. You can send posts by new member record via the journal web page, and take a part in broadcast and / or arbitration committees. We would like to express our honor to work with you, our esteemed academics. International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies) publishes original scientific articles, symposium, panel and scientific study outputs. Furthermore, symposium reports can be published, if not published anywhere. However, authors are responsible for any obstacles for their works. International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies) has the intellectual property rights of any published material. Anything published in the journal can not be published in anywhere except from the ones which has the permission of the journal. Any judicial, economic and ethical responsibilities of the published materials are under the authors' responsibility. International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies) will not accept any responsibility.

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies) dergisi **2015** yılında yayım hayatına başlamış olup, **ULUSLARARASI, HAKEMLİ, ALAN İNDEKSLİ ve E-DERGİ** olarak yayınlanan ve sadece İktisadi ve İdari Bilimler Bünyesinde yer alan çalışmaları yayımlayarak, söz konusu alana katkıda bulunmayı amaçlayan sosyal bilimler dergisidir. IDEAStudies dergisi 16 adet uluslararası indekste taranmaktadır.

JOURNAL ADMINISTRATION / DERGİ YÖNETİMİ		
Editor		
Prof. Dr. H.Seçil FETTAHLIOĞLU		
Disciplines Editor		
Professor Dr. Jean-Marc TROUILLE	Economics	Bradford University
Professor Dr. Ekaete EFRETUEI	Business Administration	Keele University
Professor Dr. Fatos UKAJ	Econometrics	Prishtina University
Professor Dr. Shpresa HOXHA	Labour Economics	Prishtina University
Associate Professor Dr. Beyhan ZABUN	Philosophy	Gazi University
Professor Dr. Dharm BHAWUK	Community Psychology	Hawaii University
Professor Dr. Mieczysław W. SOCHA	International Advisory Board	Warsaw University
Professor Dr. Haluk ALKAN	Public Administration	Marmara University
Professor Dr. Nauşabayeva HEKIMOGLU	International Relations	Bitlis Eren University
Professor Dr. Ramazan ERDEM	Healthcare Management	Suleyman Demirel University
Foreign Language Linguist		
Ass.Prof.Dr. Gulsum Vezir Oguz	Istanbul Gelisim University	
Ass.Prof.Dr. Hayriye BILGINER	Kahramanmaraş Sutcu Imam University	
Index Supervisor		
Zahide AKDOĞAN	Kahramanmaraş Sutcu Imam University	
Lawyer		
Lawyer İsmail KARACA	London	
Lawyer Ömer GÖDEOĞLU	Turkey	
ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU		
Professor Abdullah OKUMUS	Istanbul University / TURKEY	
Professor Ahmet SENGONUL	Cumhuriyet University / TURKEY	
Professor Ali AKSOY	Inonu University / TURKEY	
Professor Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES	
Professor Askar CHOUDHURY	Illinois State University, Illinois / USA	
Professor Belkis OZKARA	Afyon Kocatepe University / TURKEY	
Professor Bunyamin AKDEMİR	Inonu University / TURKEY	
Professor Chunxing FAN	Tennessee State University / USA	
Professor Dharm BHAWUK	Hawaii University / HAWAII	
Professor Dragana RADICIC	Lincoln University / UNITED KINGDOM	
Professor Ekaete EFRETUEI	Keele University / UNITED KINGDOM	
Professor Elvira BOLAT	Bournemouth University / UNITED KINGDOM	
Professor Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA	
Professor Ercan OKTAY	Karamanoglu Mehmetbey University/ TURKEY	
Professor Fatos UKAJ	Prishtina University / KOSOVA	
Professor Fazlı ARSLAN	Istanbul University / TURKEY	
Professor Feyzullah EROGLU	Pamukkale University / TURKEY	
Professor Fusun ÇINAR ALTINTAS	Uludag University / TURKEY	
Professor Gulay BUDAK	Dokuz Eylul University / TURKEY	
Professor Hasan TUTAR	Sakarya Universty / TURKEY	
Professor Himmet KARADAL	Aksaray Universty / TURKEY	

Professor Ipek DEVECI KARAKOC	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Isidora KOURTI	Regent's University / UNITED KINGDOM
Professor Ismail BAKAN	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY
Professor Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Professor Junaid M.SHAIKH	Curtin University of Technology / MALAYSIA
Professor Katia Zhivkova MIHAILOVA	Univ. of National and World Ec. Sofya / BULGARIA
Professor Kayhan TAJEDDINI	Lund University / SWEDEN
Professor Lutfiye OZDEMIR	Inonu University/TURKEY
Professor Mahir FISONOGLU	Cukurova University / TURKEY
Professor Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Professor Mbodja MOUGOUE	Wayne State University / USA
Professor Mehdi TEHRANI	Columbus State University / USA
Professor Mevlüt KARAKAYA	Gazi University / TURKEY
Professor Mieczysław W. SOCHA	Warsaw University / POLAND
Professor Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Professor Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Professor Mustafa PAKSOY	Kilis 7 Aralık University / TURKEY
Professor Nalan AKDOĞAN	Baskent University/TURKEY
Professor Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Professor Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Professor Pinar SURAL OZER	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Recep KOK	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Sabahat BAYRAK KOK	Pamukkale University / TURKEY
Professor Semra GUNEY	Hacettepe University / TURKEY
Professor Serap CABUK	Cukurova University / TURKEY
Professor Sharon THACH	Tennessee State University / USA
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA
Professor Steve LETZA	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Ugur YOZGAT	Marmara University / TURKEY
Professor Vaidas LUKOSIUS	Tennessee State University / USA
Professor Ymer HAVOLLI	Prishtina University / KOSOVA
Professor Yu-Feng LEE	New Mexico State University / USA
Professor Yusuf KARAKILÇIK	Inonu University / TURKEY
PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU	
Professor Adnan CELIK	Selcuk University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Ali APALI	Mehmet Akif Ersoy University / TURKEY
Associate Professor Dr. Ali BAYRAKDAROGLU	Muğla Sıtkı Koçman University / TURKEY
Associate Professor Dr. Ali Cuneyt CETIN	Akdeniz University / TURKEY
Professor Ali OZDEMIR	Dokuz Eylul University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Alper TAZAGUL	Kafkas University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Aykut EKİYOR	Gazi University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Aykut SARKGUNESI	Bulent Ecevit University / TURKEY
Assoc. Professor Dr. Ayşe Nazlı AYYILDIZ UNNU	Ege University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Baris AYTEKIN	Kırklareli University / TURKEY
Assist. Prof. Dr.Burcu Ozge OZASLAN CALISKAN	Istanbul University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Burhanettin COSKUN	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Assistant Professor Dr.Bilal SOLAK	Sirnak University / TURKEY
Associate Professor Dr. Birol MERCAN	Necmettin Erbakan University/ TURKEY
Associate Prof. Dr. Bulent OZ	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Professor Cetin BEDESTENCI	Çag University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Deniz AKGUL	Ahi Evran University / TURKEY
Assistant Professor Dr.Dilek PENPECE	Science and Technology University / TURKEY
Associate Professor Dr. Duygu KIZILDAG	Izmir Democracy University / TURKEY
Associate Professor Dr. Dundar KOK	Pamukkale University / TURKEY
Associate Professor Dr. Emel BAHAR	Mersin University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Elif SIMSEK OZKAN	Erciyes University / TURKEY
Professor Esin KUHEYLAN	Dokuz Eylul University / TURKEY
Assist. Professor Dr.Evrin MAYATURK AKYOL	Izmir Katip Celebi University / TURKEY
Assist. Professor Dr. Fatma Nur YORGANCILAR	Selcuk University / TURKEY
Associate Professor Dr. Fahri TURK	Trakya University / TURKEY
Associate Professor Dr. Fikret SOYER	Sakarya University / TURKEY
Assistant Professor Funda BAYRAKDAROĞLU	Muğla Sıtkı Koçman University / TURKEY
Professor Gonul BUDAK	Dokuz Eylul University / TURKEY
Associate Professor Dr. Gul KAYALIDERE	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gul Tugba DAGCI	Yalova University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gulsen GERSIL	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gulsum Vezir OGUZ	İstanbul Gelisim University / TURKEY

Associate Professor Dr. Haluk DUMAN	Aksaray University / TURKEY
Associate Professor Dr. Hasan GÜL	Ondokuz Mayıs University/ TURKEY
Associate Professor Dr. Hatice Hicret ÖZKOC	Mugla Sıtkı Kocaman University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Hayriye SENGUN	Bayburt University / TURKEY
Associate Prof. Dr. Koray KAYALIDERE	Calal Bayar University / TURKEY
Associate Professor Dr.Mehmet INCE	Mersin University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mehmet Ferhat ÖZBEK	Gumushane University / TURKEY
Associate Professor Dr. Melih ÖZCALIK	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Muhammed SAYGIN	Mersin University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mustafa AY	Selcuk University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mustafa Fedai CAVUS	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Professor Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY
Associate Professor Dr. Morsheda HASSAN	Grambling State University / USA
Associate Professor Dr. Namik Kemal ŞAHBAZ	Mersin University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nazan SAHBAZ KILINC	Kirikkale University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nicolin AGALLIJA	Bayburt University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Noyan AYDIN	Dumlupınar University / TURKEY
Associate Professor Dr. Nuran AKSIT ASIK	Balikesir University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nurullah KAYA	Bayburt University / TURKEY
Associate Professor Dr. Nuri BALTACI	Gumushane University / TURKEY
Associate Professor Dr. Okyay UCAN	Nigde Omer Halisdemir University /TURKEY
Associate Professor Dr. Olca SURGEVIL	Dokuz Eylul University / TURKEY
Associate Prof.Dr. Orhan ERCAN	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Ozlem YASAR UGURLU	Gaziantep University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Sahin CETINKAYA	Usak University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Sara ONUR	Kirikkale University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Selcen KÖK	Kahramanmaraş Sutcu Imam University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Serkan KEKEVI	Gaziosmanpaşa University / TURKEY
Assistant Professor Dr. S. Mustafa ERSUNGUR	Ataturk University / TURKEY
Professor Tahir AKGEMCI	Selcuk University / TURKEY
Associate Professor Dr. Zubeyir TURAN	Omer Halisdemir University / TURKEY
INTERNATIONAL REPRESENTATIVE / ULUSLARARASI TEMSİLCİLER	
Professor Askar CHOUDHURY	Illinois State University, Illinois / USA
Professor Chunxing FAN	Tennessee State University / USA
Professor Dharm BHAWUK	Hawaii University / HAWAII
Professor Dragana RADICIC	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Ekaete EFRETUEI	Keele University / UNITED KINGDOM
Professor Elvira BOLAT	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Professor Fatos UKAJ	Prishtina University / KOSOVA
Professor Isidora KOURTI	Regent's University / UNITED KINGDOM
Professor Jean-Marc TROUILLE	Bradford University / UNITED KINGDOM
Professor Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Professor Junaid M.SHAIKH	Curtin University of Technology / MALAYSIA
Professor Katia Zhivkova MIHAILOVA	University of National and World Economic Sofya/BULGARIA
Professor Kayhan TAJEDDINI	Lund University / SWEDEN
Professor Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Professor Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Professor Mehdi TEHRANI	Columbus State University / USA
Professor Mieczysław W. SOCHA	University of Warsaw / POLAND
Professor Mohga BASSIM	University of Buckingham / UNITED KINGDOM
Professor Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Professor Partha SARKAR	University of Burdwan / INDIA
Professor Sharon THACH	Tennessee State University / USA
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA
Professor Shpresa HOXHA	Prishtina University / KOSOVA
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA
Professor Steve LETZA	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Vaidas LUKOSIUS	Tennessee State University / USA
Professor Ymer HAVOLLI	Prishtina University / KOSOVA
Professor Yu-Feng LEE	New Mexico State University / USA

INDEXED / LISTED / TARANAN İNDEKSLER

	Science Library Index
	SOBIAD Atıf Dizini
	Scientific Indexing Services (SIS)
	Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
	International Index Copernicus
	Cite Factor Academic Scientific Journals
	ResearchBible (Academic Resource Index)
	Directory of Research Journals Indexing (DRJI)
	Scientific World Index (SCIWIN)
	Directory of Indexing and Impact Factor (DIIF)
	Root Society for Indexing and Impact Factor Service
	Society of Economics and Development
	Advanced Science Index
	Social Science Research Network (SSRN)
	infoBase index
	General Impact Factor

OPEN ACCESS

IDEA STUDIES Journal

International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies

Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing / e-ISSN:2587-2168

 ideastudies.com ideastudiesjournal@gmail.com

Vol 8 Issue 40 APRIL 2022

FROM THE EDITOR / EDİTORDEN

Bilim dünyasının değerli insanları,

International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies) Dergisi, 2015 yılında yayın hayatına başlamış olup, uluslararası, hakemli ve yalnızca İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ anabilim dallarına ait çalışmaları yayınlayan e-dergidir.

Yayın hayatına başlamasından bu yana IDEAStudies ailesi içinde yer alan ve emeklerini esirgemeyen dergi yönetim kurulundaki değerli hocalarımıza, yurt içi ve yurtdışında görev yapan danışma, yayın ve hakem kurullarımızda yer alarak uzmanlık alanları ile bizlere katkı sağlayan çok değerli hocalarımıza sonsuz teşekkürü bir borç biliriz.

Kurulduğu günden bu yana IDEAStudies ailesi olarak, akademisyen hocalarımızla birlikte çalışmanın gurunu yaşamaktayız. Şu ana kadar IDEAStudies ailesi içerisinde yer almamış, ama yer almak isteyen siz değerli hocalarımızı yayın kurulu, danışma kurulu, hakem kurulu ve yazar olarak yanımızda görmek bizlere daha da güç katacaktır.

Bu açıdan IDEAStudies dergisi olarak bizlere vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarız.

Prof.Dr. H.Seçil FETTAHLIOĞLU

English

International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies (IDEAStudies), began its publication in 2015. IDEAJOURNAL is an international, refereed fervent and online journal, that publishes academic studies in the field of economic and administrative sciences.

We would like to thank you for your support to our advisory board, editorial board and arbitration board. We are also grateful to the scientists who share your study with us.

We are aware of the fact that we will be guided by stronger steps in the field of social sciences with the support you will give us in the future. For this reason, we are honored to see you in our broadcast, consultation or referee boards.

We would like to thank you for all the support you give in this way we are trying to become a social platform, and I offer respects.

Prof.Dr. H.Seçil FETTAHLIOĞLU

IDEA STUDIES Journal

International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies

Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing / e-ISSN:2587-2168

ideastudies.com ideastudiesjournal@gmail.com

Vol 8 Issue 40, APRIL 2022

CONTENT / İÇİNDEKİLER

Fedayi YAĞAR ve Sema DÖKME YAĞAR

The Role Of Patient Activation Level In Improving Health Behaviors: A Cross-Sectional Study
Sağlık Davranışlarını İyileştirmede Hasta Aktiflik Düzeyinin Rolü: Kesitsel Bir Çalışma

273-277

Hande KAPLAN

Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Seçimsiz Kalışı Ve Kamusal Uyum Bekleyişi
Without Choice Permanence of Syrian Migrants in Turkey and the Expectation of Civic Integration

278-290

Cebeli İNAN ve Şenol ÇELİK

Rüzgar Hızı Değişiminin Fourier Serileri İle Modellenmesi: Bingöl İli Örneği
Modeling Of Wind Speed Variation With Fourier Series: Example Of Bingöl Province

291-297

Ali KÖSTEPEN ve Nezh Metin ÖZMUTAF

Sivil Toplum Kuruluşlarında Liderlik Ve Sinerjik Etki: İzmir İlinde Bir Araştırma
Leadership And Synergic Effect In Ngos: A Research In Izmir

298-305

İhsan KURAN

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü
The Role Of Karacadağ Development Agency On Tourism Of TRC2 Region

306-314

Ayla AVCI

Örgütlerde Manevi Liderlik Ve İş Etiği İncelemesi
Spiritual Leadership And Business Ethics In Organizations

315-319

Mustafa Cehti AKBIYIK

Türkiye'de Teknokentlerde Yürütülen Ar-Ge Faaliyetleri: Kalkınma Planları Bağlamında Bir Değerlendirme
R&D Activities Carried Out in Technopolises in Turkey: An Evaluation in the Context of Development Plans

320-329

The Role Of Patient Activation Level In Improving Health Behaviors: A Cross-Sectional Study

Sağlık Davranışlarını İyileştirmede Hasta Aktiflik Düzeyinin Rolü: Kesitsel Bir Çalışma

Fedayi YAĞAR¹ Sema DÖKME YAĞAR²

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv., İİBF, Sağlık Yönetimi Böl. Kahramanmaraş, Türkiye
² Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye

ABSTRACT

The importance of health behaviors was once again clearly understood during the COVID-19 pandemic. Individuals who are overweight, smokers and do not exercise regularly were affected much more negatively by the epidemic. In this process, there is a need to identify approaches that can improve health behaviors. In this study, we evaluated the patient activation measure (PAM), which we think may be one of these approaches and we examined PAM's association with health behaviors. The convenience sampling method were used. 402 patients who came to the university hospital in Kahramanmaraş, Turkey formed the sample of the study. Descriptive statistics and t-test technique were used. Patients with high PAM scores were significantly more likely to perform more exercise and use less smoked, compared to patients with the lowest PAM scores. Similarly, it was found that individuals with high patient activation weighed less. In the light of these data, it can be stated that increasing patient activation should be considered as very significant political instrument by countries for improving the well-being of individuals. Preparing leaflets and educational videos for patients could have a significant impact to increase the level of activation.

Key words: Patient activation, health behaviors, smoking, exercise, obesity

ÖZET

COVID-19 salgını ile birlikte bireylerin sağlık davranışlarının önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Aşırı kilolu, sigara içen ve düzenli egzersiz yapmayan bireylerin salgından daha çok olumsuz etkilendiği bilinmektedir. Bu süreçte sağlık davranışlarını iyileştirebilecek yaklaşımların belirlenmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu çalışmada bu yaklaşımlardan biri olabileceğini düşündüğümüz Hasta Aktiflik Düzeyini (HAD) ele aldık ve HAD'ın sağlık davranışları ile ilişkisini inceledik. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kahramanmaraş ilindeki üniversite hastanesine gelen 402 hasta oluşturmuştur. Tanımlayıcı istatistikler ve t-testi tekniği kullanılmıştır. HAD skorları yüksek olan hastaların, en düşük HAD skorlarına sahip hastalara kıyasla, daha fazla egzersiz yapma ve daha az sigara kullanma olasılıkları anlamlı derecede daha yüksekti. Benzer şekilde, hasta aktivasyonu yüksek olan bireylerin daha az kilolu olduğu bulundu. Bu veriler ışığında, hasta aktiflik düzeyinin artırılmasının, bireylerin iyilik hallerinin iyileştirilmesi için ülkeler tarafından çok önemli bir politik araç olarak görülmesi gerektiği ifade edilebilir. Hastalar için broşürler ve eğitim videoları hazırlamak, aktiflik düzeyini artırmak için önemli bir etkiye sahip olabilir.

Anahtar Kelimeler: Hasta aktifliği, sağlık davranışları, sigara, egzersiz yapma, obezite

1. INTRODUCTION

Activated patients believe that they have an important role in their healthcare and that they possess the knowledge, skills and confidence to fulfil this role. Since activated patients are very likely to engage in behaviors improving health, it is expected to increase and maintain patient activation (Greene et al., 2015; Hibbard et al., 2004; Mosen et al., 2007). There are four stages in patient activation: People do not grasp that they must play an active role in their own health and they may still believe that they can just be a passive recipient of care in the first stage. People may be deprived of the basic facts or have not understood the facts from a wide perspective including their health or recommended health regimens in the second stage. People have the key facts and are beginning to take action but may not have sufficient confidence and skill to support new behaviors in the third stage. People have adopted new behaviors but may not be able to maintain them in the face of stress or health crises in the fourth stage (Hibbard et al., 2007).

Today, countries have been increasingly focusing on the role of the patient in health management. Since patients play such an important role in identifying the need for care and the outcomes of this care, there has been a growing awareness on the need for patients to take more active and effective role in managing their own health and healthcare services (Greene & Hibbard, 2012; Greene et al., 2015). An important health policy-related question is: what is needed for consumers to become effective and competent managers of their own health and healthcare? What kind of skills, information, beliefs and motivation are required to be an "activated" or a more effective healthcare manager? These are important questions considering that we aim to improve the healthcare process and care outcomes (Hibbard et al., 2004). At this point, due to the fact that patient self-management is so critical to health outcomes, measuring activation and using the information to develop processes supporting

patient self-management could be an important key for improving the outcomes of care (Hibbard et al., 2007). It was noted that patients with a high level of activation were more likely to exhibit self-management behaviors, to use self-management services and to report high medication adherence than patients with the lowest scores. This population was found to be 10 times more likely to report high patient satisfaction scores and 5 times more likely to report high quality of life scores (Mosen et al., 2007). Similarly, there are results showing that individuals with high activation followed a well-balanced diet (Harvey et al., 2012), smoked less and consumed less alcohol (Kim et al., 2016), exercised more regularly and consumed more fruits and vegetables (Hibbard et al., 2004). Accordingly, we expect to see a significant relationship between patient activation levels and health behaviors.

H1: There is a significant difference between patient activation and health behaviors.

2. METHOD

2.1. Patients

This is a cross-sectional study. 402 patients (F/M 235/167, mean age 41,43±17,99) who were admitted to training and research hospital for treatment were included in this study. The convenience sampling method were used. Data were collected from September 27 to October 15, 2021. Individuals over the age of 18 were included in the study on a voluntary basis.

2.2. Evaluation of Patient Activation

The 13-item Patient Activation Measure (PAM) developed by Hibbard et al. (2005) was used to identify patient activation. How much participants agreed with the statements was determined by using a Likerttype scale (between 1=totally disagree and 4=totally agree). Turkish validity and reliability study of the scale was conducted by Kosar and Besen (2019). The Cronbach's Alpha level of the study was found to be 0.870. In terms of validity, the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) value was found to be 0.798 and the total variance to be 64.16%. These findings show that the scale is reliable and valid.

2.3. Statistical Analysis

SPSS version 26.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) was used for data analysis. The scores for patient activation showed normal distributions. Descriptive statistics, including mean, standard deviations, frequency and percentage, were used to analyze the demographic characteristics, health behaviors and patient activation. The t-test was used to examine the relationships between health behaviors and patient activation. The level of significance was .05.

3. RESULTS

Patients were asked some questions to evaluate personal features (Table 1). The mean age of participants was 41.43±17.99. There were more female participants (58.5%) than male participants (41.5%). It was found that 64.9% of the participants did not smoke and 57.2% did not exercise regularly. Similarly, the body mass indexes of participants were calculated by measuring their weight and height and 56.0% of them was found to be "overweight." On the other hand, in this section, whether there was a relationship between the level of patient activation and health behaviors was examined. The relationship between patient activation and health behaviors were presented in Table 2.

Table 1. Socio-Demographic Characteristics of Respondents

	N	%
<i>Gender (n=402)</i>		
Female	235	58.5
Male	167	41.5
<i>Marital Status (n=402)</i>		
Married	252	62.7
Single (Unmarried, Divorced/Widowed)	150	37.3
<i>Health Insurance (n=402)</i>		
Yes	384	95.5
No	18	4.5
<i>Smoking (n=402)</i>		
Yes	141	35.1
No	261	64.9
<i>Regular Exercise (n=388)</i>		
Yes	158	40.7
No	230	59.3

<i>Body Mass Index (BMI) (n=386)</i>		
25 under	161	41.7
25 and above	225	58.3
	Mean	Standard Deviation
<i>Age</i>	41.43	17.99
<i>Patient Activation</i>	82.30	16.53

It was found out that individuals with a higher level of patient activation, exercised more regularly ($p=0.000$; $p < 0,05$) and smoked less ($p=0.000$; $p < 0,05$). On the other hand, according to the Ministry of Health, people with a body mass index of 25 or more are considered overweight. Table 2 showed that individuals with lower patient activation were more overweight ($p=0.010$; $p < 0,05$). Based on these results, the Hypothesis 1: "There is a significant difference between patient activation and healthy living behaviors" was accepted.

Table 2. An Analysis on the Relationships between Patient Activation and Health Behaviors

Health Behaviors		Patient Activation			
		Average	Standard Deviation	T	p
Regular Exercising	Yes (n=158)	94.59	5.66	15.226	0.000*
	No (n=230)	73.75	16.55		
Smoking	Yes (n=141)	69.62	20.02	-11.060	0.000*
	No (n=261)	89.15	8.45		
Body Mass Index (BMI)	25 under (n=161)	84.63	15.23	2.586	0.010*
	25 and above (n=225)	80.20	17.52		

* $p < .05$

4. DISCUSSION

The aim was to address whether there was a significant relationship between patient activation and health behaviors (smoking, a well-balanced diet and obesity) in the study.

One major health problem that is adversely affecting the health of the world population is obesity. It is stated that it has taken the place of malnutrition and communicable diseases (Kopelman, 2000). The World Health Organization lists obesity as one of the 10 most high-risk diseases (WHO, 2000). According to the data of the Turkish Statistical Institute, there is a decrease in the rate of obesity in Turkey (Balci & Küçükkendirci, 2019). In our study, we measured patients' height and weight and calculated their body mass indexes. Based on the calculation of the Ministry of Health, we considered a person with a body mass index of 25 or more as overweight. In the present study, it was found that individuals with a low patient activation were more overweight. These findings are also supported by other studies in the literature (Greene & Hibbard, 2012; Harvey et al., 2012).

Smoking is one of the most preventable causes of death and disease in the world. Causing the death of 100 million people in the 20th century, smoking still kills more than 5 million people annually. In average, a non-smoker lives 13 to 14 years longer than a smoker. Approximately 80% of smokers live in low and middle income countries, where tobacco-related disease and mortality is at the highest level (Israelowitz et al., 2016). It is estimated that there are still around 20 million tobacco addicts in Turkey and that 100 to 150 thousand people lose their lives every year due to diseases associated with smoking (Buturak et al., 2016). In the light of these data, whether patient activation had a significant impact on reducing tobacco use was examined in our study. It was concluded that individuals with a high level of patient activation smoked less. Kim et al. (2016) also found a similar result in their study. Our results were also found to be in consistency with the literature.

Regular physical activity is of vital importance for physical and mental well-being and health. It helps to improve one's overall health and fitness, lose weight, reduce health risk and promote good mental health (Sarkar & Sil, 2017). Regarding regular exercising in Turkey, we can see that many sports facilities have been established in recent years. However the number of people exercising is not high as expected (Kaya et al., 2018). Whether patient activation was associated with regular exercising was examined in our study. It was concluded that individuals with high patient activation exercised more regularly. In their study, Hibbard et al. (2004) also obtained similar results. Therefore, it could be noted that our findings support the relevant literature.

There are many studies in the literature suggesting that the patient activation approach, which can be considered as an important political instrument to improve health statuses of individuals can be adapted and developed (Alegria et al., 2008; Frosch et al., 2010; Hibbard et al., 2009; Hibbard et al., 2007). For example, in a study on patients with diabetes, the aim was to increase activation by showing patients videos. As a result of the study, patients become more activated in their communication with their physicians and participated in the care process more actively, improving health outcomes as well (Williams et al., 2005).

Another method that can be used to increase patient activation is preparing question booklets for patients. In a study conducted by the Right Question Institute in the US, patients, who referred to primary healthcare services, were handed over a question booklet before they see the physician to increase patient activation. This approach was found to be beneficial in increasing patient activation and improving communication with physicians (Deen et al., 2011). In another study, the aim was to increase patient activation by using call centers. In this project called "usual coaching", patients were grouped based on their levels of activation and individuals in the tailored coaching group had significantly improved activation scores, improved clinical indicators, and decreased hospitalization and the use of Emergency Department (Harvey et al., 2012).

5. CONCLUSION

It was concluded that individuals with higher patient activation engaged more in regular exercise, smoked less and maintained a well-balanced diet based on their body mass indexes. According to the results obtained, we were able to highlight the potential role of patient activation in terms of improving health behaviors. In the light of these data, it can be stated that increasing patient activation should be considered as very significant political instrument by countries for improving the well-being of individuals.

REFERENCES

- Alegría, M., Polo, A., Gao, S., Santana, L., Rothstein, D., Jimenez, A., Hunter, M. L., Mendieta, F., Oddo, V., & Normand, S.-L. (2008). "Evaluation of a Patient Activation and Empowerment Intervention in Mental Healthcare", *Medical Care*, 46(3):247-256. <https://doi.org/10.1097/MLR.0b013e318158af52>
- Balci, H., & Küçükkendirci, H. (2019). "Obezite ve Obezite Cerrahisinde Beslenme", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 12(2):45-50. <https://www.derleme.gen.tr/index.php/derleme/article/view/333>
- Buturak, Ş. V., Günal, N., Özçiçek, G., Rezaki, H. Ö., Koçak, O. M., Kırıcı, A. G., Kabalcı, M., Dural, K., & Özpolat, B. (2016). "Sigara Bırakma Polikliniğine Başvuran Hastaların Sosyodemografik Özellikleri ve Sigara Bağımlılık Şiddetleri", *Turkish Journal of Clinics and Laboratory*, 7(1):72-76. <https://doi.org/10.18663/tjcl.05665>
- Deen, D., Lu, W.-H., Rothstein, D., Santana, L., & Gold, M. R. (2011). "Asking Questions: The Effect of a Brief Intervention in Community Health Centers on Patient Activation", *Patient Education and Counseling*, 84(2):257-260. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2010.07.026>
- Frosch, D. L., Rincon, D., Ochoa, S., & Mangione, C. M. (2010). "Activating Seniors to Improve Chronic Disease Care: Results from a Pilot Intervention Study", *Journal of the American Geriatrics Society*, 58(8):1496-1503. <https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.2010.02980.x>
- Greene, J., & Hibbard, J. H. (2012). "Why Does Patient Activation Matter? An Examination of the Relationships between Patient Activation and Health-Related Outcomes", *Journal of General Internal Medicine*, 27(5):520-526. <https://doi.org/10.1007/s11606-011-1931-2>
- Greene, J., Hibbard, J. H., Sacks, R., Overton, V., & Parrotta, C. D. (2015). "When Patient Activation Levels Change, Health Outcomes and Costs Change, Too", *Health Affairs*, 34(3):431-437. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2014.0452>
- Harvey, L., Fowles, J. B., Xi, M., & Terry, P. (2012). "When Activation Changes, What Else Changes? The Relationship between Change in Patient Activation Measure (PAM) and Employees' Health Status and Health Behaviors", *Patient Education and Counseling*, 88(2):338-343. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2012.02.005>
- Hibbard, J. H., Greene, J., & Tusler, M. (2009). "Improving the Outcomes of Disease Management by Tailoring Care to the Patient's Level of Activation", *The American Journal of Managed Care*, 15(6):353-360. <https://europepmc.org/article/med/19514801>
- Hibbard, J. H., Mahoney, E. R., Stock, R., & Tusler, M. (2007). "Do Increases in Patient Activation Result in Improved Self-Management Behaviors?", *Health Services Research*, 42(4):1443-1463. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6773.2006.00669.x>
- Hibbard, J. H., Mahoney, E. R., Stockard, J., & Tusler, M. (2005). "Development and Testing of a Short Form of the Patient Activation Measure", *Health Services Research*, 40(6p1):1918-1930. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6773.2005.00438.x>

- Hibbard, J. H., Stockard, J., Mahoney, E. R., & Tusler, M. (2004). "Development of the Patient Activation Measure (PAM): Conceptualizing and Measuring Activation in Patients and Consumers", *Health Services Research*, 39(4p1):1005-1026. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6773.2004.00269.x>
- Isralowitz, R., Afifi, M., Reznik, A., & Sussman, S. (2016). Cigarette Smoking Among Youth: A Regional Health Problem. In *Mental Health and Addiction Care in the Middle East* (pp. 93-107). Springer.
- Kaya, F., Şimşek, B., & Erzeybek, M. S. (2018). "Güneydoğu Anadolu'da Genç Nüfusun Spor Yapma ve Fiziksel Aktiviteye Katılma Eğilimleri: Batman İl Örneği, Türkiye", *Spor Eğitim Dergisi*, 2(1):21-28. <https://dergipark.org.tr/en/pub/seder/issue/35879/396841>
- Kim, J. Y., Wineinger, N. E., & Steinhubl, S. R. (2016). "The Influence of Wireless Self-Monitoring Program on the Relationship between Patient Activation and Health Behaviors, Medication Adherence, and Blood Pressure Levels in Hypertensive Patients: A Substudy of a Randomized Controlled Trial", *Journal of Medical Internet research*, 18(6):1-14. <https://doi.org/10.2196/jmir.5429>
- Kopelman, P. G. (2000). "Obesity As a Medical Problem", *Nature*, 404(6778):635-643. <https://doi.org/10.1038/35007508>
- Kosar, C., & Besen, D. B. (2019). "Adaptation of A Patient Activation Measure (PAM) into Turkish: Reliability and Validity Test", *African Health Sciences*, 19(1):1811-1820. <https://doi.org/10.4314/ahs.v19i1.58>
- Mosen, D. M., Schmittiel, J., Hibbard, J., Sobel, D., Remmers, C., & Bellows, J. (2007). "Is patient Activation Associated with Outcomes of Care for Adults with Chronic Conditions?", *The Journal of Ambulatory Care Management*, 30(1):21-29. <https://doi.org/10.1097/00004479-200701000-0005>
- Sarkar, J., & Sil, P. (2017). "Benefit of Exercises on Health: Study of Health Status of Young Adult Women Participating Exercise Regularly", *Nutrition and Physical Education*, 3(2):342-344. <https://www.journalofsports.com/pdf/2017/vol2issue1/PartF/2-1-81-323.pdf>
- WHO (2000). Obesity : preventing and managing the global epidemic : report of a WHO consultation. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42330>
- Williams, G. C., McGregor, H., Zeldman, A., Freedman, Z. R., Deci, E. L., & Elder, D. (2005). "Promoting Glycemic Control through Diabetes Self-Management: Evaluating a Patient Activation Intervention", *Patient Education and Counseling*, 56(1):28-34. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2003.11.008>

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 40
pp 278-290Article ID
57231
Arrival
10 December 2021
Published
30 April 2022**DOI NUMBER**
<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.57231>**How to Cite This Article**
Kaplan, H. (2022). "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Seçimsiz Kalışı Ve Kamusal Uyum Bekleyişi", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:8, Issue:40; pp:278-290International Journal of Disciplines
Economics & Administrative
Sciences Studies is licensed under
a Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Seçimsiz Kalışı Ve Kamusal Uyum Bekleyişi

Without Choice Permanence of Syrian Migrants in Turkey and the Expectation of Civic Integration

Hande KAPLAN¹

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kocaeli/Türkiye

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin Suriye'ye dönme ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirilme seçeneklerinin işlevsizliği üzerinde durarak Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun kalıcı olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalışı, onların tercihleri sonucunda hasıl olan bir sonuç olmasa da bu kalış ile beraber Suriyeli göçmenler bir kamusal uyum beklentisi geliştirmiştir. Çalışma, uyum ve vatandaşlık sürecini aynı çerçeveye alan bir perspektife dayanan kamusal uyum beklentisini birlikte yaşamın önemli bir dayanağı olarak değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Göçmenler, Kalıcılık, Uyum.

ABSTRACT

This study focuses on the dysfunctional options of Syrian immigrants in Turkey to return to Syria or resettle in a third country, and evaluate that Syrian immigrants are permanent. The stay of Syrian immigrants in Turkey is not a result of their preferences, but with this stay, Syrian immigrants have developed an expectation of civic integration. The study evaluates the expectation of civic integration, which is based on a perspective that includes the integration and citizenship processes, as an important pillar of living together.

Keywords: Syrian Immigrants, Permanence, Integration.

1. GİRİŞ

2021 yılı itibari ile on yılı geçen zaman diliminde Suriyeli göçmenlere yönelik ötekileştirme ve dışlamanın hem hareket hem odak noktası "Suriyeliler gitsin" önermesidir. 2019 Suriyeliler Barometresi'ne göre katılımcılar Suriyeli göçmenlerin kalıcı hâle gelmelerine karşı ortak bir tavırla Suriyeli göçmenlerin ya ülkesine ya da üçüncü bir ülkeye gitmesini istemektedir (Erdoğan, 2020: 202). Suriyeli göçmenlerin yaşadığı dışlanma ve ötekileştirmeye karşı tepkiselliği oluşmamış ve bu durum toplumda çıkmaz bir toplumsal kapanmaya yol açmamıştır. Bilakis, Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu Türkiye'de kalmak istediğini ve ülke vatandaşlığını almak istediğini ifade etmektedir. Çalışma için, Suriyeli göçmenlerin bu tutumu bir birlikte yaşama isteğidir ve toplumda ortak bir kamusal alana temel oluşturması açısından önemli görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin, Suriye'ye geri dönme, üçüncü bir ülkeye yerleşme ve Türkiye'de kalma seçenekleri arasından Türkiye'de kalma eğiliminin yüksek olması, seçenekler arasında geliştirilen bir tercihin sonucu değil, diğer iki durumunun mevcut koşullardaki işlevsizliği sonucunda hasıl olan bir gelişmedir. Bu veçhesiyle çalışma, Suriyeli göçmenler için Suriye'ye geri dönme ve üçüncü bir ülkeye yerleşme seçeneklerinin işlevsizliği üzerinde durarak, Suriyeli göçmenlerin kalıcılığını vurgu yapmaktadır. Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunun ülke vatandaşlığına varacak bir kalışı istemeleri ise, çalışma açısından, bir kamusal uyum beklentisi olarak değerlendirilecektir. Bu bağlamda, Suriyeli göçmenlerin toplumun bir parçası olarak birlikte yaşam pratiğine katılmaları sürecinin; göç, uyum ve vatandaşlık alanlarını yönetecek politikanın bu kamusal uyum beklentisine vereceği cevap ile şekilleneceği öngörülmektedir.

2. GERİ DÖNÜŞ VE YENİ BİR YOL TERCİHİ OLDUĞU VAR SAYILAN SURIYELİ GÖÇMENLER

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'den gitmesi, genel olarak iki alternatif ile temellendirilmektedir. İlki, Suriye'ye geri dönüş, ikinci ise bir AB ülkesine yerleştirilmeleridir. Bu başlık altında, iki seçeneğin de bugünkü koşullardaki olanaksızlığı ifade edilerek, bu durumun, Suriye'den Türkiye'ye göç eden üç buçuk milyondan fazla kişinin büyük çoğunluğunun Türkiye'de kalacağı bir yaşamı inşa etme isteğine ve pratiğine yol açtığı ifade edilecektir.

Toplumun önemli bir kesimi ve kamuya mal olmuş isimler Suriyeli göçmenlerin bir çözüm politikası olarak "toplu geri gönderilmelerini" savunmaktadır (Demir, 2021)¹. Bu politikayı sınırlayan en önemli ölçütlerden biri uygulamanın hukuken meşru olup olamayacağıdır. Bu çerçevede, Suriyeli göçmenleri geri gönderme politikasını belirleyen hukuki sınırlar bulunmaktadır. Uluslararası hukukun temelini oluşturan geri gönderme yasağı (*non-refoulement*) ilkesi Türkiye'nin iç hukuk düzenlemesi olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 4. maddesinde de temel ilke olarak yer almaktadır. Bu maddede, "*hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği*" ifade edilerek, geri gönderme yasağı ilkesi kabul edilmiştir (Ekşi, 2020: 192). Bu açıdan olası bir geri göndermenin söz konusu maddeyi ihlal etmemesi gerekmektedir. Kaynak ülkede yaşanabilir ve güvenli koşulların olduğu, şartların uygun düştüğü ölçüde ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), mültecinin geldiği ülkesine gönüllü olarak geri dönmesini çözüm türlerinden biri olarak değerlendirmektedir (Kaya, 2019: 515, 516). Bu konudaki en önemli iki husus kaynak ülkede savaşın sona ermesi ve akabinde gönüllü bir geri dönüş isteğinin bulunmasıdır². 2019 Suriyeliler Barometresi'ne göre, "hiçbir şekilde Suriye'ye geri dönmeyi düşünmüyorum" görüşünü belirten katılımcıların oranı yüzde 51.8'dir. 2017 Suriyeliler Barometresi'nde yüzde 16.7 olan oranın kısa zamandaki çarpıcı artışı, Murat Erdoğan'a göre, Suriyeli göçmenlerin kalıcılık eğiliminin güçlendiğini ve dönmeyi istemediğini gösteren önemli bir bulgudur (Erdoğan, 2020: 176, 177). Bu görüş, aynı zamanda, Suriyeli göçmenler nezdinde Suriye'deki olumlu gelişmelere yönelik bir beklentinin kalmadığı ve Türkiye toplumunun içinde gelecek planlamasına yönelmiş bir düşüncenin de yansımasıdır.

Türkiye'deki Suriyeli göçmenler, Suriye'deki mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal koşulların güvenli bir geri dönüşü mümkün kılmadığını düşünmektedir. Bu durum, Suriyeli göçmenlerin beyanlarında şu şekilde yer almaktadır: "Savaşa yol açan faktörler ortadan kalkmamış durumda, döndüğümüzde bizi bekleyen bir ev bulunmayacaktır, evlerimiz ya yıkılmıştır ya da başkaları mülk edinmiştir. Dönmemiz durumunda devletin güvenliği sağlayacağına garantisizdir. İnsanların kaçırıldığı, suçsuz yere tutuklandığı, anayasal hukuk düzeninin işlemediği bir sistemde nasıl bir uygulama ile karşılaşacağımız meçhuldür." (Çetin, 2020). Bununla birlikte, ülkelere dönmeleri durumunda, kurumsal mekanizmaların işleyişindeki sorunların yanında toplumsal mekanizmanın nasıl bir kabul geliştirdiği de muğlaktır. Türkiye'de toplumun Suriyeli göçmenlere karşı "ülkesi için savaşmamış, ülkesine arkasını dönmüş" anlatısını Suriye'deki Suriyeliler de farklı minvallerde geliştirmektedir. Türkiye'deki Suriyeli göçmenler, Suriye'de yaşayanlar için de "ülkesindeki savaş destek vermiş, ülkesinin durumunun kötüye gitmesine yol açan bir ülkeye sığınmış" olarak görülmektedir (DW Türkçe, 2020). Ayrıca Suriye'deki mevcut yönetim tarafından geri dönenlerin "şüpheli" olarak tanımlanması ve Suriye'den ayrılan kişilerin iç savaşta yer alan muhalif grupların destekçisi olarak görülmesi yaşamları için tehdit unsuru oluşturabilir (İçduygu ve Ayaşlı, 2019: 11, 16). Bu çerçevede, Türkiye'deki Suriyeli göçmenler hem geldikleri hem de vardıkları yerde çift katmanlı bir ötekileştirme yaşamaktadır. Tüm bu koşullar, Suriyeli göçmenlerin ülkelere döndüklerinde, kaldıkları yerden devam edecekleri yaşamı bulabilecekleri koşulların olmadığını, bir diğer deyişle, yaşanabilir bir ülke bulamayacakları düşüncesini tahkim etmektedir. Bu düşünce, bilimsel bulgularla da paralellik arz etmektedir.

Bugünkü şartlar altında Suriye'deki mevcut koşulları gösteren veriler şu şekildedir: Suriye'nin kara sınırlarının yüzde 15'i meşru bir yönetim olup olmadığı konusunda muğlaklığın devam ettiği Şam Yönetimi egemenliği altında iken, ülke sınırlarının yüzde 85'i dış aktörlerin nüfuzu altındadır. Kara sınırının çoğunluğunun kontrolü Rusya, İran, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) devredilmiş durumdadır (Balanche, 2021). Suriye'de kara sınırı ve hava sahasında kontrolün tesis edilememesi sınırlı bir ticaret hacmi

¹ "Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları 2020" başlıklı araştırmanın verilerine göre, Türkiye'de toplumun yüzde 86'si Suriyeli göçmenlerin evlerine dönmelerini istemektedir (Tokyay, 2020). Toplumun kutuplaşmış yapısının Suriyeli göçmenlerin dönmeye istegi üzerindeki konsensusuna politik alanda özellikle muhalefetin "geri gönderme" vaadi ile cevap verilmektedir. 16 Temmuz 2021 Ana Muhalefet Partisi CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu sosyal medya hesabından paylaştığı bir videoda Suriyeli göçmenlere yönelik şu ifadeleri vermiştir: "Suriyeliler bizim akrabalarımız ama onlar doğdukları topraklarda mutlu olurlar. Dolayısıyla Suriyeli kardeşlerimizi huzur içinde kendi ülkelerine göndereceğiz." (Cumhuriyet Gazetesi, 2021). Altındağ'da yaşanan şiddet olaylarını dikkate alarak sağduyu çağrısı adına Kemal Kılıçdaroğlu konuyu dair yeni açıklamalar da bulunarak, sorunun akli selim bir şekilde çözüleceğini belirtmiştir. Kılıçdaroğlu, 26 Eylül 2021'de Hatay'da yaptığı bir konuşmada ise, Suriye'de barış ve huzur tesis edildikten sonra, Suriyeli göçmenlerin gönül rızaları ile ülkelere gönderileceğini ifade etmiştir (T24 İnternet Gazetesi, 2021). Benzer bir yaklaşım, İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener'in söylemlerinde de yer bulmaktadır. Akşener, 2018 yılındaki bir konuşmasında, "Dört milyon kardeşimizi sağlıklı, sıhhatli bir şekilde ülkelere geri göndereceğiz" demiştir (CNN Türk, 2018). Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ise, 12 Eylül 2021 tarihli konuşmasında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile Suriyeliler başta olmak üzere mültecilerin ülkelere geri dönüşünü sağlayacak çalışmaların hazırlığı içerisinde olduklarını ifade etmiştir (Sözcü Gazetesi, 2021).

² Uluslararası bağlamda uygulanabilir bir geri dönüş programı için üç şart önemli şart bulunmaktadır: İlki, geri dönüşün isteğe bağlı ve tamamıyla gönüllü olması koşuldur. İkincisi, söz konusu geri dönüşte yerdeki kişileri göçe zorlayan nedenlerin ortadan kalktığı ve geri dönüşü mümkün kılan bir güvenliğin sağlanmış olması gerekir. Üçüncü şart ise, güvenli koşulların kalıcılığa dayanması ve bu bağlamdaki politikaların sürdürülebilir olmasıdır (İçduygu ve Ayaşlı, 2019: 4, 5)

sağlamaktadır. ABD ve Avrupa Birliği (AB) tarafından uygulanan petrol ambargosu, yatırım ve ihracat yasağını içeren yaptırımlar ise ülkenin ekonomik etkinliğini daha da sınırlandırmaktadır (Euronews Türkçe, 2020) Ekonomideki bu zorlu durum ülkede finansal ve altyapısal bir çöküş yaşanmasına neden olmaktadır. Savaşın başından beri geçen zamanda ülkenin kamu bütçesi yarı yarıya azalmış ve para biriminin değeri yüzde birine inmiş durumdadır (Al Watan Online, 2021) Ekonomideki kötü yönetim, toplumsal hayata da doğrudan yansımaktadır. Suriye'de her 10 kişiden 8'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Morrissey, 2021). 12,4 milyon Suriyelinin gıdaya; 15,5 milyon Suriyelinin ise temiz ve sağlıklı suya erişimi bulunmamaktadır (Goddard, 2021). Yüzde 40'ı kız çocuğu olan 2,4 milyon çocuk eğitim alamamaktadır. Suriye'deki her üç okuldan biri savaş nedeniyle ya yıkılmış ya hasara uğramış ya da askeri amaçlarla kullanıldığı için eğitim faaliyeti yapılamamaktadır. Mevcut okullarda ise eğitim kalabalık ve fiziksel şartların uygun olmadığı ortamlarda sürdürülmektedir (UNICEF, 2021). On yılı geçen süresiyle İkinci Dünya Savaşı'nın iki katından daha fazla süren Suriye İç Savaşı geride çok yönlü insan hakları ihlalinin yaşandığı bir ülke bırakmıştır. Yukarıda rakamlarla aktarılan veriler, bu koşullardaki bir ülkede yaşamın mümkün olup olmadığını olabildiğince yansıtmaktadır. Suriye'de devam eden iç savaş, yeni askeri çatışmaların yaşanması olasılığı ve mevcut yönetimin geri dönenlere uygulayacağı politikanın güvencesiz olması gibi nedenler, Suriye'ye geri dönüşü sorunlu kılmaktadır (İçduygu ve Ayaşlı 2019: 16). Bu zorlu siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar devam ettiği ve güvenli ve sürdürülebilir bir yaşamın koşulları sağlanmadığı sürece "geri dönme" seçeneği Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için pek mümkün görünmemektedir. 2019 Suriyeliler Barometresi'ne göre katılımcıların yüzde 74,1'i Suriye'ye "güvenli bir yer olmadığı ve savaş devam ettiği için dönmeyi planladıklarını ifade etmiştir (Erdoğan, 2020: 179). Bu durum ise Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki kalıcılık eğilimini arttırmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'den gitmesine yönelik sunulan bir diğer seçenek, AB ülkelerinin de Suriyeli göçmenleri kabul etmesidir. Bu bağlamda, özellikle siyasi söylemlerde AB'nin Suriyeli göçmenleri komşu ülkelerde tutma üzerine kurulmuş sığınmacı politikasına karşı AB'yi "sorumluluk paylaşımı"na ve "destek" olmaya davet eden veya sınır kapılarını açma "tehdidi"ne dayanan bir söylem inşa edilmektedir³. Suriye'den yaşanan göçün 2015 yılında kitlesel bir boyuta ulaşması ile göçmenler AB sınırlarını zorlamaya başlamıştır. Yine aynı dönemde Türkiye ile AB ülkeleri arasında göçmenlerin nereye gidecekleri, nerede kalacakları, sınırlardan geçişin mümkün olup olmayacağı üzerine bir takım görüşmeler başlamış en nihayetinde Suriyelilerin Türkiye'de tutulmasını hedefleyen ortak bir eylem planı kabul edilmiştir. Bu çerçevede AB, maddi yükümlülük üstlendiği destek paketleri ile göçü sınırları dışında tutmayı hedeflemiştir (Şirin, 2021). İçduygu ve Ayaşlı, Avrupa ülkelerinin bu siyasi tavır ile Suriyeli göçmenlerin uluslararası sığınma/mülteci hukukuna dayanarak "üçüncü bir ülkeye yerleşme" seçeneğinin yok saydığını ifade etmektedir (İçduygu ve Ayaşlı, 2019: 17).

AB yetki alanına Türkiye üzerinden giden göç talebinin kontrolü, Türkiye ve AB arasında 2016 yılında imzalanan AB-Türkiye Mutabakatı ile sağlanmaya çalışılmıştır. AB-Türkiye Mutabakatı çerçevesindeki geri kabul süreci⁴ ile 20 Mart 2016 tarihinden sonra Yunan Adalarına Türkiye üzerinden geçiş yapan tüm düzensiz göçmenler Türkiye'ye iade edilecekti. Bu çerçevede, mutabakatta yer alan "bire bir formülü" ile 20 Mart 2016 tarihinden itibaren Türkiye'ye geri gönderilen her bir Suriyeli göçmen için Türkiye'den bir Suriyeli göçmenin AB ülkelerine yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye'nin deniz ve kara yolundan AB'ye yapılacak düzensiz göçü önlemesi ve sınırlarında her türlü tedbiri alması hususunda kabul ettiği işbirliğine karşılık AB ise, Türkiye'ye vize muafiyeti ve Suriyeli göçmenlere ilişkin projelerde kullanılmak üzere altı milyar Euro finansal destek sağlamayı taahhüt etmiştir (EU-Turkey Statement, 2016). Mutabakat sonrasında, Türkiye'nin sınır kontrolü ve Avrupa Birliği Sınır ve Kıyı Güvenliği Ajansı'nın (European Border and Coast Guard Agency FRONTEX) sınır güvenliği önlemleri ile sınır ihlalleri büyük oranda engellenmiş ve göçmenlerin geçiş sayısında büyük bir düşüş yaşanmıştır. Sınır güvenliği zaman zaman özellikle Yunanistan Sahil Güvenliği tarafından şiddet içeren

³ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 11 Ekim 2021 tarihinde yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır: "Beş milyona yakın mülteciyi ağırlayan, onlara ev sahipliği yapan bir ülkeye mülteci sorunu Türkiye'den kaynaklanıyor demek nankörlüktür. Eğer biz kapıları açacak olursak Yunanistan ne yapar bilemem." (Euronews Türkçe, 2021). Siyasi söylemlerde kapıları açma söyleminin yanında Avrupa'ya sorumluluk alma çağrısı da yaygındır. Bu bağlamda Erdoğan'ın söylemine yansıyan ifadeler şu şekildedir: "Avrupa sırf kendi vatandaşlarının güvenliğini ve refahını korumak için sınırlarını kapatarak bunun dışında kalamaz. Türkiye'nin Avrupa'nın mülteci ambarı olmak gibi bir görevi, sorumluluğu da mecburiyeti de yoktur." (DW Türkçe, 2021). Toplumdaki "Suriyeliler gitsin" arzusunu da hedef alan bu tür söylemler iç politikada da dile getirilmektedir. Avrupa'nın göçmen politikasına yönelik eleştirilerini Kemal Kılıçdaroğlu "Beyler rahat etsin diye bütün sıkıntıyı biz mi çekeceğiz? Bize mi onların rahatı için para veriyorlar? Türkiye onların taşeronları mı ya? Siz alın beyler, niye biz alıyoruz?" sözleri ifade etmektedir (NTV Haber, 2021).

⁴ AB sınırlarına yönelik düzensiz göçü önlemek adına, üçüncü ülkeler ile göç işbirliği kapsamında bir dışsallaştırma strateji uygulamaktadır. AB'nin göçü üçüncü ülkelere dışsallaştırmasının en önemli araçlarından bir geri kabul anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalara taraf olan ülkeler, hem kendi ülke vatandaşlarının hem de kendi ülkelerinden transit geçiş yapan üçüncü ülke vatandaşları olan düzensiz göçmenleri, sığınma başvurusu reddedilenleri ve vatansızları geri kabul etmekle yükümlüdür (Yıldız, 2020: 128, 129). Aysel'in Yıldız AB-Türkiye ilişkilerindeki geri kabul süreçlerinde üç farklı uygulama şu şekilde açıklar: "Bunlardan ilki 2001'de imzalanmış ve 2018'de askıya alınmış Türkiye Yunanistan arasındaki geri kabul anlaşmasıdır. Diğeri, AB-Türkiye Mutabakatı olarak bilinen Türkiye ve AB arasında 18 Mart 2016'da imzalanan belgedir. Son olarak da 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ancak vize serbestisinin sağlanamamasından dolayı pratikte ilerlemeyen ve 2019 askıya alınan AB-Türkiye geri kabul anlaşmasıdır (Yıldız, 2020: 134).

yöntemler⁵ ve göçmenlerin geri ittirilmesi ile sağlanmakta, sınırı geçenleri ise Yunan Adalarında kalabalık, temel hizmetlere erişimin sınırlı olduğu "kamp" yaşamında belirsiz bir hayat beklemektedir (Şirin, 2020)⁶.

Hem AB hem de Türkiye tarafında bir çözüm gibi sunulan söz konusu mutabakata yönelik eleştiriler oldukça önemlidir. Bire bir formülü ile AB'nin Suriyeli göçmenler arasında seçim yaparak, nitelikli göçmen alımını hedeflemesi eleştirilen bir konu olmuştur (Bozkurt, 2016: 395). AB bu politikası ile hem insan haklarının hem de göçmenlere sınırları kapatan güvenlikçi politikaların kalesi olarak bir paradoks inşa etmiştir. Bir diğer eleştiri, geri kabul antlaşmasında vize kolaylığının sözde kullanılan bir yan araç olmasına yöneliktir (Göçmen, 2014: 26). Türkiye'nin vize serbestliğini sağlaması için yerine getirmesi gereken taahhütlerin Türkiye AB bütünleşme sürecine katkı yapacağı varsayılırken, AB'nin Suriyeli göçmenlere sağlayacağı finansal desteğin asıl hedef olarak öncelenmesi, Türkiye-AB müzakerelerini sığınmacı sorununun mali yük paylaşımı zeminine indirildiği algısına sebep olmuştur (Erdoğan, 2019: 25). AB'nin Türkiye'yi göçmen sorununa çözüm getiren bir tampon bölge olarak görmesi ve sorunun çözümünde bu konumda bağımlılık hissetmesi, Türkiye'nin de mutabakatı bir dış politikada aracı olarak kullanmasına alan açmıştır⁷. Türkiye ve AB arasında yaşanan politik gerilimlerde ve anlaşma yükümlülüklerini yerine getirilmediği durumlarda, Türkiye'nin söylemde mutabakatı askıya alma veya sınır kapılarını açma gibi tehditleri kullanması, Türkiye-AB ilişkisinde anlaşmayı bir koz haline getirmiştir. Nitekim bu söylemler uygulama alanı bulmuştur. Şubat 2020'de, Suriye'nin kuzeybatısındaki İdlib kentinde yaşanan çatışmalar nedeniyle yeni bir göç akını tehdidi belirmiştir ve Türkiye, kamuoyuna göçmenlerin Avrupa'ya geçişini durdurulmama kararı aldığını duyurmuştur (Ürgen, 2021: 9). Türkiye'nin bu kararının ardından yaşanan gelişmeler, Suriyeli göçmenlerin kalıcılık tutumunu belirgin bir şekilde göstermiştir. Türkiye'nin sınır kapılarını açtığı ve göçmenlerin geçişini engellemeyeceği duyurusu ile beraber, kamuoyunda oluşan Suriyeli göçmenlerin sınır kapılarını yöneleceği beklentisi karşılık bulmamıştır. Kapılar açıldığında sınıra gidenlerin büyük çoğunluğunu, göç yolculuğunda Türkiye'yi varış hedefi olarak belirlememiş, Türkiye'de yasal yaşam hakkını sağlayamamış, dolayısıyla güvenli yaşam alanı arayışını sürdüren Afganistan kökenli göçmenler oluşturmuştur. (BBC Türkçe, 2020). Türkiye'nin göçmenlerin geçişine tanıdığı serbestinin ardından, Yunanistan aldığı geniş güvenlik önlemleri ile müdahalede bulunarak, göçmenlerin sınırı geçmesini engellemiş (Hürriyet Gazetesi, 2020) ve Doğu tarafından açılan kapının aksine Batı tarafı sıkı sıkı kapalı tutulmuştur. Nitekim göçmenler hem ülkelerin politik çıkarları hem de iki sınır arasında sıkışıp kalmıştır. Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için birlikte yaşamının kurumsal yapısı oluşmasa da barınma, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişimin sağlayabilmekte ve çalışma hayatına katılabilmektedir. Bu bakımdan, temeli atılmış bir sistem entegrasyonu sürecini bırakarak, riske atılmış yeni bir yaşam yolculuğuna çıkmak Türkiye'de yerleşik yaşama geçmiş Suriyeli göçmenler için bir tercih olmamaktadır. Suriyeli göçmenler sorunları olsa da bu sistem entegrasyonu içinde kalmayı ve uyum sürecinin gelişmesini beklemektedir. AB'nin güvenlikçi politikaları ile sınırlara örülen dikenli teller, yükselen duvarlar, geçiş noktalarındaki sert müdahaleler ve en önemlisi göçmen mutabakatı ile göçmenlerin geçişini engelleyen uygulamalara hukuki bir zeminin hazırlanmış olması dolayısıyla Suriyeli göçmenler için AB'ye giden yol en azından şimdilik seçenek olmaktan çıkmış görünmektedir.

Nitekim, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki kalıcılığı bir AB ülkesine ya da Suriye'ye gitmeme tercihinden ziyade, seçimsiz bir kalışın doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Suriyeli göçmenler bu kalıcılığı toplumun eşit bir yurttaşı olacak statü olan vatandaşlık kazanımına giden bir yol ile birleştirmek istemektedir. Toplumun bir parçası olmaya dayanan bu beklenti Türkiye'de yerleşimci olmalarını sağlayan uyum süreci için paye verilmesi gereken önemli bir husustur. Bu veçhesiyle sınırlı toplumsal kabul ile dışlanmayı yaşayan Suriyeli göçmenlerin bir "paralel toplum"⁸ ve gettolar⁹ oluşturma refleksi yerine toplumsal bütünleşmeye kapı açan beklentileri

⁵ Yunan Sahil Güvenliği'nin göçmen botlarını kanca ile batırıldığı, suya ateş açtığı ve göçmenleri taşıyan botların motorunu söktüğü iddia edilmektedir. Göçmenler ile yapılan mülahakatlar da ise, Yunan sınır güvenlik güçlerinin göçmenleri darp ettiği, kıyafetlerine, paralarına ve kimliklerine el konulduğu ifade edilmektedir (BBC Türkçe, 2021)

⁶ Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmenleri sınır bölgelerinde kurulan geçici barınma merkezlerinde; su, yiyecek, elektrik gibi hizmetlere erişimin kısıtlı olduğu olumsuz şartlarda, belirsiz bir gelecek ve yaşam mücadelesi beklemektedir. Yunanistan'ın Midilli Adası'ndaki Moria Geçici Barınma Merkezi'nde kapasite 3 bin kişi iken 25 bin göçmen kampta insanlık dışı koşullarda yaşamaktadır. Adadaki kötü yaşam koşulları sık sık çatışmalara, yangınlara ve ada sakinlerinin protestolarına yol açmaktadır. "Adamızı geri istiyoruz" diyen göçmen karşıtları ile Moria'da yaşamının "savaştan daha kötü" olduğunu düşünen "kamp" sakinleri arasında yaşanan kavgalar can kayıplarına dâhi neden olmuştur. 8 Eylül 2020'de kundaklama sonucu çıktığı tahmin edilen yangın neticesinde, Moria'da ciddi hasara yol açmış ve neredeyse kül olmuştur. Binlerce göçmen için ana karaya ulaşmanın bir yolu olan bu merkezden çıkış ne yazık ki beraberinde binlerce insanın sokakta kaldığı yeni bir insani krizi getirmiştir (Canşen, 2020)

⁷ Uluslararası işbirliği ve yönetişimin gerekli olduğu bir alan olan göç konusunda politik aktörlerin, uluslararası arenada "sorumluluk paylaşımı" ve işbirliğine yönelik tavır almaları önemlidir. Ancak özellikle 21. yüzyılda artan kitlesel insan hareketliliği konusunun ülkelerin dış politikasına ve güvenlik eksenli politikalarına sıkıştığı görülmektedir. Bu bakımdan, Türkiye için bölgesel ve uluslararası politikadaki hedefleri için Suriyeli göçmenleri bir "koz" olarak araçsallaştırdığına yönelik analizler yapılmaktadır (Balkılıç ve Teke Lloyd, 2020: 560).

⁸ Thomas Mayer, paralel toplumu tanımlamak için altı ölçüt belirlemiştir: 1) Paralel toplum, farklı statülerin heterojen bir biçimde bir araya geldiği bir yapı olabileceği gibi homojen bir biçimde de varlık gösterebilir. 2) Paralel toplumun etnik-kültürel ya da kültürel-dinsel bir kimlik bütünselliğine sahiptir. 3) Gündelik yaşamda egemen toplum kurumlarında ihtiyaç duyulmadan sürdürülen bir ayrılmış bir yaşam kurulur. 4) Egemen toplumun neredeyse tüm kurumlarının alternatifi oluşturulur. 5) Paralel toplumun üyeleri ayrılmış yaşam biçimini gönüllü bir şekilde sürdürür. 6) Paralel toplum aleni bir şekilde belirlenmiş, ayrı yaşam alanları inşa eder ve bu çevrede egemen toplum ile ilişkisi bulunamaz (Mayer'den akt. Henkes, 2020: 28, 29).

bulunmaktadır. Bu beklentiler, bölümün ikinci başlığında bütüncül bir bakış ile kamusal uyum çerçevesinde ele alınacaktır.

3. KAMUSAL UYUM GEREKTİREN SURIYELİ GÖÇMENLERİN BİRLİKTE YAŞAM BEKLENTİSİ

Yaşamı ıskalayan bir geri dönüş veyahut hukuki ve güvenlik engeli çevrelenmiş sınırlara hayatı tehlikeye atan yolculuklar yerine, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalışı gelecek beklentisine dayanmaktadır. Bu gelecek beklentisi ile Suriyeli göçmenler "kendiliğinden entegre olma" sürecini deneyimlemekte ve kalıcılık eğilimini artırmaktadır (İçduygu ve Ayaşlı, 2019: 17). Suriyeli göçmenlerin kalışı bir tercihe bağlı olmasa da uyum beklentisi bir tercihtir ancak bu beklenti tek taraflı ve geniş toplum ile uzlaşmayan parametreleri bulunmaktadır. 2019 Suriyeliler Barometresine göre, Suriyeli göçmenler yüzde 60'ın üzerinde bir oran ile Türkiye'de kendileri ve aileleri için bir gelecek olduğuna inanmaktadır (Erdoğan, 2020: 186). Buna karşılık çoğunluk toplumunun, Suriyelilerin Türk toplumu ile birlikte yaşamasına verdiği destek yalnızca yüzde 5,3 oranındadır (Erdoğan, 2020: 97). İki toplum arasındaki bir diğer derin fark, kültürel yakınlık üzerinedir. 2019 Suriyeliler Barometresi'ne katılan Suriyeli göçmenlerin yüzde 51,7'si "Türk toplumunun kültürel olarak kendilerini çok benzediğini" düşünmesine karşın, Türk toplumu yüzde 81,9 oranı ile aleni bir şekilde "Türk toplumu Suriyelilere benzememektedir" görüşünü savunmuştur. Erdoğan'a göre bu veriler, Türk toplumunun birlikte yaşama koyduğu sosyal mesafeyi, duygusal bir bağ kurma potansiyeli olan kültürel yakınlık açısından da keskin bir şekilde çizdiğini göstermektedir (Erdoğan, 2020: 146, 147). Bir başka ciddi bir uzlaşmazlık zemini ise vatandaşlık konseptine yöneliktir. 2019 Suriyeliler Barometresinde Suriyeli göçmenlerin yüzde 78,3 oranıyla T.C. vatandaşı olabileceği bir statüyü istemesine karşın (Erdoğan, 2020: 174), Türk toplumunun yüzde 87,1'i siyasi hak tanıyan bütün seçenekleri geride bırakarak, Suriyelilere hiçbir siyasi hak verilmesini istememektedir ve yüzde 75,8'i ayrı bir görüş olarak hiçbirinin vatandaşlığa alınmaması gerektiğini savunmaktadır (Erdoğan, 2020: 116, 118). Dikkat çekilmesi gereken bir diğer uzak fikir alanı, birlikte yaşam pratiğinin olup olmadığı veya toplumun ortak yaşamı yaratmadaki isteği üzerinde belirlemektedir. Barometre'nin araştırma sonucuna göre, Türkiye'deki Suriyeli göçmenler, yüzde 47,6 oranıyla kendilerinin Türk toplumuna uyum sağlamak için mühim bir çaba içinde olduğunu düşünmektedir. Bunun yanı sıra, yüzde 51,6'sı "Türk toplumuna bütünüyle ya da kısmen uyum sağladığını" düşünmektedir (Erdoğan, 2020: 165). Türk toplumunda ise, "Suriyeli göçmenlerin uyum sürecine yardımcı olmak için çaba gösterilmelidir" görüşüne verilen destek yalnızca yüzde 12 seviyesindedir (İNGEV, 2020: 39).

Yukarıdaki verilerde görüldüğü üzere çoğunluk toplumunun göçmen toplumuyla birlikte yaşama gösterdiği ciddi dirence rağmen, Suriyeli toplumun "uyum sağlamaya çalışıyoruz", "kültürel olarak benziyoruz", "kendim ve ailem için gelecek olduğuna inanıyorum", "vatandaş olmak istiyorum", "dil önemli bir sorun" gibi ifadelerle katılım desteği bütünleşme ve toplumun bir parçası olarak var olma çabasını yansıtmaktadır ve bu çabanın payandası güçlü bir uyum beklentisidir. Suriyeli göçmenler, ötekileştirme ve dışlanma karşısından toplumsal kapanma/gettolaşma pratiği yerine uyum beklentisi ve çabası geliştirmiştir¹⁰. Erdoğan'a göre, Suriyeli göçmenlerin uyum beklentisi, hakim topluluğun dışlayıcı ve ötekileştirici tepkisini görmezlikten gelerek ve bir tür aldırılmazlık gayreti ile kendi kendine uyum (self integration) geliştirme sürecinin bir yansımasıdır (Erdoğan, 2020: 166). Suriyeli göçmenlerin ötekileştirmeye karşı toplumsal bütünleşme kanallarını açık tuttuğunun en açık bulgusu şu şekildedir: 2019 Suriyeliler Barometresi'nde ayrımcılık sorunu yaşadığını beyan eden Suriyeli katılımcıların yüzde 74,4'ü "bir Türk ile arkadaş olabileceğini" ifade etmiştir. Araştırmanın bu verisine göre, Suriyeli göçmenler ayrımcılığa uğrasa dahi hakim kültürle sosyal ilişkisine kapısını açık bırakmaktadır¹¹. Aynı

⁹ Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için kendi toplumsal ağları içinde yaşamayı sürdürmelerinin beraberinde gettolaşmayı oluşturma tehlikesi taşıdığını göz ardı etmemek gerekir. Mevcut koşullarda gettolaşmaya zemin hazırlayan şartlar bulunmaktadır. Çoğunluk toplumu ile göçmen topluluğu arasında artarak gittikçe azalan sosyal ilişkiler ve Suriyeli göçmen nüfusunun çoğunluğunun ortalama gelir seviyesinin altındaki semtlerde birikmesi ile bir sosyokültürel alt yapının hazırlanması gettolaşma riskini tahkim eden unsurlardır. Örneğin, İstanbul'da yaşayan Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu Esenyurt, Sultangazi, Esenler, Bağcılar gibi ucuz işgücü ve düşük kira olanaklarının olduğu ilçelerde yaşamaktadır (Şar ve Kuru, 2021: 12). Suriyeli göçmen nüfusunun sayısal büyüklüğü de toplumsal kapanmaya yol açan etmenler arasındadır. (Erdoğan, 2020: 64, 216). Göçmenlerin, çoğunluk toplumu tarafından dışlanmaları, damgalanmaları sonucunda iki toplum arasında aşılması zor sınırların oluşması, göçmen topluluklarını belli alanlarda yoğunlaşması ve diğer yaşam alanları ile bütünleşmeden kendi dünyalarında bir yaşam sürdürmeleri gettolara, paralel toplum inşalarına yol açmaktadır. Kaya, bu tür toplum yapılanmasının engellemek için çoğunluk toplumu ile göçmenlerin iletişimini ve etkileşimini sağlayacak imkanları oluşturan politikaların devlet, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler gibi aktörler tarafından uygulanması gerektiğini ifade eder (Kaya, 2014: 25).

¹⁰ Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için kendi toplumsal ağları içinde yaşamayı sürdürmelerinin beraberinde gettolaşmayı oluşturabilecek bir kapalılaşma tehlikesi taşıdığını göz ardı etmemek gerekir. Mevcut koşullarda gettolaşmaya zemin hazırlayan şartlar bulunmaktadır. Çoğunluk toplumu ile göçmen topluluğu arasında artarak gittikçe azalan sosyal ilişkiler, Suriyeli göçmen nüfusunun çoğunluğunun ortalama gelir seviyesinin altındaki semtlerde birikmesi ile bir sosyokültürel alt yapının hazırlanması (Örneğin, İstanbul'da yaşayan Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu Esenyurt, Sultangazi, Esenler, Bağcılar gibi ucuz işgücü ve düşük kira olanaklarının olduğu ilçelerde yaşamaktadır (Şar ve Kuru, 2021: 12) ve Suriyeli göçmen nüfusunun sayısal büyüklüğü gettolaşma riskini tahkim eden unsurlardır (Erdoğan, 2020: 64, 216).

¹¹ Bu durumda göçmen toplumların varlığını, çoğunluk ile olan ilişkisine tabi kılması da söz konusudur. Schnapper, "öteki'nin, "ben" olanın değerler sistemine göre her zaman "eksik" olduğunu ve değerler skalasının içinde aşağıda donup kaldığı bir hal ile kabul gördüğünü belirtir (Schnapper, 2005: 25,

araştırmada Suriyeli katılımcılar, "bir Türk ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam" önermesine yüzde 94,1; "Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bir mahalleye yerleşmekten rahatsız olmam" düşüncesine yüzde 93,5; "bir Türk ile aynı işyerinde çalışmaktan rahatsız olmam" ifadesine yüzde 93,9 oranları ile "katılım" desteği vermiştir. Erdoğan'a göre, Türk toplumunun ciddi sosyal mesafesine rağmen Suriyeli toplumun yansıttığı bu olumlu yaklaşım uyum politikaları açısından önem arz etmektedir (Erdoğan, 2020: 150). Bu açıdan, Suriyeli göçmenlerin var olan uyum beklentisi, bu konuda geliştirilecek politika araçlarına doğrudan, engelsiz bir pratik alanı sunduğunu ifade etmek mümkündür. İki toplumun da isteksiz ve kapanmış olması birlikte yaşam için daha zor bir yönetişime yol açmaktadır. Oysaki göçmen toplumun uyum beklentisi, yönetişimin sağlanması için bir kapı açmakta ve bu alanda geliştirilecek uyum sürecinin hem dayanağı hem de kolaylaştırıcı bir faktörü olmaktadır. Yönetişimin bir uyum politikası ile yürütülmesi ise, iki toplum arasında uzlaşmaz görünen paradigmaların mümkün mertebede müşterek bir alanda bağdaşmasını sağlayacaktır.

Suriyeli göçmenlerin gelecek perspektifine ilişkin en önemli verilerden biri, 2019 Suriyeliler Barometresi'ne katılan Suriyelilerin yüzde 78,3'ünün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma talebinin olmasıdır (Erdoğan, 2020: 174). Benzer şekilde aynı araştırmada "Suriyeliler vatandaşlık almak istiyor" en yüksek derece olumlu katılım sağlanan seçenek olmuştur (Erdoğan, 220: 159)¹². Suriyeli göçmenlerin hem uyum hem de siyasal ve sosyal haklarının vatandaşlık kavramı içinde tanınma beklentisine cevap olabilecek konsept ise bu çalışma açısından kamusal uyum politikalarıdır. Hakim toplum ve göçmen toplumdaki mütteşekkil iki tarafı olan uyum sürecinde bir üçüncü bir taraf olarak devletin ve çeşitli aktörlerin (STK'lar, BM gibi uluslararası kuruluşlar) politika araçları varlık göstermektedir. Kamusal uyum konseptinde göç, uyum ve vatandaşlık politikaları birbirine bağlı süreçler olarak yönetilmektedir. 2000'li yıllardan sonra, özellikle Batı Avrupa ülkelerinde uygulanan kamusal uyum politikalarını ile vatandaşlık odaklı uyum politikaları geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, bulunduğu ülkede vatandaşlık bağını elde etmek isteyen göçmenlerin yerine getirilmesi zorunluluk arz eden yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu zorunluluk arz eden politikalar çerçevesinde, göçmenlerin katılacakları entegrasyon kursları ile dil yeterliliği sağlaması ve yerleşilen ülkenin tarihine, coğrafyasına, hukuk kurallarına, kurumların sistemine ve geniş topluma ait kültürel değerlerin bilgisine haiz olmaları beklenmektedir (Süm, 2017: 134)¹³. Ülke bilgisi vatandaşlık testleri ile ölçüme tabi tutulurken, entegrasyon kursları ile de dil yeterliliği sağlanmaktadır. Örneğin, vatandaşlığa geçiş için Hollanda A2 seviyesinde dil yetkinliğini yeterli görülürken, Almanya B2 seviyesini istemektedir (Süm, 2017: 140). Entegrasyon kurslarının kapsamında dil eğitiminin verildiği dil kursları ve ülke hakkında belli bir düzeyde bilgi edinilmesini sağlayan oryantasyon kursları bulunmaktadır (Alperen ve Yaprak, 2019: 85). Vatandaşlığa geçiş için aranan kamusal uyum şartları olan dil yeterliliği ve asgari düzeyde ülke bilgisine dair kültürel becerilerin kazanılmış olması vatandaşlığa geçiş sürecinde uyum sürecini önceleyen bir politikadır. Bu politika ile vatandaşlık, başarı ile tamamlanmış bir uyum sürecinin sonucunda kazanılan bir hak olarak göçmenlere sunulmaktadır. 2000'li yıllardan sonra geliştirilen AB göç mevzuatının bir parçası olan kamusal uyum politikaları ile vatandaşlık artık, uyum sürecinin geliştirilmesi için verilen bir ödül değil, toplumun bir üyesi olmak isteyen göçmenlerin uyum sürecinin tamamlanması neticesinde, tercih sonucu ve statü olarak kazandığı bir hak olmaktadır¹⁴(Süm, 2017, 134). Kurumsallaşmış bir

26). Bu bağlamda göçmen olan kendisini ayrımcılığı, ötekileştirmeyi görmezden gelmekle mükellef hissedebilmektedir. Bu bağlamda, Rober Koptaş, güvenilmez olduğunu, istenmediğini, bir lütuf olarak ancak hoş görüldüğünü bilen "öteki" toplumun uğradığı toplumsal baskı ve ayrımcılığa rağmen, yaşam alanını korumak için çoğunluğa karşı "iyi" olmaktan başka çaresi olmadığı bilgisi ile davrandığını belirtir ve "öteki'nin, çoğunluk tarafından "maktul" olarak kabul edilmesinin de bu davranışa bağlı olduğu bildiğini ifade eder (Koptaş, 2017) Dolayısıyla, göçmen olan birey ya da toplum, içinde yaşadığı çoğunluk toplumundan bir bireye karşı kötü olma hakkına sahip olmadığını kabul eder -arkadaşlığını kabul etmeme, gürlütu yapma gibi- ve bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin ayrımcılığa uğrasa da arkadaşlığı kabul etme davranışı, çoğunluk olan toplumun inşa ettiği ahlaki üstünlüğü bilincinde olarak uyumu bozan olmamak adına gösterdiği "iyi" olmaktan başka çaresi olmama halinin bir sonucu olabileceğini de düşünmek gerekir.

¹² Sürecin yönetişimine ve süresine yönelik belirsizlik olsa da en nihayetinde kalıcılığı olan her göçmen bireyin vatandaşlığa erişim talebinin olması olağandır. Bu bağlamda Cenevre Sözleşmesi'nin 34. maddesi bu talebin karşılanması açısından sözleşmeye taraf devletleri teşvik ettiğini belirtmek gerekir.

¹³ Bu bağlamda 2019 Suriyeliler Barometresi'ne yer alan Suriyeli katılımcıların dil yeterliliği ve yaşadıkları ülkenin sistemini tanıma isteklerini hatırlatmak gerekir. Katılımcılar en çok sorun yaşadığı ikinci alan olarak dil yetkinliğini görmektedir. Katılımcılar aktardıkları düşünceler ile Türkiye bilmenin ve Türkiye'deki hukuksal ve siyasi sistemi tanımanın hayatlarını kolaylaştıracağını aktarmıştır. Katılımcılardan birinin konu bağlamındaki şu ifadeleri dikkat çekicidir: "*Bence en büyük sorunumuz dil. (...) Keşke bizim için dil eğitimi yapsalardı diğer AB ülkeleri gibi.*" (Erdoğan, 2020: 142, 143).

¹⁴ Elif Süm, hazırlanmış olduğu yüksek lisans tezinde kamusal uyum politikaları çerçevesindeki, vatandaşlığa geçiş için zorunluluk arz eden dil yeterliliği ve oryantasyon şartının, vatandaşlığa erişimi kısıtlayan politikalar olarak ifade eder. Süm'ün çalışması bağlamında, göçmenlerin vatandaşlığa geçiş için dil ve oryantasyon kurslarında yapılan testlerde asgari bir puan şartını sağlamaları gerektiğini ifade eder. Bu durum, göçmenlere daha fazla yükümlülük vermektedir. Diğer yandan, Süm, vatandaşlık testlerinin içeriğindeki, inançlar ve kişisel değerler üzerinden iç tutumları sorgulayan soruların liberal norm ve değerler ile uyumlu olmadığını ifade eder. Süm, Almanya ve Hollanda örneklemleri ile kamusal uyum politikalarının üçüncü ülke vatandaşlarının vatandaşlığa geçiş sayısında azalmaya yol açtığını belirtir ve yıllara göre azalan vatandaşlığa geçiş sayılarındaki düşüşü, kamusal uyum politikalarının bir sonucu olarak değerlendirir (Süm, 2017: 142). Öte yandan, Asuman Yaprak ve Altan Alperen'in makalesinde kamusal uyum politikalarının öncelediği uyum politikasının en önemli araçlarından biri olan entegrasyon kursları Almanya genelinde incelenmiştir. Bu entegrasyon kursları sağladığı kabul edilmiştir (Alperen ve Yaprak, 2019: 91). Asuman Yaprak'ın hazırladığı yüksek lisans tez çalışmasındaki verilere göre, entegrasyon kurslarında sağlanan dil hakimiyeti ve oryantasyon kurslarında edinilen kültürel beceriler sayesinde, kurs katılımcılarının bir yılın sonunda, Almanya ile kurdukları bağın daha da güçlendiği, Almanya'da kalma isteklerinin ve vatandaşlığa geçiş eğiliminin arttığı gözlemlenmiştir (Yaprak, 2017: 101). Bunun yanında, 2005 yılından

demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarının korunması ve azınlıklara yönelik ayrımcılığın önlenmesi gibi kriterlere dayanan AB haklar sisteminin genişlemesi, Seyla Benhabib'e göre Avrupa'nın vatandaşlık kurumunu da dönüştürmüştür¹⁵. Benhabib, *ortak bir dili, müşterek bir kamusal alanı ve etkili katılım mecralarını paylaşmayan bireyler arasında vatandaşlık kurumunun önemine dikkat çekerek, genişleyen haklar rejimi sayesinde, göçmenlerin yerleştikleri ülkelerin hukuki, siyasi ve kültürel sistemleri ile bütünleşmesi karşılığında resmi vatandaşlık hakkı kazanabildiklerini ifade eder (Benhabib, 2006: 137, 157).*

Kamusal uyum politikaları ile uyum ve vatandaşlık birbirini takip eden ve tamamlayan süreçler olarak ortak bir çerçevenin içine alınmıştır. Uyum kavramının arkasındaki stratejiyi görmek için, kavramı ayrı bir bütünsellik içinde açıklamak gerekmektedir. Uyum, AB göç mevzuat ve politikalarının önemli bir parçasıdır. AB'nin göç politikası genel olarak iki katmandan oluşmaktadır. İlki, AB ülkelerindeki göçmen sayısını sınırlandırarak, göçmen akışında stabilizasyonu sağlamaktır. İkinci ise, AB sınırları içerisindeki göçmenler ile egemen toplumun refah içinde bir arada yaşamasının yolu olarak kabul edilen entegrasyonun sağlanmasıdır (Bingöl, 2006'dan akt. Ögütçü, 2020: 129). Bu bağlamda, göçmenlerin, yerleştikleri ülkenin eğitim, sağlık, istihdam, hukuk gibi alanlarına ve sosyal yaşamına uyumunu sağlayacak olan politikalar, entegrasyon politikaları olarak adlandırılmaktadır (Ögütçü, 2020: 140).

Göçmen grup ile yerel toplumun sosyal kimliklerinin, kültürel unsurlarının en az sorunla bir arada nasıl yaşayacağı literatürde, "uyum", "entegrasyon", "toplumsal uyum", "sosyal uyum", "toplumsal bütünleşme" gibi kavramlar ile dile getirilmektedir (Erdoğan, 2020: 12). Türkçe yayınlarda en sık tercih edilen "uyum" sözcüğü, "toplumsal bütünleşme" ve "sosyal uyum" yerine kullanıldığı gibi AB entegrasyon politikalarının tanımlayan ve İngilizcede en yaygın kullanılan terim olan "entegrasyon" kelimesinin yerine de kullanılmaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 27). Uyum alanındaki terimlerin birbirinin yerine kullanılması ve tanımlarının çok sarıh olmaması kavramsal karmaşa oluştursa (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 18) da aralarında belli nüanslar da bulunmaktadır. Türkçe kaynaklarda kullanılan uyum sözcüğü, entegrasyonun, zorlayıcı politikalarından daha ziyade göçmen toplumunun gönüllü olarak parçası olduğu bir entegrasyon sürecini tanımlamaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 27). "Sosyal uyum" ve "toplumsal bütünleşme" kavramları ise kültürel uyumu önceleyen bir entegrasyon yönetimi sağlamaktadır. Göçmen topluma ve egemen topluma ait kültürel becerilerin paylaşıldığı bir birlikte yaşam pratiği iki toplum arasındaki etkileşime bağlı kılınmıştır. Bu bağlamda sosyal uyum, geniş topluma yeni katılan olarak adlandırdığı göçmen toplumun hakim kültürü tanıma ve kültürel unsurlarını öğrenme sürecini ifade etmektedir. "Toplumsal bütünleşme" ise, "sosyal uyum"un tek taraflı tanıma sürecini yeterli görmez ve uyum sürecine egemen toplumun da dahil olduğu iki taraflı bir katılımı sağlayan etkileşimi desteklemektedir (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 23). Nihayetinde iki kavramın amacı farklılıkların birlikte yaşama sürecinde yaşanması muhtemel toplumsal sürtüşmelerin, parçalanmışlıkların giderilmesi ve toplum içinde kargaşa yerine toplumsal barışa ve refaha katkı sağlamaktır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 17). Bu bağlama eş değer AB kamusal uyum politikalarının pratiğini tanımlayan terim ise "sosyal entegrasyon"dur. Hartmut Esser'e ait olan sosyal entegrasyon kavramı, entegrasyonun "sistem entegrasyonu" ve "sosyal entegrasyon" olarak iki farklı perspektiften ele alınması ile ortaya çıkmaktadır. Esser'e göre, sistem entegrasyonunu göçmen toplumun, geniş toplum ile ilişkisinden bağımsız olarak egemen toplumun kurumsal işleyişinde var olmasıdır. Bu veçhesiyle, sistem entegrasyonu bir bütün olarak toplumsal sistemin işleyişi dahil olma iken; sosyal entegrasyon, sistem entegrasyonunun içindeki eğitim, sağlık, çalışma sistemlerine uyumu sağlayan ve egemen toplum ile göçmen toplum arasında ilişkileri kuran entegrasyondur. İki kavram arasındaki farkı Esser, sosyal entegrasyon olmadan da sistem entegrasyonu var olabileceğini düşüncesi ile ifade eder (Esser, 2001: 3, 4). Esser'e göre, sistem entegrasyonu göçmenlerin iş gücüne dahil olduğu, vergi ödediği,

beri Almanya'daki entegrasyon kurslarının etkinliğini araştıran farklı çalışmalara referanslar (Entegrasyon Kursları - İlk Deneyimler ve Katılımcı Anketi Bulguları - Sonja Haug ve Fritzhof Zerger (2005), Göçmenlik Yasasına Göre Entegrasyon Kurslarının Değerlendirilmesi - Dr. Christoph Emminghaus ve Tobias Stern (2006), Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki Entegrasyon Süreçlerine Destek Olarak Göçmenler İçin Entegrasyon Kursları - Lilja Geist (2009), Entegrasyon Kursları - Almanya'daki Göçmenlerin Katılımına Katkı Sağlamakta mı? Kerstin Hasenfratz (2009), Entegrasyon Kursunun Rus ve Türk Entegrasyon Kurs Katılımcılarının Entegrasyonuna Etkisi. Entegrasyon Paneline Nitel Ek Çalışma - Karin Schuller (2011)) ile entegrasyon kurslarının başarısı ortaya konulmuştur. Bu çalışmalarda kurs katılımcılarının, kendilerini Almanya toplumuna ait hissetme duygusunun arttığı, geniş toplumla iletişimin güçlendiği, kurs katılımcılarının resmi işlemleri daha kolay yürüttüğü, alış-veriş yaparken daha rahat hissettiği ve Almanya'da bulunmaktan memnun oldukları bulguların sonuçlarıdır. Ayrıca, bu ifadeler katılımcılar tarafından ortalamanın üzerinde bir destek görmüştür (Yaprak, 2017: 146, 147). Bu karşılaştırma neticesinde, kamusal uyum politikaları vatandaşlığa geçişi, uyum şartına bağlanması açısından göçmenlerin vatandaşlığa geçiş sayısında azalmaya yol açsa da sosyal uyumu güçlendirmesi, kamusal uyum politikalarının müphem tarafını ortaya koymaktadır ve vatandaşlığın uyum süreci sonunda bir tercih ve statü olarak kazanılması ile uyum süreci ve vatandaşlık kazanımı birbirini takip eden bir süreçler olarak birbirine bağlanmıştır.

¹⁵Örneğin, Almanya'da 1 Ocak 2000'den itibaren yürürlükte olan yasa ile Almanya'nın soy ilkesine (jus sanguinis) dayalı, yani anne ve babadan geçen soy ağacına bağlı vatandaşlık geçişi kısmen değiştirilerek, çok kültürlü yapıyı destekleyen toprak esasına (jus soli) göre vatandaşlık kabulü mümkün kılınmıştır. Bu değişikliğe göre, Almanya'da doğan bireylerin de Alman vatandaşlığını almaları mümkün kılınmıştır. Söz konusu yasadaki kısıtlama ise şu şekildedir: üçüncü ülke vatandaşlarının Almanya'da doğan çocukları anne yada babasının en az sekiz yıl Almanya'da ikamet etmiş olması ya da en az üç yıllık sınırsız oturma iznine sahip olması durumunda Alman vatandaşı olabilmektedir (Kaya, 2009: 267).

yasalara uyduğu bir sisteme entegre olarak sürdürdüğü yaşamı tanımlarken; sosyal entegrasyon, yerleşilen ülkenin dilini konuşabilmeyi, hakim kültür ile iletişimin olduğu ve kültürel becerilere uyum sağladığı bir entegrasyona odaklanmaktadır (Esser, 2000'den akt. Ateş ve Yavuz: 2017: 1296, 1297). Dolayısıyla sistem entegrasyonunun varlığı beraberinde sosyal entegrasyonu getirmemektedir. Bu bağlamın örneklemini ise Almanya'daki Türk göçmenler üzerinde kurmak mümkündür. Almanya'ya işçi göçü ile 1961 yılından itibaren gelmeye başlayan Türk göçmenlere yönelik uyum politikaları ancak 1980'li yılların ortalarında uygulanmaya başlamıştır (Erdoğan, 2019: 24). Almanya'da yaşayan Türk göçmenler yaklaşık 30 yıldır çalışma hayatında olmaları; eğitim, sağlık gibi hizmetleri kullanmaları, vergi ödemeleri ve yasalara uymaları ile bir sistem entegrasyonu içinde bulunmalarına karşın sosyal entegrasyon sonradan gerçekleşen bir politika olarak yaşamlarına dahil olmuştur. Toplum ile karşılıklı etkileşimin olduğu, kültürel yetkinliğin kazanıldığı ve ülkenin diline hakim olduğu bir süreci tanımlayan sosyal entegrasyon ancak 1980'lerin ortalarında başlayan uyum politikaları ve entegrasyonu zorunlu kılan politikaları içeren 2000'lerden sonra uygulanan kamusal uyum politikaları ile işlemeye başlamıştır. Bu bağlamı analogi yoluyla Türkiye'de Suriyeli göçmenler için de kurmak mümkündür. Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin yüzde 98'inden fazlası kent mültecileri olarak egemen toplum ile birlikte yaşamaktadır. Bir milyondan fazla Suriyeli göçmenler çalışma hayatının bir parçası olarak ekonomiye katılı sağlamaktadır (Erdoğan, 2020: 240). Ticaret Bakanlığı verisine göre, en az bir ortağı Suriyeli olan 15 bin 159 şirket bulunmaktadır (CNN Türk, 2019). Türkiye'de 650 binden fazla Suriyeli çocuk devlet okullarında; 33 bini aşkın Suriyeli genç ise üniversitelerde eğitim görmektedir (Erdoğan, 2020: 240). Bu veriler ışığında, Suriyeli göçmenlerin bir sosyal entegrasyondan yoksun olarak sistem entegrasyonu içerisinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Öte yandan, bugün devam eden süreçte sistem entegrasyonunun beraberinde sosyal entegrasyonu getirmediği gözlemlenmekte mümkündür. Türkiye'nin Suriyeli göçmenlerin sosyal entegrasyonuna yönelik politikaları ise varlık ve yokluk arasındadır.

Türkiye'nin AB'ye aday ülke konumunda olması hasebiyle AB göç mevzuatının norm ve standartlarına uygun perspektifte düzenlemeler oluşturma girişimi ile Türkiye'nin göç veren bir ülkeden göç alan bir ülkeye geçişi aynı süreçte gelişmiş olgulardır (İçduygu, 2015: 13). Ayrıca, BMMYK'nin zorunlu göç olgusu ile karşılaşan toplumları kalıcı çözüm türlerinden biri olan uyum sürecine yönelik politika önerisi de Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için önem arz eden bir konudur¹⁶. Türkiye'nin hem AB göç mevzuatına hem de uluslararası toplumun küresel göç politikalarına uyum sağlama girişimleri, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik politika düzenlemelerini etkilemiş ve bu bağlamda kayda değer bir değişim süreci yaşanmıştır (İçduygu, 2015: 12). Suriyeli göçmenlerin entegrasyonuna yönelik AB müktesebatı ile etkileşimi olan en somut düzenleme ise YUKK'nın 96. maddesinde gözlenmiştir (İçduygu ve Şimşek: 2016: 62). YUKK'nın 96. maddesinde yer alan düzenlemeler şu şekildedir: "(1) Göç İdaresi Genel Müdürlüğü çeşitli kurum ve kuruluşların öneri ve katkılarından faydalanarak uyum faaliyetleri planlar. (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısını, dili, hukuki sistemi, kültürü, tarihi ile hak ve yükümlülüklerin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir. (3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak yaygınlaştırılır." (Mevzuat Bilgi Sistemi, YUKK). 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK ile uyum konusu ilk defa bir yasal düzenlenmenin parçası olarak ele alınmıştır (Erdoğan, 2020: 17). Bu düzenleme sonucunda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün uyum politikalarının yürütülmesi konusunda görevlendirilmesi, Ahmet İçduygu'ya göre, Türkiye'nin göç yönetimi konusunda uzun vadeli bir planlamayı tanıdığına göstergesidir. Ayrıca, İçduygu, bu düzenlemenin, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki yaşamlarının yönetiminde, AFAD, Türk Kızılayı gibi ulusal örgütlerin inisiyatifindeki acil müdahale anlayışına dayalı bir perspektif yerine teknik ve mali kapasitesi olan kurumlar ile devlet merkezli bir planlamaya geçişi sağladığını ifade eder (İçduygu, 2015: 9). YUKK'nın 96. maddesi AB göç mevzuatının parçası olan uyum politikalarına açılan bir kapı olsa da Türkiye, entegrasyon sürecinde gidilecek yolun henüz başındadır¹⁷. AB mevzuatında göçmenlerin entegrasyon politikalarının parçası olmak ile yükümlü olması, entegrasyonu bir zorunluluk ilkesine dayandırmaktadır. AB üye ülkeleri, Birliğin mevzuatına dayanan entegrasyon politikasını tercih ederek entegrasyon politikalarında ortaklaşmaktadır. Oysaki

¹⁶ BMMYK, zorunlu göç olgusu ile karşılaşan toplumlar için üç seçenek üzerinden kalıcı çözüm önerisi sunmaktadır: Birincisi, ülkelerinden ayrılmış kişilerin, güvenli koşulların oluşması halinde gönüllü bir şekilde geri dönmeleri; ikincisi, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerini sağlamak; üçüncüsü ise, uyum politikaları ile kişilerin geldikleri ülkenin toplumu ile bir arada yaşamasını mümkün kılmaktır (Erdoğan, 2020: 13). Çalışmanın bir numaralı başlığında Suriyeli göçmenlerin geri dönüş ve üçüncü bir ülkeye yerleşme seçeneklerinin uygulanabilirliğinin güçleştiği açıklanmıştır.

¹⁷ "Göç ve Entegrasyon Politikaları Endeksi (MIPEX) 2016-2020 Türkiye Karnesi" başlıklı çalışmada uyum konusunda Türkiye 100 üzerinden 43 puan almıştır. Eğitim, sağlık, siyasal katılım, iş gücü piyasası, aile birleşimi, daimi ikamet, vatandaşlığa erişim gibi alanlarda yapılan değerlendirmede, Türkiye, 52 ülke arasında 40. sırada yer almıştır. Türkiye, uyum sürecinde henüz "yolun yarısında" olarak nitelendirilmiştir ve kat etmesi gereken uzun bir yolu olduğu belirtilmiştir (MIPEX, 2020: 16, 17). MIPEX, "entegrasyonsuz" bir göç politikasından eğitim, sağlık gibi göçmenlerin temel ihtiyaçlarını güvence altına alarak kendisini "göç ülkesi" olarak tanımaya geçiş ile Türkiye'nin göç politikasındaki değişimi sağladığını açıklamıştır. Bu değişim henüz sistemli bir uyum politikasından yoksun olsa çalışmada "yarı olumlu" olarak değerlendirilmiştir (MIPEX, 2020, 13).

Türkiye'nin entegrasyon politikaları açısından, birliğin zorunluluk ve kalıcılık arz eden entegrasyon stratejisi yerine harmonizasyon stratejisini hedeflemesi Birliğin uyguladığı ortak entegrasyon politikalarından ayıran önemli bir farktır (Öğütçü, 2020: 141). Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne , uyum içinde birlikte yaşamının kavramı olan harmonizasyon stratejisi, göçmen toplum ile geniş toplumun birbirlerinin "gönüllülük" temelinde anlaması olarak tanımlanır (GİGM, Uyum Hakkında). Uyum politikasının gönüllülük esasına dayanarak göçmenlerin tasarrufuna bırakılması, AB entegrasyon politikasında yer almayan bir pratiktir. Dolayısıyla, Türkiye'nin entegrasyon politikasında, entegrasyon yerine harmonizasyon vurgusu ile kamusal uyum politikalarının en önemli parametrelerinden olan zorunlu dil yeterliliği ve oryantasyon kursları koşulları ıskalanarak, uyum, göçmenlere bir tercih olarak sunulmaktadır. Öğütçü, Türkiye'nin bu tercihlili entegrasyon politikasını kısaca, "doğal uyum"dan yana olan bir yaklaşım olarak tanımlamıştır (Öğütçü, 2020: 141). Bir diğer önemli nokta, AB göç mevzuatında entegrasyon politikaları bir kalıcılık paradigması üzerine bina edilmiştir. Erdoğan, devletlerin uyum politikalarının beraberinde kalıcılığı getirdiği gerçekliğine dayanarak, uyum politikalarından kaçınmalarının yaygın bir strateji olduğunu belirtir (Erdoğan, 2019: 24). Bu açıdan, Türkiye'nin entegrasyon yerine harmonizasyonu öne çıkarması uyum politikalarının dayandığı kalıcılık olgusuna odaklanmaktan kaçındığının da göstergesidir. Bu yönelimi GİGM, entegrasyon faaliyetlerini tanımlarken şu şekilde ortaya koymaktadır: *"Ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak"*. Dolayısıyla, GİGM tarafından, kalıcılığı kabul edilmiş bir göçmen topluma yönelik zorunluluk arz eden entegrasyon yaklaşımı yerine yerleşikliğin muğlaklığına vurgu yapılan göçmen topluma, "gönüllülük" anlayışına dayanan bir uyum süreci öngörülmüştür.

Kamusal uyum politikaları çerçevesinde gerçekleşen uyum süreci aynı zamanda vatandaşlığa geçişin de koşullarını hazırlamaktadır. Başarı ile tamamlanan uyum sürecinin sonunda vatandaşlığın bir hak olarak elde edilmesi, uyum süreci ve vatandaşlık hakkını birbirine bağlayan süreçler olması, çalışma açısından, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin vatandaş olma beklentisine cevap olabilecek bir stratejidir. Bu bağlamda, bu çalışma bakımından, vatandaşlık kavramının kuramsal çerçevesi ve kavramın dayandığı değerler üzerinden bir tartışma yürütülmediğini belirtmek gerekir. Yalnızca, kamusal uyum politikaları bağlamında, vatandaşlığın uyum sürecini takip eden bir hak olarak kazanılması, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin hem uyum beklentisine hem de vatandaş olma isteğine cevap olabilecek konsepti yansıttığı öngörülmektedir.

İçişleri Bakanlığı'nın 30 Aralık 2019 tarihli verisine göre, Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli göçmen sayısı 110 bin olarak açıklanmıştır (Mülteciler Derneği, 2021). 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğinin 11. maddesi gereğince Suriyeli göçmenlerin genel başvuru yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmaları mümkün olmamaktadır. Bu bakımdan, vatandaşlığa geçen Suriyeli göçmenler için seçme usulü ile idarenin tam takdir yetkisi kullanılmaktadır (Kaya ve Eren, 2015: 64). Ünsal Uzan'ın vatandaşlığa geçen Suriyeli göçmenlerin izlenimlerini ele aldığı yüksek lisans tez çalışmasında, Türk vatandaşlığa geçen görüşmecilerin tamamının eğitim seviyesinin en az ön lisans olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, yapılan görüşmelerde katılımcılar çevrelerinde vatandaşlığa geçen kişilerin de en az lisans derecesinde eğitim alan kişiler olduğu belirtmiştir. Bu görüşler ışığında, Uzan, yüksek eğitim seviyesinin bir nitelik göstergesi olarak Suriyeli göçmenlerin vatandaşlığa kabulünde etkisi olduğuna kanaat getirmektedir (Uzan, 2019: 90, 91). Vatandaşlığa geçişte GİGM'in belli kriterlere dayanan bir sistemi bulunmaması nedeniyle, katılımcılar vatandaşlığa geçiş için herhangi bir başvuruda bulunmadan, bir talih olarak GİGM tarafından kendilerine yapılacak daveti beklendiklerini beyan etmiştir. Vatandaşlığa kabul edilen göçmenlerin tek ortak kriterinin eğitim seviyesinin yüksek olması nedeniyle, katılımcılar, uyum konusunda başarılı olduğunu düşünen nitelikli birçok Suriyeli göçmenin vatandaşlığa geçiş beklentisi içerisinde GİGM tarafından kendilerine yapılacak daveti beklediğini belirtmiştir (Uzan, 2019: 94). Söz konusu çalışmada görüşmecilerin beyanları arasında dikkat çeken bir diğer tespit ise, katılımcılar, vatandaşlığa geçiş eğitim aldıkları alanda nitelikli işgücü olarak çalışma, ev kiralama gibi konularda sağladığı pratik faydalar açısından olumlu bakmıştır. Katılımcılar, vatandaşlık sonrası uyum pratiklerini geliştirdiklerini, Türkiye toplumu ile iletişimin güçlendiğini ve vatandaşlığın eşit temelde bir ilişki sağladığını da ifade edilmiştir (Uzan, 2019: 93). Nitekim, vatandaşlık ve uyumun birbirini tamamlayan unsurlar olarak yer aldığı kamusal uyum politikalarının aksine, Türkiye'de uyum süreci ve vatandaşlığın farklı minvallerde ilerlemekte olduğu ve birbirini takip eden bir süreçte sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Genel olarak Suriyeli göçmenlerin vatandaşlığa geçiş ile ilgili iki temel öneri sunulmaktadır. İlki, mevcut vatandaşlık kanunun uyum bakımından başarılı görülen bireylerin vatandaşlığa geçişine imkan sağlamak, ikincisi ise göç yoluyla Türk vatandaşlığı hakkını sağlayan 5543 sayılı Yeni İskan Kanunu'nun revize

edilmesidir¹⁸ (Kaya ve Eren, 2015: 72). İki önerinin çözüm yolu olması ile beraber, çalışmanın bağlamı, ilk önerinin çerçevesine uymaktadır. Vatandaşlığı da içine alan bir yol izleyen, sistemli ve normları olan bir uyum politikasının toplumsal yaşamda çoğulcu bir yaşamın deneyimini sağlayacak bir fırsatı sunmaktadır. Kamusal uyum politikaları ile uygulanan entegrasyon kurslarının sağladığı dil eğitimi ve ev sahibi ülkeye yönelik bilgi ve becerilerin aktarıldığı oryantasyon kurslarının sosyal entegrasyonu sağlamadaki başarısı göz önüne alınarak; YUKK çerçevesinde belirlenen uyum faaliyetlerinin sistemli bir politikaya dönüşmesi ile vatandaşlığa geçişin nesnel ve normatif koşullarının sağlanması mümkündür. Suriyeli göçmenlerin uyum beklentisi ve vatandaşlığa geçme isteği arasındaki organik bağa dayanarak bu iki beklentinin birbirini takip eden süreçler olarak ve entegrasyonu önceleyen bir politika ile vatandaşlık odaklı bir yönetişimin gerçekleşmesi, hem göçmenlerin beklentilerinin doğru bir politikaya kanalize edilmesi sağlayacak hem de toplumsal uzlaşya sistemli bir getirisi olacağı öngörülmektedir.

4. SONUÇ

BMMYK, zorunlu göç olgusu ile karşılaşan toplumlar için üç seçenek üzerinden kalıcı çözüm önerisi sunmaktadır: Birincisi, ülkelerinden ayrılmış kişilerin, güvenli koşulların oluşması halinde gönüllü bir şekilde geri dönmeleri; ikincisi, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmelerini sağlamak; üçüncüsü ise, uyum politikaları ile kişilerin geldikleri ülkenin toplumu ile bir arada yaşamasını mümkün kılmaktır (Erdoğan, 2020: 13). Çalışmada ilk iki seçeneğin mevcut koşullarda Suriyeli göçmenlerden bağımsız etmenler ile işlevsiz kaldığı dolayısıyla Suriyeli göçmenler için üzerinde seçim yapabileceği yol olma özelliğini yitirdiği aktarılmıştır. Suriye'deki mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal şartlar iyileşmediği müddetçe gönüllü bir geri dönüş seçeneği mümkün görülmemektedir. İkinci seçenek olan üçüncü bir ülkeye yerleştirilme ise, AB ülkelerinin bu konuda sorumluluk paylaşımına katılarak Suriyeli göçmenleri bu ülkelere de yerleştirilmesi gerektiği seçeneği üzerinde gelişmiştir. Bu bağlamda AB'nin Suriyeli göçmenleri komşu ülkelerde tutma üzerine kurulmuş sığınmacı politikası dönük eleştirel mevcuttur. AB'nin güvenlikçi politikaları ile sınırlara örülen dikenli teller, yükselen duvarlar, geçiş noktalarındaki sert müdahaleler ve en önemlisi göçmen mutabakatı ile göçmenlerin geçişini engelleyen uygulamalara hukuki bir zeminin hazırlanmış olması ile Suriyeli göçmenler için AB'ye giden yol seçeneğine etkisiz bırakılmaktadır. Nitekim, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalışı üzerinde tercih yapılmış bir seçeneğin sonucu değil, sunulan seçeneğe uyum sağlamanın seçimsiz kararıdır.

Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin, kalıcılığının getirisi olarak vatandaşlık hakkına erişebileceği bir uyum beklentisi bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin hem uyum hem de siyasal ve sosyal haklarının vatandaşlık kavramı içinde tanınma beklentisine cevap olabilecek konsept ise bu çalışma açısından kamusal uyum politikalarıdır. Çalışma, uyum ve vatandaşlık sürecini aynı çerçeveye alan bir perspektife dayanan kamusal uyum beklentisini birlikte yaşamın önemli bir dayanağı olarak görmektedir. AB'nin göçmen politikasında önemli bir rolü kamusal uyum politikaları ile entegrasyon ve vatandaşlık birbirini takip eden ve tamamlayan süreçler olarak ortak bir çerçevenin içine alınmıştır. Suriyeli göçmenlerin var olan uyum beklentisi, bu konuda geliştirilecek politika araçlarına doğrudan, engelsiz bir pratik alanı sunmasına rağmen Türkiye'nin uyum politikasında, entegrasyon yerine harmonizasyonu öne çıkarması uyum politikalarının dayandığı kalıcılık olgusuna odaklanmaktan kaçındığına işaret etmektedir.

Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için uyum süreci ve vatandaşlığın farklı minvallerde ilerlemekte olduğu ve birbirini takip eden bir sürece sahip olmadığı anlaşılmaktadır. 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliğinin 11. maddesi gereğince Suriyeli göçmenlerin genel başvuru yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmaları mümkün olmamaktadır. Bu açıdan çalışma, kamusal uyum politikalarını uyumu önceleyen koşulla vatandaşlığa geçişi mümkün kılacak politikanın anahtarı olarak görmektedir. Kamusal uyum politikaları ile uygulanan entegrasyon kurslarının sağladığı dil eğitimi ve ev sahibi ülkeye yönelik bilgi ve becerilerin aktarıldığı oryantasyon kurslarının sosyal entegrasyonu sağlamadaki başarısı göz önüne alınarak; YUKK çerçevesinde belirlenen uyum faaliyetlerinin sistemli bir politikaya dönüşmesi ile vatandaşlığa geçişin nesnel ve normatif koşullarının sağlanması mümkündür. Bu bağlamda çalışmada, Suriyeli göçmenlerin toplumun bir parçası olarak birlikte yaşam pratiğine katılmaları sürecinin; göç, uyum ve vatandaşlık alanlarını yönetecek politikanın kamusal uyum beklentisine vereceği cevap ile şekilleneceği öngörülmektedir.

¹⁸ Mevcut İskan Kanunu göçmen tanımını "Türk soyundan ve kültüründen" bireyler ve gruplar ile sınırlandırmaktadır. Ahmet İçduygu, İskan Kanununda yer alan bu etnokültürel sınırlandırmanın kaldırılabilirliğini veya revize edilebileceğini önermektedir. Böylece Suriyeli göçmenler de resmi olarak "göçmen" statüsü sağlanabilir. Bu bağlamda, İçduygu, politika yapımcıların muhafazakar milliyetçi politikalar ile küresel değişimleri temel alan bir göç politikasını inşa edecek reformlar arasında bir karar vermeleri gerektiğine belirtir (İçduygu, 2015: 12).

KAYNAKÇA

Alperen, A. & Yaprak, A. (2019). Almanya’da Türklere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Kursları Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 78-95.

Alwatanonline. (2020). <https://www.alwatanonline.com/71->

Ateş, H. & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (ö)tekileştirme ve (ç)ok kültürlülük. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22, 1287-1301.

BBC News. (2020). Mülteci krizinde gitmeyenler: "Türk halkının şikayet etmekte haklı yanı var, misafirlüğümüz uzun sürdü", 20.10.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51784431>.

BBC News. (2021). Yunanistan'a göçmenleri geri itme, dayak ve işkence suçlaması AIHM'e taşındı. 20.10.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56887194>.

Benhabib, S. (2006). Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar. (Çev. Berna Akkıyal), İletişim Yayınları.

Bozkurt, K. (2016). Geri kabul ve vize serbestisi anlaşması. *TBB Dergisi*, 125, 387-408.

Canşen, F. (2020). Moria: İnsanlığın öldüğü yer. 20.10.2021, <https://t24.com.tr/yazarlar/fulya-cansen/moria-insanligin-oldugu-yer,28033>.

CNN Türk. (2018). Meral Akşener: Suriyelileri memleketlerine geri göndereceğim. 20.10. 2021, <https://www.cnnturk.com/turkiye/meral-aksener-suriyelileri-memleketlerine-geri-gonderecegim>.

Cumhuriyet Gazetesi. (2021). Kemal Kılıçdaroğlu'ndan dikkat çeken 'Suriyeliler' videosu. 20.10. 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kemal-kilicdaroglundan-dikkat-ceken-suriyeliler-videosu-1853192>.

Çetin, İ. (2020). Almanya'da Suriyeli Mültecilerin Kalıcı Olma İmkanları, *Birikim Dergisi*, 20.10. 2021, <https://birikimdergisi.com/guncel/9870/almaniyada-suriyeli-multecilerin-kalici-olma-imkanlari>.

CNN Türk. (2019). Bakan Pekcan: 15 bin 159 Suriyeli şirket var. 20.10.2021, <https://www.cnnturk.com/ekonomi/bakan-pekcan-15-bin-159-suriyeli-sirket-var>.

Demir, A. (2021). Türkiye'nin göçmen imtihanı: Suriyelileri ülkelerine göndermek mümkün mü?. 20.10. 2021, <https://www.indyturk.com/node/391996/haber/turkiyenin-gocmen-imtihani-suriyeleri-ulkelerine-gondermek-mu-mu-olabilir>.

DW Türkçe. (2020). Suriyeliler Türkiye hakkında ne düşünüyor? 20.10. 2021, <https://www.dw.com/tr/suriyeliler-turkiye-hakkinda-ne-duşunuyor/av-54573738>.

DW Türkçe. (2021). Erdoğan: Türkiye Avrupa'nın mülteci ambarı değil. 12.11.2021, <https://www.dw.com/tr/erdoğan-türkiye-avrupanın-mülteci-ambarı-değil/a-58913514>

Ekşi, N. (2020). 6458 Sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Bu Kanuna İlişkin İkincil Mevzuatta Yer Alan Temel Kavramlar" içinde Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum, Yayına Haz.: Songül Sallan Gül v.d, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*, Konrad Adenauer Stiftung Vakfı.

Erdoğan, M. (2020). Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi. Orion Kitabevi.

Esser, H. (2001). Integration und ehnlische Schichtung, Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, No. 40.

Euronews. (2020). ABD'nin yeni yaptırımları Suriye için ne anlama geliyor, etkisi neler olacak? 20.10.2021, <https://tr.euronews.com/2020/06/15/abd-nin-yeni-yapt-r-mlar-suriye-icin-ne-anlama-geliyor-etkisi-neler-olacak>.

Euronews. (2021). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Mültecilere kapıları açacak olsak Yunanistan ne yapar bilemem. 12.12.2021, <https://tr.euronews.com/2021/11/11/cumhurbaskan-erdogan-multecilere-kap-lar-acacak-olsak-yunanistan-ne-yapar-bilemem>.

European Council. (2016). EU-Turkey statement. 20.10.2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>.

Göç İdaresi Başkanı. (t.y.). Uyum hakkında. 20.10.2021, <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda>.

Göçmen, İ. (2014). Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki geri kabul anlaşmasının hukuki yönden analizi. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13 (2), 21-86.

Independent. (2021a). Suriye krizi başladıktan 10 yıl sonra mültecilere onları unutmadığımızı gösterelim. 20.10.2021, <https://www.indyturk.com/node/331616/yazarlar/suriye-krizi-basladiktan-10-yil-sonra-multecilere-onlari-unutmadigimizi>.

Independent. (2021b). Rakamlarla Suriye Savaşı. 20.10.2021, <https://www.indyturk.com/node/331031/rakamlarla-suriye-savasi>.

Göç Araştırmaları Derneği. (2021). 5. yılında Avrupa Birliği-Türkiye mutabakatı. 20.10.2021, <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/207/gar-ab-tr-mutabakat%C4%B1.pdf>.

Hürriyet Gazetesi. (2020). Göçmenlerin Yunanistan sınırında bekleyişi 19'uncu gününde. 20.10.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gocmenlerin-yunanistan-sinirinda-bekleyisi-19uncu-gununde-41470735>.

INGEV. (2020). Attitudes toward syrians in Turkey. 20. 10.2021, https://ingev.org/raporlar/INGEV_Attitudes_Toward_Syrians_in_Turkey_May_2020.pdf.

Henkes, C. (2020). *Entegrasyon, göç ve Sosyal demokrasi*. (Çev. Tamer İlbuğa). Friedrich Ebert Vakfı.

İçduygu, A. (2015). Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead. 20.10.2021, <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM-Protection-Syria.pdf>.

İçduygu, A. & Ayaşlı, E. (2019). "Geri Dönüş Siyaseti: Suriyeli Mültecilerin Dönüş Göçü İhtimali ve Gelecek Senaryoları", https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/05/Mirekoc_Rapor_GeriDonusSiyaseti.pdf, (erişim tarihi 10.11.2021).

İçduygu, A. & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly*, 15 (3), 59-69.

Kaya, A. (2014). Türkiye'de göç ve uyum tartışmaları: Geçmişe dönük bir bakış. *İdealkent*, 14, 11-28.

Kaya, C. (2019). Kalıcı çözüm türü olarak gönüllü geri dönüş ve geçici koruma kapsamında yer alanlar bakımından türk hukukundaki düzenlenme şekli. *Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 511-535.

Kuru, N. O. & Şar, E. (2020). *İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar*. Friedrich Ebert Vakfı.

Kaya, İ. & Yılmaz Eren, E. (2014). Türkiye'deki suriyelilerin hukuki durumu: Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri. SETA Vakfı.

Kotaş, R. (2017). Yandı bitti kül oldu. 20.10.2021, <https://t24.com.tr/yazarlar/komsu/yandi-bitti-kul-oldu,16930>.

Migrant Integration Policy Index. (2020). Measuring Policies to Integrate Migrants: Across five continents, 20.10.2021, <https://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/pdf/files/custom/a4/2021.11.14-15.29.01-mipex-2020-custom-book-a4.pdf>.

Mülteciler Derneği. (2021). Türkiyedeki Suriyeli Sayısı. 01.12.2021, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>.

NTV Haber. (2021). Kılıçdaroğlu'ndan Avrupa'ya sığınmacı tepkisi. https://www.ntv.com.tr/turkiye/kilicdaroglundan-avrupaya-siginmaci-tepkisi,uX5dog9Ah0a2sdQadNdg_w

Öğütçü, Y. (2020). Refah devleti modellerine göre göç ve entegrasyon politikaları İçinde Ed. Buz, Sema ve Çevik, Hacı, *Göç ve Entegrasyon Uygulama Alanları, Politikalar ve Paydaşlar*, Nika Yayınevi.

Özçürümez, S. & İçduygu, A. (2020). *Zorunlu göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Şirin, T. (2021). "Türkiye'deki sığınmacı politikaları: Kim nerede duruyor?", T24 İnternet Gazetesi, 20.10.2021, <https://t24.com.tr/yazarlar/tolga-sirin/turkiye-deki-siginmaci-politikalari-kim-nerede-duruyor,32121>.

Sözcü Gazetesi. (2021). Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Mültecilerin ülkelerine döndürülmesi için çalışmalarımız var. 20.10. 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/disisleri-bakani-cavusoglu-multecilerin-ulkelerine-dondurulmesi-icin-calismalarimiz-var-6644880/>.

Süm, E. (2017). Migration, integration, and citizenship in western europe: The role of civic integration requirements in the netherlands and germany. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

T24 İnternet Gazetesi. (2021). Kılıçdaroğlu: Suriyeli kardeşlerimize kızmayacağız, onları buraya getirenlere kızacağız. 20.10. 2021, <https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-suriyeli-kardeslerimize-kizmayacagiz-onlari-buraya-getirenlere-kizacagiz,981427>.

The Washington Institute For Near East Policy. (2021). The Assad Regime Has Failed to Restore Full Sovereignty Over Syria. 20.10. 2021, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/assad-regime-has-failed-restore-full-sovereignty-over-syria>.

Tokyay, M. (2020). Most Turks want Syrian refugees to go home. 20.10. 2021, <https://www.arabnews.com/node/1782446/middle-east>.

Unicef. (2021). After almost ten years of war in Syria, more than half of children continue to be deprived of education. 20.10.2021, <https://www.unicef.org/press-releases/after-almost-ten-years-war-syria-more-half-children-continue-be-deprived-education>.

Uzan, Ü. (2019). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen Suriyelilerin vatandaşlığa dair görüşlerinin değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ürgen, Ekin (2021). “5. Yılında Avrupa Birliği – Türkiye Mutabakatı”, <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/207/gar-ab-tr-mutabakat%C4%B1.pdf>, (erişim tarihi 11.12.2021).

Yaprak, A. (2019). Entegrasyon kurslarının Almanya'ya göç eden Türklerin entegrasyon süreçlerine katkısı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldız, Ayselin (2020). “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Geri Kabul Süreçleri: Kuramsal Yaklaşım ve Uygulamalar”, Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum, Haz.: Songül Sallan Gül v.d, Bağlam Yayıncılık, İstanbul ,ss: 123-145.

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 40
pp 291-297Article ID
58147Arrival
27 January 2022
Published
30 April 2022**DOI NUMBER**<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.58147>**How to Cite This Article**İnan, C. & Çelik, Ş. (2022).
"Rüzgar Hızı Değişiminin
Fourier Serileri İle
Modellenmesi: Bingöl İli
Örneği", International
Journal of Disciplines
Economics &
Administrative Sciences
Studies, (e-ISSN:2587-2168),
Vol:8, Issue:40; pp:291-297International Journal of Disciplines
Economics & Administrative
Sciences Studies is licensed under
a Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.**Rüzgar Hızı Değişiminin Fourier Serileri İle Modellenmesi: Bingöl İli Örneği**

Modeling Of Wind Speed Variation With Fourier Series: Example Of Bingöl Province

Cebeli İNAN¹ Şenol ÇELİK² ¹ Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Bingöl/Türkiye
² Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, Biyometri ve Genetik, Bingöl/Türkiye**ÖZET**

Bu çalışmada, trigonometrik fonksiyonlar yani Fourier Serileri ile Türkiye’de Bingöl ilinde 2010-2020 dönemi aylara göre rüzgar hızının seyri incelenmiştir. Yapılan analizle, rüzgar hızının Mart-Ağustos aylarında artış eğiliminde olduğu, Eylül-Şubat aylarında ise düşük değerlerde seyrettiği görülmüştür. Bu durum her yıl aynı aylarda benzer şekilde seyrederek inişli çıkışlı değişim gösterdiği görülmüştür. Yani dönem içinde rüzgar hızının sinüslü kosinüslü biçimde periyodik davranış gösterdiği saptanmıştır. Döneme ait veri üzerinde hata kareleri toplamı minimum olacak şekilde bir Fourier Serisi analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, oluşturulan modelin parametre tahminleri anlamlı bulunmuştur ($P<0.001$). Modellerin belirleme katsayısı (R^2) sırasıyla 0.638 bulunmuştur. Fourier Serisi analizinin rüzgar hızını modellemede uygun bir yöntem olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Fourier serileri, periyot, rüzgar, Bingöl**ABSTRACT**

In this study, trigonometric functions, namely Fourier Series, and the course of wind speed according to months in the 2010-2020 period in the province of Bingöl in Turkey were examined. With the analysis made, it has been observed that the wind speed tends to increase in March-August, while it remains at low values in September-February. It has been observed that this situation shows a fluctuating change by following a similar course in the same months every year. In other words, it was determined that the wind speed showed a periodic behavior in a sine-cosine form during the period. A Fourier Series analysis was applied on the data of the period in such a way that the sum of the squares of the error was minimal. As a result of the analysis, the parameter estimates of the model were found to be significant ($P<0.001$). The coefficient of determination (R^2) of the models was found to be 0.638, respectively. Fourier Series analysis was found to be a suitable method for modeling wind speed.

Key words: Fourier series, period, wind, Bingöl**1. GİRİŞ**

Dünyadaki nüfus artışı ve buna paralel olarak gelişen dünya endüstrisi ve ekonomisi insanların enerjiye olan ihtiyacını sürekli arttırmaktadır. Halen kullanılmakta olan enerji kaynaklarının rezervleri giderek azalmakta ve bu kullanılan enerji kaynaklarının çevre üzerine olan etkileri de insan hayatını tehdit etmektedir. Bu yüzden insanlar bu enerji kaynaklarına alternatif olacak ve daha çok verim sağlayacak enerji kaynaklarını kullanma alternatiflerine yönelmektedir. İşte bu alternatif enerji kaynakları arasından en önemlisi rüzgâr enerjisidir. Rüzgâr, atmosferin ısınıp, soğuması sonucu sıcaklık ve basıncın değişmesinden dolayı oluşan devamlılığı kararlılığı ve güvenilirliği olan bir kinetik enerji kaynağı olan bir doğa olayıdır (Mert ve Karakuş, 2014).

Rüzgar gücü, güneş enerjisinin dolaylı bir şeklidir. Bu güç, yeryüzünün her bölgesinin eşit bir şekilde ısınmayışı ve buna bağlı olarak oluşan alçak ve yüksek basınç merkezlerinin karşılıklı etkileşimi sürecinin eseridir. Doğası gereği kinetik enerji taşımaktadır. Rüzgarın kinetik enerjisinden rüzgar gücü türbini aracılığıyla elektrik enerjisi elde edilmektedir (Ültanır, 1996).

Rüzgâr hızının özelliklerinden biri, doğrusal olmayan dalgalanan bir fonksiyondur. Bu, rüzgâr hızındaki tahmin için normal tahmin yöntemlerinin uygulanamamasına neden olur. Gelecekteki rüzgâr hızı hakkında öngörde bulunmak için doğrusal olmayan bir yöntem uygulanması daha uygundur (Öğüt, 2014).

Günümüzde kullanılmakta olan yenilenebilir enerji kaynakları arasından, rüzgâr enerjisi kullanmanın avantajları fazladır. Rüzgâr enerjisi, yenilenebilir olması, taşıma problemi olmayan, bol ve milli olan bir enerji kaynağıdır (Güneyli, 2019).

Yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde Dünya’nın her yerinde bolca bulunabilen, temiz, en gelişmiş, maliyeti düşük ve ticari açıdan en elverişli enerji türlerinden birisi de rüzgâr enerjisidir (Köse ve ark., 2004).

Rüzgâr enerjisi temiz ve çevre dostu, yenilenebilir ve sürdürülebilir, maliyetinin etkisi ve endüstriyel ve evsel tesisatı kullanması avantajları arasında sayılabilir. Rüzgâr enerjisinin elektrik sistemindeki payı arttıkça, rüzgâr enerjisi üretiminin sınırlı öngörülebilirliği de artmaktadır. En uygun yenilenebilir enerji teknolojilerinden biri rüzgâr enerjisidir. Rüzgâr enerjisi tahminlerindeki hatanın istatistiksel, dağılıma dayalı açıklamasına odaklanılmaktadır (Bruninx ve ark., 2013).

Rüzgârdan ve güneşten elde edilen enerji en değerli yenilenebilir enerji kaynaklarından. Fakat rüzgârın şiddeti ve güneşten gelen radyasyonun değişkenliği ve kontrol altında tutulamaması, bu enerjilerin kullanım sırasında güvenilirlik açısından problemlere sebep olabilmektedir. Bu nedenle rüzgâr enerjisi santrallerinin kurulmasında, en önemli unsurlar, yerin seçimi, iklim ve jeolojik yapıdır. Bundan dolayı belli bir alan için rüzgâr ve güneş enerjilerinin potansiyeli ile bu enerjilere etkide bulunan faktörlerin önceden saptanması gerekir (Gabrali, 2019).

Dünya üzerinde rüzgâr enerjisini kullanarak elektrik üretimini gerçekleştiren 100'ü aşkın ülke bulunmaktadır. En çok kurulu rüzgâr enerjisine sahip olan ülkeler olarak Çin, ABD ve Almanya'yı ilk 3 sırada sayabiliriz. Türkiye, kurulu rüzgâr enerji santrali açısından Avrupa'da 7. sırada, dünya üzerinde ise 13. ülke konumundadır (Anonim, 2020).

Rüzgâr enerjisi, Türkiye açısından yenilenebilir enerji kaynakları arasında en önemlisidir. Rüzgâr türbinleri teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, elektrik enerjisinin üretiminde kullanılmak amacıyla kurulu rüzgâr türbinleri güçlerinin artmasına, bundan dolayı birim enerji maliyetinde azalmaya etki etmektedir. Bundan nedenle, rüzgâr türbinlerinin elektrik enerjisi üretimindeki oranı gittikçe artış göstermektedir (Gülersoy ve Çetin, 2010).

Küresel rüzgar endüstrisi için 2020, yıllık %53 büyüme ile tarihteki en iyi yıl oldu. Hem küresel tedarik zincirini hem de proje süreçlerini kesintiye uğratan zorlu bir yılda 93 GW'tan fazla rüzgâr enerjisi kurulumu, rüzgar endüstrisinin önemli derecede dayanıklılığını kanıtladı. Çin ve ABD, yeni kara rüzgar santrali kapasite artışı için dünyanın en büyük pazarları olmaya devam etti ve dünyanın iki büyük ekonomisi birlikte pazar paylarını % 15 ile % 76 artırdı (Global Wind Report, 2021).

Bu çalışmada, Bingöl ilinde son yıllarda ölçülen rüzgar hızının (m/s) aylara göre değişiminin Fourier Serileri analizi ile modellenmesi amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Biçer ve ark. (2005) çalışmasında, on yıllık bir zaman aralığında Elazığ ili için sıcaklık, relatif nem, rüzgar hızı, basınç, güneşlenme şiddeti ve güneşlenme süresi gibi hava şartlarını incelemiş ve Lineer Regresyon Analizi ile modellenmesi yapılmıştır. Bulunan sonuçların hava şartlarının çevre ve enerjiye etkisinin araştırılacağı bir çalışmada kullanılabileceği görülmüştür.

Bir diğer çalışmada, rüzgar hızı değerlerinin daha kararlı bir yapıya sahip olması için dalgacık dönüşümü yardımı kullanılmıştır. Bileşenlere ayrılan rüzgar hızı değerleri yapay sinir ağları ile tahmin edilmiştir (Taşcıkaraoğlu ve Uzunoğlu, 2011).

Minaz ve ark. (2013), Uyarlanabilir Sinir Bulanık Sistemi (ANFIS) ve Doğrusal Çoklu Regresyon Analizi yöntemini kullanarak, Bilecik ilinde rüzgar hızı ve bununla doğrudan etkili olan basınç ve sıcaklık verilerini tahmin etmişlerdir. Rüzgar hızı ve sıcaklık değerlerini tahminlemede Bulanık Sistem'in, basınç tahmininde ise Doğrusal Çoklu Regresyon Analizinin daha etkili olduğu saptanmıştır.

Kolhe ve ark. (2011) yaptıkları çalışmada kısa süreli rüzgar hızı tahminleri için genetik algoritma ve birlikte yapay sinir ağı (YSA) ile hibrit bir model oluşturmuşlardır. Oluşturulan model, Tayvan Rüzgar Enerjisi şirketinin gerçek operasyonel sonuçları için test ve analizinde elde edilen tahminlerin hata oranlarını düşürdüğü bildirilmiştir.

Rüzgar hızı tahmini için diğer bir çalışmada, doğrusal ve doğrusal olmayan AR-MA modelleri kullanılarak, 10 dakika aralıkla bir saatlik modeller oluşturulmuştur. Modellerin doğruluğu, Ortalama Mutlak Hata, Kök Ortalama Kare Hatası ve Ortalama Mutlak Yüzde Hatası gibi performans ölçümü ile ölçülmüştür (Lydia ve ark., 2016).

Kani ve Ardehali (2011), çok kısa zaman rüzgâr hız tahmini için yapay sinir ağı ve Markov zinciri modellerini birlikte kullandılar ve etkinliğini kanıtladılar. Tahmin hatalarının azaltılabileceği, tahminlerin belirsizliğinin ve hesaplama süresinin azaldığını tespit etmişlerdir.

Chen ve ark. (2011), Çin'in Hubei eyaletindeki, saatlik rüzgâr hızını 1 ila 4 saat önceden tahmin etmek için otoregresif entegre hareketli ortalama modelini ve yapay sinir ağını kullanmışlardır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın materyali, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün Bingöl meteoroloji istasyonundan 2010 Ocak- 2020 Aralık dönemleri arasında ölçülen aylık ortalama rüzgâr hızı (m/s) verilerinden oluşmaktadır. Bu verilere Fourier Serileri yöntemi uygulanmıştır.

3.2. Yöntem

Herhangi bir $f(x)$ fonksiyonunun Fourier serisi ile yaklaşık ifade edilebilmesi için, istenilen aralıkta sürekli olduğu her noktada fonksiyonun tek değerli olması, istenilen aralıkta sonlu ve sürekli olması, istenilen aralıkta sonlu sayıda maksimum veya minimum değerleri alması gibi şartların sağlanması gerekir (Bayram, 2002). Bu şartlar altında Fourier serileri fonksiyonunun sürekli olduğu yerde $f(x)$ 'e yakınsar. Süreksizlik noktalarında ise seri fonksiyonun sağdan ve soldan limitlerinin aritmetik ortalamasına yakınsar (Buttkus, 2000).

$f(x)$ fonksiyonu $(-L,L)$ aralığında tanımlı ve bu aralık dışında $f(x+2L) = f(x)$ ile tanımlanmış olsun, yani $2L$ periyoduna sahip olsun. $f(x)$ 'e karşılık gelen Fourier serisi

$$\frac{a_0}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} \left(a_n \cos \frac{n\pi x}{L} + b_n \sin \frac{n\pi x}{L} \right) \quad (1)$$

ile verilir. Burada a_0 , a_n ve b_n Fourier katsayıları

$$a_0 = \frac{1}{L} \int_{-L}^L f(x) dx \quad (2)$$

$$\begin{cases} a_n = \frac{1}{L} \int_{-L}^L f(x) \cos \frac{n\pi x}{L} dx \\ b_n = \int_{-L}^L f(x) \sin \frac{n\pi x}{L} dx \end{cases} \quad n = 0,1,2, \dots$$

ile verilir. Eşitlik 2'deki sabit terim

$$\frac{a_0}{2} = \frac{1}{2L} \int_{-L}^L f(x) dx$$

e eşittir. Bu, bir periyot üzerinde $f(x)$ 'in ortalamasıdır. Eğer $L=\pi$ ise fonksiyon 2π periyoduna sahiptir (Spiegel, 1963).

Bu özellikler göz önüne alınarak herhangi bir $f(x)$ fonksiyonu,

$$f(x) = \frac{a_0}{2} + \sum_{n=1}^{\infty} (a_n \cos nx + b_n \sin nx) \quad (3)$$

şeklinde Fourier serisine açılabilir. Bu şekildeki seriye trigonometrik seri denir (Khuri, 2003). Fourier serisi üzerinde $[-\pi, \pi]$ aralığında terim terime integral alınarak ve Eşitlik 4'te verilen ortogonalite bağıntıları da dikkate alınarak a_n ve b_n katsayıları

$$a_n = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \cos n\pi dx \quad (n = 0,1,2, \dots)$$

$$b_n = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) \sin n\pi dx \quad (n = 0,1,2, \dots)$$

şeklinde hesaplanır (Rudin, 1953). a_0 katsayısı ise

$$a_0 = \frac{1}{\pi} \int_{-\pi}^{\pi} f(x) dx$$

dir.

Eğer $f(x)$ fonksiyonu sürekli olmayıp, n tane eşit aralıklı ayırık noktalardaki değerleri olarak verilirse toplam sembolleri kullanılır. Özellikle x değişkeninin artan değerleri karşısında y değişkeninin değerleri periyodik bir değişim gösteriyorsa, matematiksel model olarak kesikli Fourier serisi seçilir. Serinin herhangi bir parametresindeki yıllık periyodun etkisi ile oluşan periyodik bileşen, Eşitlik 4 ile açıklanır.

$$y_i = a_0 + \sum_{k=1}^m \left[a_k \cos\left(\frac{2\pi}{T} k_{xi}\right) + b_k \sin\left(\frac{2\pi}{T} k_{xi}\right) \right] + \varepsilon_i \quad (4)$$

şeklinde olur. Burada y_i : Parametrenin ortalama değeri, m : Önemli harmonik sayısı, a_k ve b_k : Fourier katsayıları, T : periyottur (Salas ve Yevjevich, 1972). Eşitlik 4'te verilen ε_i olan i zamandaki artık (hata) değeridir (Bloomfield, 2000).

Bir seride hem trend hem de mevsimsel dalgalanma varsa, uygulanacak regresyon modeli

$$Y_t = a + \sum_{i=1}^m b_i t^i + \sum_{i=1}^{\lfloor s/2 \rfloor} \left[c_i \sin\left(\frac{2\pi i t}{s}\right) + d_i \cos\left(\frac{2\pi i t}{s}\right) \right] + \varepsilon_t \quad (5)$$

şeklinde olur. Burada m , serinin polinom derecesidir. Burada, $\sum_{i=1}^m b_i t^i$ toplamı ile serinin trend bileşeni açıklanmaktadır. Bu eşitlikte s , periyot olmak üzere $\lfloor s/2 \rfloor$ periyodun yarısının tamsayı kısmıdır. Burada j indisli toplam serinin mevsimsel bileşenidir. Bu bilgilere göre sinüs ve kosinüs fonksiyonu çiftine harmonik denir.

Mevsimsel serilere uygulanan regresyon analizinde katsayılar en küçük kareler yöntemi kullanılarak

$$\beta = (X'X)^{-1} X'Y$$

formülüyle bulunur. Toplamsal modelde, doğrusal trend ve bir harmonik olduğunda,

$$\beta = \begin{bmatrix} a \\ b \\ c \\ d \end{bmatrix}$$

ve

$$X = \begin{bmatrix} 1 & 1 & \sin(2\pi/s) & \cos(2\pi/s) \\ 1 & 2 & \sin(4\pi/s) & \cos(4\pi/s) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & T & \sin(2\pi T/s) & \cos(2\pi T/s) \end{bmatrix}_{T \times 4}$$

şeklinde olur (Kadılar, 2009).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bingöl ilinin aylara göre rüzgâr hızı (m/s) için ortalama, standart sapma, standart hata, minimum ve maksimum değerlerden ibaret olan tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bingöl ili aylık ortalama rüzgâr hızı (m/s) tanımlayıcı istatistikler

Aylar	\bar{X}	ss	$S_{\bar{X}}$	Min.	Max.
Ocak	0.573	0.142	0.043	0.30	0.80
Şubat	0.645	0.137	0.041	0.40	0.80
Mart	0.900	0.179	0.054	0.70	1.10
Nisan	0.936	0.136	0.041	0.70	1.10
Mayıs	0.864	0.092	0.028	0.70	1.00
Haziran	0.891	0.145	0.044	0.70	1.20
Temmuz	0.864	0.163	0.049	0.60	1.20
Ağustos	0.800	0.155	0.047	0.50	1.00
Eylül	0.682	0.125	0.038	0.40	0.80
Ekim	0.573	0.156	0.047	0.40	0.90
Kasım	0.464	0.121	0.036	0.30	0.70

Aralık	0.500	0.077	0.023	0.40	0.60
Genel	0.724	0.211	0.018	0.30	1.20

\bar{X} : Ortalama, ss: Standart sapma, s_x : Standart hata, Min.: Minimum, Max.: Maksimum

Tablo 1 incelendiğinde, Bingöl’de ortalama rüzgar hızının en fazla olduğu aylar sırasıyla Nisan (0.936), Mart (0.900) ve Haziran (0.891) aylarıdır. En düşük rüzgar hızının görüldüğü aylar ise sırasıyla Kasım (0.464), Aralık (0.500) ve Ekim (0.573) aylarıdır. 2010 Ocak-2020 Aralık döneminde bu durum benzer şekilde periyodik olarak devam etmiştir.

2010 Ocak-2020 Aralık döneminde ortalama rüzgar hızı ile ilgili olarak

$$y_i = a_0 + a_1 \sin \theta_i + a_2 \cos \theta_i$$

şeklinde bir eğri uyumu yapılacaktır. Serinin periyodu $T=12$ ’dir.

$$\theta_i = \frac{2\pi}{12} t_i = \frac{\pi}{6} t_i, \quad i = 1, 2, \dots, 12$$

dönüşümü yapılır. Dönüşüm sonucu elde edilen $\sin \theta_i$ ve $\cos \theta_i$ değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. t_i değerlerine göre oluşturulan sinüs ve kosinüs değerleri

t_i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
θ_i	$\pi/6$	$\pi/3$	$\pi/2$	$2\pi/3$	$5\pi/6$	π	$7\pi/6$	$4\pi/3$	$3\pi/2$	$5\pi/3$	$11\pi/6$	2π
$\sin \theta_i$	0,5	0,87	1	0,87	0,5	0	-0,5	-0,87	-1	-0,87	-0,5	0
$\cos \theta_i$	0,87	0,5	0	-0,5	-0,87	-1	-0,87	-0,5	0	0,5	0,87	1

Buna göre Tablo 2’deki değerler rüzgar hızı değerleri ile birlikte kullanıldığında elde edilen trigonometrik eğriye ait parametre tahminleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Bingöl ilindeki rüzgar hızı için oluşturulan trigonometrik eğriye ait parametre tahmini

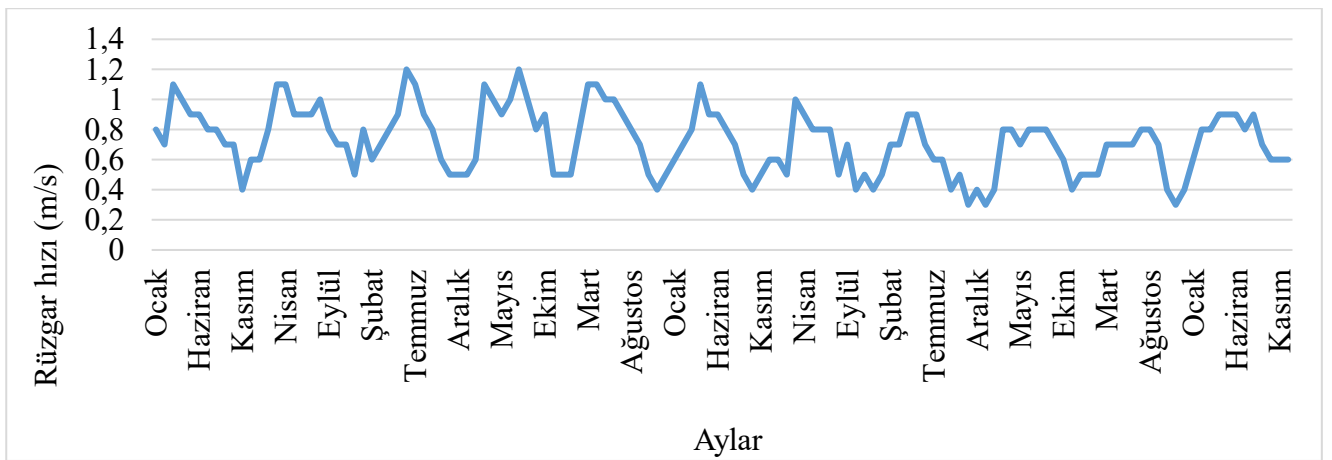
Parametre	Katsayı	Std. Hata	t	p
Sabit	0.83	0.023	36.884	0.001
t	-0.002	0.000	-5.41	0.001
$\sin \theta_i$	0.07	0.016	4.403	0.001
$\cos \theta_i$	-0.206	0.016	-13.074	0.001

Tablo 3 incelendiğinde, elde edilen trigonometrik eğriye ait bütün parametre tahminleri anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$). Buna göre

$$Y = 0.83 - 0.002t + 0.07 \sin\left(\frac{2\pi t}{12}\right) - 0.206 \cos\left(\frac{2\pi t}{12}\right) + \varepsilon$$

şeklinde trigonometrik eğri yazılabilir. Modelin genel anlamlılığı incelendiğinde $F=75.28$ ve $p < 0.001$ ’dir. Belirleme katsayısı (R^2) 0.638 bulunmuştur. Bu durumda rüzgar hızı bağımsız değişkenler yani trend, sinüs ve kosinüs tarafından %63.8 oranında açıklanabilmektedir.

Elde edilen trigonometrik eğri Şekil 1’de daha net görülmektedir.

Şekil 1. 2010-2020 yılları arası aylara göre rüzgar hızı (m/s)

Şekil 1’de görüldüğü gibi rüzgar hızı (m/s) değerleri Mart ayı ile Ağustos ayları arasında daha yüksek iken, Eylül ayı ile Şubat ayları arasında daha düşük seyretmiştir. Bu durum ilerleyen yıllarda da benzer şekilde seyrederek periyodik bir şekilde devam etmiştir.

Farklı yer ve zamanlarda rüzgar hızı değerleri ile ilgili olarak istatistik analiz kullanılarak yapılmış bazı çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Mert ve Karakuş (2015) çalışmalarında Hatay ili Antakya bölgesinde 2006-2009 yılları arasındaki rüzgâr hızı verileri kullanılarak günlük, aylık ve yıllık ortalama rüzgâr hızları analiz edilmiştir. Antakya bölgesindeki rüzgâr hızının dağılım eğrileri, ortalama rüzgâr hızları ve rüzgâr güç yoğunluğu değerleri Log-normal ve Gamma dağılımları kullanılarak elde edilmiştir. Anderson-Darling test, Belirleme Katsayısı ve Ortalama Karesel Hatanın Karekökü dağılımların uyum iyiliği testleri için kullanılmıştır. Bölgenin rüzgâr gücü yoğunluğunun düşük olduğu saptanmıştır. Rüzgar hızını modellemede Gamma dağılımı en uygun dağılım olarak seçilmiştir.

Akpınar ve Balpetek (2019) çalışmalarında Elazığ ili için 2005-2014 yılları arasında ölçülen rüzgâr hızı verileri ile rüzgâr gücü yoğunluğunu ve rüzgârın hız dağılımı parametreleri Weibull ve Rayleigh dağılımları ile modelleme yapmışlardır. R^2 , χ^2 ve $RMSE$ istatistiklerine göre değerlendirme sonucunda Elazığ ilinin rüzgâr verileri analizlerinde Weibull dağılımın daha uygun olduğu görülmüştür.

Bir başka çalışmada, Erzincan, Kars, Van illerindeki sıcaklık, nem, rüzgâr hızı, basınç gibi hava şartları ve rüzgâr gücü 10 yıllık bir periyotta (1994-2003) regresyon analizi ile incelenmiştir. Hava şartlarının modellenmesinde lineer regresyon analizi kullanılıp yıllık ortalama rüzgâr gücü üzerinde sıcaklık, nispi nem ve basıncın etkisi non-lineer regresyon metodu kullanılarak araştırılmıştır. Geliştirilen modellerin hava şartları ve bu şartların çevre ve enerji üzerindeki etkileri ile ilgili herhangi bir çalışmada kullanılabileceği belirtilmiştir (Kayakapınar ve ark., 2005).

Bir diğer çalışmada, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğüne ait, Menemen bölgesi için 2008-2009 yıllarına ait saatlik rüzgâr hızları ve esme yönleri verileri incelenmiştir. Bölgeye kurulacak rüzgâr türbinleri için rüzgâr hızlarının Weibull veya Rayleigh dağılım fonksiyonuna uyumları araştırılmıştır. Weibull modeli ile elde edilen değerler, Rayleigh modeli ile elde edilen değerlere göre daha iyi sonuçlar vermiştir (Gülersoy ve Çetin, 2010).

Bu çalışmada ise diğer çalışmalardan farklı olarak Fourier Serisi analizi kullanılarak rüzgar hızı modeli oluşturulmuş rüzgar hızının belli bir dönem içinde artan ve azalan bir seyir ile periyodik şekilde devam ettiği saptanmıştır.

Regresyon analizi kullanılarak oluşturulan modellerde Polinom, Eksponansiyel, Fourier Serisi, Gauss, Lineer Uydurma, Rasyonel, Sinüs Toplamı denklem modelleri kullanarak rüzgar hızının tahmini yapılmıştır. En uygun modelin polinom regresyon modeli olduğu saptanmıştır (Demir, 2019).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Fourier serileri kullanılarak Bingöl ilinde 2010 Ocak-2020 Aralık döneminde aylık ölçülen rüzgar hızı (m/s) verileri analiz edilmiştir. Verilere trigonometrik eğri (sinusoidal eğri) uydurulmuştur. Trigonometrik fonksiyonlar ile rüzgar hızı modeli elde edilmiştir. Modelin parametre tahminleri anlamlı bulunmuştur ve $R^2=0.638$ olup, rüzgar hızı %63.8 ile bağımsız değişkenler tarafından açıklanmıştır. Bingöl ili rüzgâr hızı potansiyeli aylara göre ortalama 0.30 m/s ve 1.20 m/s arasında değişmektedir. Rüzgar hızı Mart-Ağustos arası dönemde en yüksek seyrederken, Eylül-Şubat arası dönemde en düşük seyretmiştir. Rüzgar hızının yüksek ve düşük olduğu aylar dikkate alınarak ilgili araştırmacılara amaçlarına göre gerekli öneriler yapılabilir. Fourier Serilerinin rüzgar hızını modellemede uygun bir yöntem olduğu ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Akpınar, E.K., Balpetek, N. (2019). Weibull ve Rayleigh dağılımlarına göre Elazığ ilinin rüzgâr enerjisi potansiyelinin istatistiksel analizi. Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University, 34(1), 569-580.

Anonim, (2020). Enerji Atlası. Ülkelere Göre Rüzgar Enerjisi. <https://www.enerjiatlası.com/ulkelere-gore-ruzgar-enerjisi.html> (Erişim tarihi: 02.01.2022).

Biçer, Y., Kavakpınar, E., Özbey, F. (2005). Elazığ’daki Hava şartları ve Güneşlenme şiddetinin Modellenmesi. Tesisat Mühendisliği Dergisi, 90, 54-61.

- Bloomfield, P. (2000). Fourier analysis of Time Series an Introduction. John Wiley Sons, Inc, 9-14.
- Bayram, M. (2002). Fen ve Mühendisler İçin Nümerik Analiz. Aktif Yayınevi, İstanbul, 374-377.
- Bruninx, K., Delarue, E., & D'haeseleer, W. (2013). Statistical description of the error on wind power forecasts via a Lévy a-stable distribution.
- Buttkus, B. (2000). Spectral Analysis and Filter Theory in Applied Geophysics. Springer.
- Chen, L., & Lai, X. (2011). Comparison between ARIMA and ANN models used in short-term wind speed forecasting. In 2011 Asia-Pacific Power and Energy Engineering Conference. March 2011, 1-4.
- Demir, İ. (2019). Farklı Regresyon Modelleri Kullanarak Etkin Parametrelere Göre Rüzgar Hızı Tahminlemesi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gabrali, D. (2019). Yapay sinir ağları ile rüzgar ve güneş enerjisi potansiyelinin modellenmesi ve dalgacık dönüşümü ile analizi (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Global Wind Report, GWEC. (2021). 2021 Küresel Rüzgar Raporu. <https://www.dunyaenerji.org.tr/2021-kuresel-ruzgar-raporu/> (Erişim tarihi:03.01.2022).
- Güler, Ö. (2005). Dünyada ve Türkiye'de rüzgâr enerjisi. V. Enerji Sempozyumu, 161-167.
- Gülersoy, T., Çetin, N. S. (2010). Menemen bölgesinde rüzgar türbinleri için Rayleigh ve Weibull dağılımlarının kullanılması. Politeknik Dergisi, 13(3), 209-213.
- Güneyli, A. (2019). Rüzgar Ekonomisi. 5. İzmir Rüzgâr Sempozyumu, 3-5 Ekim, İzmir, 211.
- Kadılar, C. (2009). SPSS Uygulamalı Zaman Serileri Analizine Giriş. Bizim Büro Kitabevi, s299, Ankara.
- Kani, S. P., & Ardehali, M. M. (2011). Very short-term wind speed prediction: A new artificial neural network–Markov chain model. Energy Conversion and Management, 52(1):738-745
- Kavakakpınar, E., Biçer, Y., & Erdoğan, B. (2005). Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Bazı İllerin Hava Şartları ve Rüzgâr Gücünün Modellenmesi. Tesisat Mühendisliği Dergisi, 89, 58-64.
- Khuri, A.I. (2003). Advanced Calculus with Applications in Statistics. John Wiley Sons, Inc., Canada, 471.
- Kolhe, M., Lin, T.C., Maunuksela, J. (2011). GA-ANN for Short-Term Wind Energy Prediction. Asia-Pacific Power and Energy Engineering Conference (APPEEC), 1-6.
- Köse, K., Özgür, M., Arif, E.O., & Tugcu, A. (2004). The analysis of wind data and wind energy potential in Kutahya, Turkey. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 8:277–288.
- Lydia, M., Suresh Kumar, S., Selvakumar A. I., Prem Kumar, G. E. (2016). Linear and non-linear autoregressive models for short-term wind speed forecasting. Energy Conversion and Management, 112, 115–124.
- Mert, İ., & Karakuş, C. (2015). Antakya Bölgesinde rüzgâr gücü yoğunluğu ve rüzgâr hızı dağılımı parametrelerinin istatistiksel analizi. Politeknik Dergisi, 18(1), 35-42.
- Minaz, M.R., Gün, A., Kurban, M., İmal, N. (2013). Bilecik İlinin Farklı Yöntemler Kullanılarak Basınç, Sıcaklık ve Rüzgar Hızı Tahmini. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, 1(3), 100-111.
- Öğüt, V. (2014). Rüzgâr Hızının Sinirsel Bulanık Yöntemle Tahmini (Yüksek Lisans tezi). İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rudin, W. (1953). Principles of Mathematical Analysis. McGraw-Hill Book Company, Inc., USA, 154.
- Salas, J.D., Yevjevich, V. (1972). Stochastic Structure of Water Use Time Series, Hydrology Papers, No. 52, Colorado State University, Fort Collins-Colorado, 71.
- Spiegel, M.R. (1963). Advanced Calculus. Mc-Graw Hill Inc., New York, 298-300.
- Taşçıkaraoğlu, A., Uzunoğlu, M. (2011). Dalgacık Dönüşümü ve Yapay Sinir Ağları ile Rüzgar Hızı Tahmini. Elektrik Mühendisleri Odası Elektrik-Elektronik ve Bilgisayar Sempozyumu (Tam Metin Bildiri), 106-111.
- Ültanır, M.Ö. (1996). Şimdi Rüzgar Çiftliği Zamanı. Enerji Dergisi, 1(5):48-57.

DOI NUMBER<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.61807>**How to Cite This Article**

Köstepen, A & Özmütaf, N.M. (2022). "Sivil Toplum Kuruluşlarında Liderlik Ve Sinerjik Etki: İzmir İlinde Bir Araştırma", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:8, Issue:40; pp:298-305

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Sivil Toplum Kuruluşlarında Liderlik Ve Sinerjik Etki: İzmir İlinde Bir Araştırma

Leadership And Synergic Effect In Ngos: A Research In Izmir

Ali KÖSTEPEN¹ Nezih Metin ÖZMUTAF²

¹ Dr.Öğr.Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İzmir, Türkiye
² Prof.Dr.; İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İzmir, Türkiye

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, sivil toplum kuruluşlarında (STK) yer alan bireyler kapsamında liderlik niteliklerinin sinerjik etkiye yönelik etkisinin belirlenmesidir. Araştırma çerçevesinde oluşturulan anket, İzmir ilinde yer alan 178 STK kapsamında yer alan 282 kişi çerçevesinde Ağustos 2020 – Mart 2021 tarihleri arasında yüz yüze ve online olarak uygulanmıştır. Faktör analizi bulguları sonucunda STK'larda liderlik nitelikleri çerçevesinde STK'larda liderlik nitelikleri I ve STK'larda liderlik nitelikleri II, sinerjik etki çerçevesinde ise, STK'larda sinerjik etki göstergesi şeklinde üç faktör belirlenmiştir. Faktörler katılımcılar tarafından ileri düzeyde önemsenmektedir. Ayrıca faktörlere bakış açısı, cinsiyet, eğitim durumu, STK'nın temel çalışma alanı, pozisyon ve deneyim süresine göre farklılık göstermemektedir. Boyutların birbirileri olan etkileşimleri ise pozitif yönde düşük seviyede belirlenmiştir. STK'larda liderlik nitelikleri I ve II etkileşiminin pozitif yönde, liderlik nitelikleri faktörlerinin (I ve II) sinerjik etki göstergesi faktörünü pozitif yönde etkiledikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: STK, Liderlik, Sinerji

ABSTRACT

The main purpose of this research is to determine the effect of leadership qualities on the synergistic effect within the scope of individuals involved in non-governmental organizations (NGOs). The survey, which was created within the framework of the research, was applied face-to-face and online between August 2020 and March 2021 within the framework of 282 people within the scope of 178 NGOs in the province of Izmir. As a result of the factor analysis findings, three factors were determined as leadership qualities in NGOs I and leadership qualities in NGOs II within the framework of leadership qualities in NGOs, and within the framework of synergetic effect, an indicator of synergetic effect in NGOs. Factors are highly valued by the participants. In addition, the point of view on the factors does not differ according to gender, education level, main field of work of the NGO, position and duration of experience. The interactions of the dimensions with each other were determined at a low level in the positive direction. It has been determined that the interaction of leadership qualities I and II in NGOs positively affects the synergistic effect indicator factor of leadership qualities factors (I and II).

Key Words: NGOs, Leadership, Synergy

1. GİRİŞ

Günümüz çağdaş STK'ları gönüllü felsefesi ile yoğrulmuş bir çerçevede liderliğin ete kemiğe büründüğü organizasyonlar olarak ifade edilebilir. Liderliğin doğasında olan informallik aslında gönüllülüğün doğasında olan informallikle örtüşmektedir. Hem formallik (yasa, yönetmelik, yönerge vb.) hem de liderliğin kaynağındaki informallik (kişilik gücü) bütünleştiğinde insanı odağına alan ancak amatörlüğü içermeyen bir süreç ortaya çıkabilecektir.

Çağdaş STK yönetiminde liderlik gönüllüğü baz alarak süreçlerde ortaya çıkacak performansın düzeyi ile somutlaşacaktır. Bu kapsamda liderliğin pozitif etkisinin, STK'larda yer alan bireylerin faaliyetlerdeki sinerjik düzeyinin yükseltilmesi ile mümkün olduğu belirtilebilir. Sinerjik etkinin yüksekliğinin itici ve birleştirici gücü olarak da liderliğin önemsenmesi ve öne çıkarılması gerekmektedir. Örneğin, uygulamada STK'larda gönüllülük çerçevesinde en önemli boyutlardan olan kurum felsefesi (misyon, vizyon, amaç ve hedefler) doğrultusunda katılımcı bir işbirliğinin sağlanması için sinerjik etkinin varlığı onun için de liderliğin itici gücünün olması gerekliliği belirtilebilir (Özmütaf, 2012: 152). Ayrıca STK'ların mütevazı olanakları ile büyük faydaların yaratılması da liderlik ve sinerjik etki ile rasyonel bir zemine oturabilecektir.

Bu amaçla, bu çalışma kapsamında, STK'larda yer alan bireyler kapsamında liderlik niteliklerinin sinerjik etkiye yönelik etkisi çeşitli açılardan ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, STK'larda öne çıkan liderlik nitelikleri ve sinerjik etki boyutları da katılımcıları algıları çerçevesinde sunulmuştur. Çalışma, metropol olması ve temsil kabiliyetinin yüksek olması nedeniyle İzmir ilinde yer alan STK'larda gerçekleştirilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

2.1. Sivil Toplum Kuruluşları

Günümüz küresel dünyasında STK'ların kamu ve özel sektör gibi önemli bir hale gelmiş olduğu yadsınamaz bir gerçek hükmündedir. Yüzylerce yıllık birikim neticesinde 19. Yüzyıl ile gerek akademik gerekse uygulamadaki çalışmalar ile daha kurumsal daha profesyonel bir hale gelen STK'lar günümüzde akla gelebilecek her alanda faaliyet yapar haldedir (Eroğul, 1992: 93).

Tarihsel gelişime bakıldığında STK anlayışı batı toplumlarında insan hakları ve demokrasi alanlarında öncülük ederken doğu toplumlarında ise insani yardım ve hayır işleri kapsamalarında faaliyet sürdürmüştür. Her toplum kendi ihtiyacına göre şekillenen ve eksiklik duyulan alanlarda STK anlayışını geliştirmiştir şeklinde ifade edilebilir (Kanılmaz, 2007: 14).

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde STK'lar daha kurumsal ve profesyonel bir şekilde faaliyetlerine başlamış ve akademik anlamda da direkt bu alan ile ilgili spesifik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'de ise STK'ların önemi her dönemde artmış, STK faaliyetleri bazı zaman dilimlerinde sekteye uğrasa dahi varlığını sürdürmüştür (Arabacı: 2003: 25) STK'lar kamu ve özel sektörün ulaşmakta güçlük çektiği ve / veya ulaşmadığı alanlara ulaşan ve bu iki sektöre baskı unsuru olarak görev yapan üçüncü bir sektör olarak tanımlanmaktadır (Kaldor, 2003: 15).

1980 sonrası dönemle birlikte dünya genelinde teknolojinin ilerlemesi ve iletişimin ve mobilitenin yükselmesi ile STK çalışmalarının daha yaygın bir hale geldiği daha fazla STK'nın kurulmaya başlandığı ifade edilebilir. Bu kapsamda STK'ların küresel gelişmeler ve artan önemi göz önünde bulundurulduğunda liderlik kavramının ön plana çıktığı ifade edilebilir. STK'ların faaliyetlerini ve çalışmalarını artan teknolojik gelişmelere ve yeniliklere uyarlama, yakından takip etme ve kurumsal bir şekilde uyum sağlayabilme adına güçlü bir liderlik modelinin oturmuş olması faydalı olacağı düşünülmektedir (Podsakoff vd., 2000: 536).

2.2. Liderlik ve Sinerjik Etki

Liderlik, organizasyonel çerçevede temel olarak, belirli sayıdaki çalışanı sinerjik boyutta belirli amaçlar ve hedefler kapsamında potansiyeli ortaya çıkaracak şekilde harekete geçirebilme süreçleri olarak tanımlanabilir. Doğal olarak tanımdaki liderlik süreçlerinin tarafların bilgi, beceri, yetenek, deneyim, yaratıcılık, motivasyon, etki / etkileşim, güven ve inanç vb. unsurları ile gerçekleşebileceği ifade edilebilir.

Avramidis (2009) ise liderliği, stratejik düşünme, risk alma, ileriye görme, vizyon sahibi olma ve acil durumlar ile başa çıkma gibi özelliklere sahip cankurtaran olarak tanımlamaktadır.

Yiğit (2002), liderliği belirlenen hedeflere ulaşmada birey ve grup davranışlarını etkileme süreci olarak belirtmektedir.

Jong ve Hartong'a (2007) göre her ne kadar liderlik farklı kişiler için farklı anlamlar ifade etse de tanımların genelinde 'grup', 'etki', 'hedef' gibi bazı temel unsurları içermektedir. Bu anlamda liderlik istenilen amaçlara ulaşmak için başkalarını etkileme süreci olarak tanımlanabilir.

Liderlerde bulunan özellikler, liderlerin davranışları ve içinde bulunulan ortam ve koşullar liderlik kuramlarında sıkça ele alınan ve tartışılan konuların başlarında gelmektedir (Çekmecelioğlu, 2014). Bu bağlamda liderlik ile ilgili kuram ve yaklaşımlar farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma, liderlerin entelektüel kapasiteleri ve karakteristiklerine dayalı Büyük Adam Teorisi (1841), liderlerin fiziksel, rkişiyeye mi yoksa işe mi ağırlık verdiğini ortaya koyan Davranışsal Teori, koşullara göre göre liderliğin kişiye mi yoksa işe mi ağırlık verdiğini ortaya koyan Durumsal Teori şeklinde belirtilebilir (Dalgın, 2015; Özmutaf, 2019: 120-121; Gün ve Aslan, 2018: 219; Güney, 2014: 395; Tengilimoğlu, 2005 Küçüközkan, 2015). Ancak ortaya konulan teoriler baz alındığında izleyen çerçevesinde potansiyeli ortaya çıkaracak etkilerin yaratılmasının temel amaç olduğu da belirtilebilir. Uygulamada, bu sinerjik etki, organizasyonlar kapsamında farklı boyutlarda stratejik çerçeve, verimlilik, üretkenlik, etkililik, etkinlik, karlılık, itibar ve imaj, kalite, takım çalışmaları, paydaş ilişkileri vb. pek çok boyutta ortaya çıkabilecektir.

Sinerji ise, bütünün parçalarının toplamından daha fazla etkiye sahip olması anlamında kullanılan bir kavramdır. Matematiksel bir bakış açısı ile ifade edecek olursak; $1+1+1=4$ ya da $1+1=3$ olarak yazılabilir. Sinerji kavramını çok daha iyi açıklayan bir sözü de yazmakta yarar bulunmaktadır: "Bir zincirin gücü, o zincirin en zayıf halkasının gücüne eşittir." Burada da bütünün (zincirin tamamının) etkisi zincir halkalarının birarada kullanılmasına bağlıdır. Zincirin tek tek parçalarının taşımayacağı veya kaldıramayacağı yükü zincir bütün olarak yapabilmektedir. İşte bu güç "sinerji" dir. Sinerji bir grubu hareket ettiren enerjidir (Cox vd., 1992: 8-82)

O halde sinerji, bütünü parçalarının toplamından daha fazla olması bağlamında organizasyondaki tüm kaynakların ortak bir amaca yöneltilmesini de ifade etmektedir. Sinerjik yönetim ise genel olarak organizasyondaki lider, insan, sistem ve donanım kaynaklarının bir arada düşünülmesinin önemi üzerinde durmaktadır (Aktan, 2012: 261)

Yapılan açıklamalardan da anlaşıldığı gibi sinerji kavramı üzerinde birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımların ortak noktaları dikkate alınarak sinerji, kısaca bütünü parçaların toplamından daha fazla olması sebebiyle sisteme ya da gruba ait çıktının birimlerin ya da bireylerin yalnızken sergileyebilecekleri performanstan daha fazla olması şeklinde tanımlanabilir. Çeşitli şekillerde tanımlanan sinerjinin oluşması için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Harris, 1981: 25):

- ✓ Parçalar, bütünü güçlendirecek şekilde bir araya getirilmelidir,
- ✓ Sinerji parçalardan değil, sistemin tümünden beklenmelidir,
- ✓ Belirlenen amaçlar birbirini destekler nitelikte gerçekleştirilmektedir,
- ✓ Sinerji oluşturacak faktörler çeşitlendirilmelidir,
- ✓ Problem tanımında ve çözümünde farklı yaklaşımlar olabileceğini kabullenilmelidir,
- ✓ En iyi birey ya da takım tanımlamasında farklı yaklaşımlar benimsenmelidir.

2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarında Liderliğin Sinerjik Etkisi

Bir liderin başarıya ulaşabilmesi için örgüt içerisinde sahip olduğu potansiyeli harekete geçirerek sinerjik etki meydana getirmesi gerekmektedir. Bu gerekliliğin lider tarafından icra edilebilmesi için iç paydaşlar ve dış etkenlerin nasıl yönetileceği son derece önem arz ettiği ifade edilebilir. Liderin potansiyeli harekete geçirebilmesi için etrafını etkileyebilmesi gereklidir (Özmutaf, 2019: 97).

Bu bağlamda liderliğin etkileyiciliği kapsamında yedi temel boyut şu şekilde sıralanmıştır; duygusal zekâ, güvenilir bir karakter, kavramsal beceriler, deneyime açıklık, çalışma motivasyonu ve yüksek enerji, özgüven ve karizmadır. Bunlara ilave olarak örgüt içerisindeki potansiyeli harekete geçirerek sinerjik etki meydana getirmek için bilgi, deneyim, yetkinlik, rehber olma, insan odaklılık, saygınlık, yetkinlik, etkin takım yönetimi, karar verebilme, girişimcilik, vs. gibi birçok konun önemli olduğu ifade edilebilir (DuBrin, 2008:271).

Özellikle STK'lar gibi insan yoğun örgütlerde liderlik ve liderliğin öncülüğündeki sinerjik etki son derece önem teşkil etmektedir. Kar amacı gütmeyen örgütler olması sebebiyle yapılan faaliyetlerde liderin tutumu ve oluşturduğu etki diğer gönüllülere de etki etmektedir. Bu bağlamda Stk'larda liderin ortaya koymuş olduğu sinerjik etki son derece önemli ve kıymetlidir (Güney, 2004: 358).

Kâr amacı güden örgütlerde olduğu gibi kar amacı gütmeyen örgütlerde de son derece önemli olduğu ifade edilebilen liderlikte sinerjik etki meydana getirebilecek olan unsurlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Özmutaf, 2019: 98-99)

- ✓ Duygusal olgunluk: Öz farkındalığa sahipliplik, mütevazılık ve egosuna galip gelme kavramlarını içerir.
- ✓ Davranışsal kararlılık: Liderlikte davranışsal kararlılık niteliği potansiyel risklere rağmen kararlılık göstermektedir.
- ✓ Etik önem: Liderlikte etik önem niteliği doğru sonuca ve ahlaki temele dayanmaktadır.
- ✓ Teknik yeterlilik: Teknik bilgi ve birikim anlamında ortalamanın üzerinde bir seviyeye sahip olmayı ifade eder.
- ✓ Vizyonerlik: belirsiz geleceğin somutlaştırılma çabası ile ilgilidir.
- ✓ Maddi yönden güçlü olma: Liderlikte güç ve nüfuz son derece önemli bir etkileme aracıdır.
- ✓ Entelektüel birikim: Liderlikte entelektüel birikim nitelik açısından önemli bir etkiye sahiptir.
- ✓ Hayırseverlik: yetkinlikten öte sahip olunması gereken ve sosyal hayata katkı sağlayan gerekli bir nitelik olarak belirtilebilir.
- ✓ Durumsallık: Yönetici liderlik niteliği olarak koşullara göre davranmasıdır.

Kar amacı güden ve kar amacı gütmeyen işletmelerde sinerjik bir kazanım elde etmek yoğun çaba gerektiren karmaşık ve problemlerle dolu bir süreçtir. Zaman temelli kültürel yönetimin başarısı düzenli çalışmaya bağlıdır.

Kültürel uyumun ardından sinerji yaratabilmek için keşfedilen değer, tutum, inanç ve davranış kalıplarının yeni bir zeminde ortak hedeflere dönük olarak sıralanması gerekmektedir. Bu nedenle stratejik, örgütsel ve kültürel uyum yakalandığında farklı işlevlerin bir arada olmasından kaynaklanan geleceğe yönelik belirsizlikler, ortak değer sistemi yardımıyla giderilmektedir. Ortak değer sistemi, sinerjik uyumun temel parçalarından biridir. Böylelikle örgüt içerisinde sinerji meydana olması ve verimli bir şekilde oluşması mümkün kılınabilir (Higgs, 1996: 37). Dolayısıyla, gönüllü felsefesine odaklanarak faaliyetlerde bulunan STK'larda da başarının gerçekleştirilmesi için, sinerjik temelli liderlik kültürünün varlığının önemli olduğu belirtilebilir.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, STK'larda yer alan bireyler kapsamında liderlik niteliklerinin sinerjik etkiye yönelik etkisinin belirlenmesidir. Bu amaçla, STK'larda liderlik niteliklerinin ve sinerjik etki göstergelerinin STK üyelerince belirlenerek öneminin ortaya konulması, bu çerçevede etki / etkileşimin belirlenmesi sağlanmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan anket formu iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, STK'nın temel çalışma alanı, pozisyon ve deneyim süresi yer almaktadır.

İkinci bölümde, STK'larda liderlik nitelikleri çerçevesinde 20 ve sinerjik etki göstergesi çerçevesinde 9 önerme yer almıştır. Önermelere istatistiksel değerlendirmeler için 5'li Likert ölçeği kapsamında kesinlikle katılmıyorum için 1, katılmıyorum için 2, orta düzeyde katılıyorum için 3, katılıyorum için 4, kesinlikle katılıyorum için 5 ağırlık değeri verilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma dernek statüsündeki STK'larda gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması sonucu oluşturulan anket, Ağustos 2020 – Mart 2021 tarihleri arasında İzmir ilinde 178 STK'da 282 birey çerçevesinde yüz yüze ve online olarak uygulanmıştır. Araştırmada, faktör analizi, tek örnek t testi ve yapısal eşitlik modellemesine yer verilmiştir. İstatistikler SPSS ve AMOS paket programları ile gerçekleştirilmiş olup elde edilen veriler literatür ışığında yorumlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Temel Hipotezleri

Araştırmanın temel hipotezleri aşağıda yer almaktadır:

H₁ :faktörü katılımcılar tarafından önemli olarak algılanmaktadır (Faktörler: STK'larda liderlik niteliği I, STK'larda liderlik niteliği II, STK'larda sinerjik etki göstergesi)

H₂: ... bağımsız değişkeni açısından ... faktörü farklılık göstermektedir (Bağımsız değişkenler: cinsiyet, eğitim durumu, STK'nın temel çalışma alanı, pozisyon ve deneyim süresi)

H₃: Temel faktörler çerçevesinde yapısal eşitlik modeli önemlidir.

4. BULGULAR

4.1. Bağımsız Değişkenler ve Entelektüel Verilen Öneme Yönelik Bulgular

Katılımcıların (n=282) yaş (min – max= 21-75) ortalaması 31,9 ± 11,64'tür. Kadınlar için (n=123, %43,6) için 28,2 ±9,00 ve erkekler için (n=159, %56,4) 34,7±12,652'dir. Ankete katılan bireylerin %11'i (n=31) ilköğretim, orta ve lise grubunda ve %89'u (n=251) önlisans, lisans, lisansüstü grubunda yer almaktadır. Çalışanların yer aldığı STK'ların temel çalışma alanları dağılımı; eğitim %19,1 (n=54), gençlik %52,8 (n=149), sağlık %5,3 (n=15), kadın %7,1 (n=20), iş dünyası %11,3 (n=32), spor %1,8 (n=5), çevre – kültür %2,5 (n=7) şeklindedir. Katılımcıların %77,3 (n=218) çeşitli pozisyon ve şekillerde yönetici, %22,7'si (n=64) düz üye statüsündedir. STK'kar kapsamında 1-9 yıl deneyime sahip olanlar %84,4 (n=238) ve 10 ve üstü yıl deneyime sahip olanlar %15,6 (n=44) şeklinde dağılmaktadır.

4.2. Ölçüm Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliği

Anketin, ikinci bölümünde yer alan önermeler için faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi kapsamında temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,940'dır. Bartlett Küresellik Testi sonucu uygun olarak ortaya çıkmıştır ($\chi^2 = 3784,344$, Sd=190, p=0,000). Anti imaj korelasyon matrisinin köşegen değerleri 0,969-0,909 arasında değer almıştır. Bu bulgular ışığında faktör analizi sonucu 2 faktör oluşmuştur. İki

faktör toplam varyansı %72,347 düzeyinde açıklamaktadır. Toplam varyansın birinci faktör %47,927 ve ikinci faktör %24,42 oranında açıklamaktadır. İki faktörlük yapının Cronbach Alfa değeri 0.951'dir. Ayrıca iç tutarlılık sağlanmıştır. Bu sonuca göre ankette yer alan önermelerin işaret ettiği faktörlerin konuyu yüksek düzeyde güvenilir bir seviyede açıkladığı ortaya konulmuştur (Tablo 1). Liderlik nitelikleri kapsamında oluşan iki faktöre; "f1: STK'larda liderlik niteliği I, f2: STK'larda liderlik niteliği II" isimlendirmeleri yapılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Ölçüm Aracının Geçerlik ve Güvenirliği I

STK'larda ... temel liderlik niteliği olarak belirtilebilir	Faktör	1	2	Cronbah Alfa Genel =,951
Stratejik bakış açısına sahip olma	STK'larda Liderlik Niteliği I	,799	,220	,938
Takım çalışmalarına önem verme		,772	,308	,938
Rehberlik edebilme		,737	,381	,937
Güvenilir bir kişilik algısı yaratma		,724	,128	,942
Geniş bir vizyona sahip olma		,723	,243	,941
Özgüven sahibi olma		,709	,294	,940
Yüksek motivasyona sahip olma		,708	,259	,940
Etkin iletişim kurabilme		,706	,381	,938
Etik konulara özen gösterme		,691	,447	,937
Diğerlerini motive edebilme		,662	,276	,941
Gelişime ve geliştiriciliğe açık olma		,625	,482	,939
İnisiyatif alabilme		,609	,447	,940
Empati kurabilme		,562	,439	,940
Duyusal zekanın aktif kullanımı		,172	,794	,833
Karizmatik özellikleri bulunması	,170	,770	,838	
Esnek davranabilme	,246	,732	,839	
Yeterli deneyime sahip olma	,366	,683	,829	
Entelektüel yeterlilik	,393	,534	,846	
Kavramsal düşünebilme	,502	,517	,840	
Pozitif bir görünüme sahip olma (giyim, görünüş, fiziksel özellikler vb.)	,458	,493	,847	
				,944
				,861

Anketin, üçüncü bölümünde yer alan önermeler için faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi kapsamında temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,927'dir. Bartlett Küresellik Testi sonucu uygun olarak ortaya çıkmıştır ($\chi^2 = 1739,089$, Sd=36, p=0,000). Anti imaj korelasyon matrisinin köşegen değerleri 0,963-0,901 arasında değer almıştır. Bu bulgular ışığında faktör analizi sonucu 1 faktör oluşmuştur. Faktör toplam varyans %70,851 düzeyinde açıklamaktadır. Tek faktörlük yapının Cronbach Alfa değeri 0,931'dir. Ayrıca iç tutarlılık sağlanmıştır. Bu sonuca göre ankette yer alan önermelerin işaret ettiği faktörlerin konuyu yüksek düzeyde güvenilir bir seviyede açıkladığı ortaya konulmuştur (Tablo 2). Sinerjik etki bağlamında oluşan faktöre "f1: STK'larda sinerjik etki göstergesi" simlendirmesi yapılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Ölçüm Aracının Geçerlik ve Güvenirliği II

STK'larda ... sinerjik etkinin bir göstergesi olarak belirtilebilir	Faktör	1	Cronbah Alfa Genel =,931
Üretim faktörlerinin (emek, para, bilgi vb.) etkin kullanılması	STK'larda Sinerjik Etki Göstergesi	,848	,917
Faaliyet süreçlerinde yüksek kalitenin sağlanması		,847	,917
Takım çalışmalarında etkinliğin sağlanması		,844	,919
Proje faaliyetlerinde yüksek başarı		,809	,920
Hedeflere etkin ulaşılması		,803	,920
Kaynakların etkin kullanımı		,774	,922
Yüksek katılımcılığın sağlanması		,772	,924
Zamanın etkin kullanımı		,765	,923
Gönüllülüğün etkin ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi		,764	,924

4.3. Faktörlere Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında üç faktör için de H1 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle, STK'larda yer alan katılımcılar STK'larda liderlik niteliği faktörlerini (I ve II) ve STK'larda sinerjik etki göstergelerini ileri düzeyde önemsemektedirler (Tablo 3).

Tablo 3. Faktörlere Yönelik Tek Örnek T Testi

Faktör	N	$\bar{x} \pm s$	Test Değeri = 3	
			t	p
STK'larda Liderlik Niteliği I	282	4,7±,44	66,296	,000
STK'larda Liderlik Niteliği II	282	4,5±,60	42,073	,000
STK'larda Sinerjik Etki Göstergesi	282	4,6±,54	51,020	,000

Araştırma kapsamında üç faktör için de H2 hipotezi kabul edilmemiştir. Katılımcıların faktörlere bakış açısı; cinsiyet, eğitim durumu, STK'nın temel çalışma alanı, pozisyon ve deneyim süresi açısından faktörlere bakış açısı farklılık göstermemektedir (Tablo 4 ve Tablo 5).

Tablo 4. Bağımsız değişkenler Kapsamında Faktörlere Yönelik Bulgular I

Faktör	Değişken	N	$\bar{x} \pm s$	$\mu \geq 3$	
				t	p
STK'larda Liderlik Niteliği I	Kadın	123	4,7±,54	-,894	,372
	Erkek	159	4,7±,35		
STK'larda Liderlik Niteliği II	Kadın	123	4,4±,65	-,200	,841
	Erkek	159	4,5±,55		
STK'larda Sinetjik Etki Göstergesi	Kadın	123	4,6±,60	-,386	,700
	Erkek	159	4,6±,49		
STK'larda Liderlik Niteliği I	İlk, orta, lise	31	4,6±,48	-,854	,394
	Lisans ve üstü	251	4,7±,44		
STK'larda Liderlik Niteliği II	İlk, orta, lise	31	4,4±,62	-,277	,782
	Lisans ve üstü	251	4,5±,59		
STK'larda Sinetjik Etki Göstergesi	İlk, orta, lise	31	4,6±,59	,158	,875
	Lisans ve üstü	251	4,6±,53		
STK'larda Liderlik Niteliği I	Yönetici	218	4,7±,38	-,003	,998
	Üye	64	4,7±,61		
STK'larda Liderlik Niteliği II	Yönetici	218	4,5±,54	,587	,558
	Üye	64	4,4±,75		
STK'larda Sinetjik Etki Göstergesi	Yönetici	218	4,6±,49	,540	,590
	Üye	64	4,6±,68		
STK'larda Liderlik Niteliği I	1-9	238	4,7±,46	-1,280	,202
	10 ve üstü	44	4,8±,28		
STK'larda Liderlik Niteliği II	1-9	238	4,4±,63	-1,274	,204
	10 ve üstü	44	4,6±,40		
STK'larda Sinetjik Etki Göstergesi	1-9	238	4,6±,57	-1,184	,237
	10 ve üstü	44	4,7±,35		

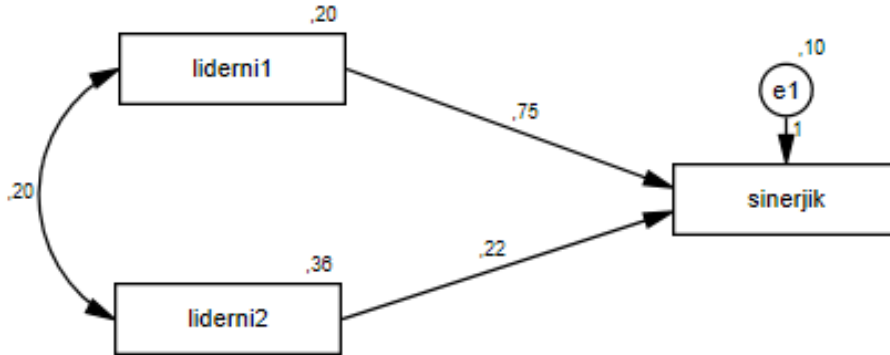
Tablo 5. Bağımsız değişkenler Kapsamında Faktörlere Yönelik Bulgular II

Faktör	Temel Alan	N	Ortalama Rank	Kruskal Wallis H	
				Test Değeri	p
STK'larda Liderlik Niteliği I	Eğitim	54	138,20	3,299	,770
	Gençlik	149	137,40		
	Sağlık	15	143,10		
	Kadın	20	159,32		
	İş Dünyası	32	143,63		
	Spor	5	171,00		
	Çevre - Kültür	7	169,00		
STK'larda Liderlik Niteliği II	Eğitim	54	120,97	12,032	,061
	Gençlik	149	139,12		
	Sağlık	15	150,97		
	Kadın	20	181,88		
	İş Dünyası	32	142,81		
	Spor	5	188,90		
	Çevre - Kültür	7	174,93		
STK'larda Sinetjik Etki Göstergesi	Eğitim	54	130,57	3,809	,703
	Gençlik	149	140,32		
	Sağlık	15	138,47		
	Kadın	20	164,95		
	İş Dünyası	32	153,77		
	Spor	5	139,30		
	Çevre - Kültür	7	135,86		

Yapısal eşitlik sonucunda, Tablo 6'da de görüldüğü gibi H₃ hipotezi (... faktörleri pozitif yönde etki / etkileşime sahiptir) tüm etki / etkileşimler kapsamında kabul edilmiştir (p<0,05). Tablo 6 ve Şekil 1'de yer alan β katsayıları incelendiğinde; liderlik niteliği I sinerjik etki ilişkisinin çok yüksek pozitif, liderlik niteliği I sinerjik etki ilişkisinin ortaya yakın pozitif ve liderlik niteliği I liderlik niteliği II ilişkiselliğinin ortaya yakın pozitif orta düzeyde olduğu görülebilmektedir. Ayrıca GFI=0,99, NFI=0,99 ve CFI=0,99 şeklindedir (Şekil 1).

Tablo 6. Yapısal Eşitlik Bulguları

FAKTÖR	YOL	FAKTÖR	B	STANDART HATA	KRİTİK ORAN	P	SONUÇ
SİNERJİK	<---	LİDERNİ1	,752	,065	4,495	0,001<	KABUL
SİNERJİK	<---	LİDERNİ2	,217	,048	4,495	0,001<	KABUL
LİDERNİ2	<-->	LİDERNİ1	,203	,020	10,139	0,001<	KABUL

Şekil 1. Faktörler Arası Yapısal Eşitlik Modeli

5. SONUÇ

Yönetimin başarısı formal ve informal boyutların bütünleşmesi ile ortaya çıkacaktır. Uygulamada, yöneticinin pozisyonunun içerdiği gücü ve kendi kişiliğinden kaynaklanan liderlik gücünü kullanarak başkaları vasıtasıyla istediği başarıyı elde edebileceği belirtilebilir. STK'larda da yöneticinin başarısındaki özel durum ise, hem yukarıda belirtilen formallik içindeki liderliğin dengeleyici ve yöneltici rolü hem de gönüllülüğü merkeze alarak bunun sinerjik bir çerçevede gerçekleştirilmesidir. Burada sinerjik etki, varolan potansiyeli bütünsel çerçevede yüksek düzeyde ortaya çıkararak süreçlerdeki ve faaliyetlerdeki başarının maksimizasyonunu da sağlayabilecektir.

Bu çalışma kapsamında, STK'larda liderlik nitelikleri olarak; birinci boyutta stratejik bakış açısı, takım çalışmalarını önemseme, rehberlik edebilme, güvenilirlik, geniş bir vizyon sahibi olma özgüven, etkin iletişim, etki konulara özen, motive edebilme, değişime ve gelişime açıklık, inisiyatif alabilme ve empati kurabilme şeklinde, ikinci boyutta ise, duygusal zekanın aktif kullanımı, karizmatiklik, esneklik, yeterli deneyim, entelektüellik, kavramsal düşünebilme ve pozitif görünüş ile özdeşleşmiştir. Sinerjik etkinin göstergesi yani sinerjik etkinin olduğunu ortaya koyan bileşenler ise, üretim faktörlerini etkin kullanma, faaliyet süreçlerinde yüksek kalite, etkin takım çalışmaları, yüksek proje başarısı, etkin kaynak kullanımı, yüksek katılımçılık, etkin zaman kullanımı ve gönüllülüğün etkin ve etkili şekilde gerçekleştirilmesi şeklindedir. STK'larda yer alan bireyler STK'lar için hem liderlik niteliklerini hem de sinerjik etki göstergelerini ileri düzeyde önemli bulmuşlardır.

Diğer taraftan, STK'larda yer alan bireylerin görüşlerine göre yukarıda söz edilen liderlik nitelikleri ayrı ayrı sinerjik göstergeleri de pozitif yönde etkilemektedir. O halde STK'larda gönüllülük felsefesi çerçevesinde, yönetim ve diğer gönüllülüklerin başarısının yüksek düzeyde potansiyeli açığa çıkarmasında hem liderlik niteliklerinin süreçlerde ve faaliyetlerde hayata geçirilmesi hem de bu niteliklerin sinerjik şekilde somut olarak görülmesi bir bütünsellik içinde değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C. (2012). Sinerjik yönetim: Organizasyonlarda sinerji etkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 260-272.
- Arabacı, A. (2003), "Küresel Sivil Toplum Ağlarına Doğru Küresel Düzlemde ve Avrupa Birliğinde Çevreci Gruplar", *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl:1, Sayı:3, s. 25-27
- Avramidis, S. (2009). Lifeguard Leadership: A Review. *International Journal of Aquatic Research and Education*. Issue, 3, pp. 89-100.
- Cox, Charles J. ve Cary L. Cooper, "Characteristics of the Successful Chief Executive", Michel Syrett and Clare Hogg (Ed.), *Frontiers of Leadership - An Essential Reader*, Oxford: Blackwell, 1992. S.79-82.

- Çekmeceliöđlu, H. (2014). Göreve ve insana yönelik liderlik tarzlarının örgütsel bağlılık, iş performansı ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkileri. KOSBED, 28, 21-34.
- Dalgın, T. (2015). Yöneticilerin Liderlik Davranışlarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi Ve Örgütsel Adalet Algısının Düzenleyici Rolü: Muğla Konaklama Sektörü Örneği. Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla
- DuBrin, A. J., Human Relations For Career and Personel Succes, Pearson Prentice Hall, USA, 2008.
- Erogul, C. (1992). Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971. I.C. Schick ve E. A. Tonak (Ed.). Geçiş Sürecinde Türkiye. Belge Yayınları, İstanbul.
- Gün, İ., ve Aslan, Ö. (2018). Liderlik kuramları ve sağlık işletmelerinde liderlik. Journal of Health and Nursing Management, 5(3), 217-226.
- Güney, S. (2014). Davranış Bilimleri, Nobel Yay., Ankara, s:394-396
- Güney, S., Davranış Bilimleri, Nobel Yayınevi, Ankara, 2014.
- Harris, R. Philip; (1981), "Professional Synergy", Training and Development Journal, 35 (1), pp. 18–33.
- Higgs, Malcolm; (1996), "Overcoming The Problems of Cultural Differences to Establish Success for International Management Teams", Team Performance Management: An International Journal, 2 (1), pp. 36–43.
- Jong, J. ve Hartog, D. (2007). How Leaders İnfluence Employees' İnnovative Behaviour. European Journal of Innovation Management. 10 (1), pp. 41-64.
- Kaldor M. (2003). "Civil Society and Accountability.", Journal of Human Development, Vol. 4, No.1. p:15-19
- Kanılmaz, A. (2017). Sivil Toplum Örgütleri Ve Halkla İlişkiler Çalışmaları Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı Örneği (Tegv Örneği) (Doctoral dissertation, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) s. 12-14.
- Komives, S., Lucas, N., McMahan, T. R. (2009). Exploring Leadership: For College Students Who Want To Make A Difference. John Wiley ve Sons.
- Küçüközkan, Y. (2015). Liderlik ve motivasyon teorileri: Kuramsal bir çerçeve. Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi, 1:2, 86-115.
- Özmutaf, N. M. (2012), Sivil Toplum Kuruluşlarında Kurum Felsefesi ve Gönüllü Takımların Yönetimsel Nitelikleri : Yönetici ve Üye Perspektifi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2), 147-165.
- Özmutaf, N. M. (2019). Çağdaş Yönetici Nitelikleri ve Yönetimsel Konular, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Paine, J. B., & Bachrach, D. G. (2000). Organizational citizenship behaviors: A critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. Journal of Management, 26(3), 513-563.
- Tengilimoğlu, D. (2005). Kamu ve özel sektör örgütlerinde liderlik davranışı özelliklerinin belirlenmesine yönelik bir alan çalışması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 4:14, 1-16.
- Yiğit, R. (2002). İyi Bir Lider Olmanın Yolları. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 6 (1), ss. 1-12.

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 40
pp 306-314

Article ID

58170

Arrival

28 February 2022

Published

30 April 2022

DOI NUMBER<http://dx.doi.org/10.29228/i-deas.58170>**How to Cite This Article**

Kuran, İ. (2022). "Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:8, Issue:40; pp:306-314

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü

The Role Of Karacadağ Development Agency On Tourism Of TRC2 Region

İhsan KURAN¹

¹ Arş.Gör.; Harran Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

ÖZET

Kalkınma Ajansları bölgeler arasındaki dengesizliğin azaltılması amacıyla belirli bir bölge sınırları içinde faaliyet göstermek amacıyla kurulan kurumlardır. Türkiye'de kalkınma ajansları 2006 yılından itibaren kurulmaya başlanmıştır. Bu çalışmada TRC2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın hazırlanmış olduğu faaliyet raporları doküman analizi yöntemi ile incelenerek Ajansın turizm alanında yaptığı faaliyetler analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi amacıyla yoğun bir şekilde çalıştığı sonucuna varılmıştır. Ajans bölgedeki paydaşlarla iş birliği kültürünü geliştirerek bölgedeki turizm fırsatlarının daha verimli kullanılmasını sağlayarak bölge kalkınmasında öncü bir rol üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Kalkınma Ajansları, Karacadağ Kalkınma Ajansı, TRC2 Bölgesi

ABSTRACT

Development Agencies are institutions operating within the boundaries of a certain region. The Development Agencies aim to reduce the imbalance between regions. Development agencies in Turkey have been established since 2006. In this study, the activity reports prepared by the TRC2 Region Karacadağ Development Agency were examined. In particular, the activities in the field of tourism were analyzed with the document analysis method in the study. As a result of the analysis, Karacadağ Development Agency worked intensively to develop the tourism potential of the region. The agency has developed a culture of cooperation with stakeholders in the region. In particular, the agency has made more efficient use of the tourism opportunities of the region. The development agency plays a leading role in the development of the region.

Key words: Regional Development, Development Agencies, Karacadağ Development Agency, TRC2 Region

1. GİRİŞ

1933 yılında yerel kalkınmaya yerel halk ve bölgenin potansiyeli ve iş birliği ile ulaşabilmek maksadıyla yeni bir aktör olarak kalkınma ajanslarının ilk örneği ABD'de kurulmuştur. II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımın telafisi için 1950'li yıllardan itibaren Avrupa kıtasında kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır. Daha sonra kıta Avrupası dışında da kalkınma ajansları kurulmuştur. Türkiye'de ise bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması amacıyla ilk kalkınma ajansı 2006 yılında İzmir ve Adana-Mersin'de kurulmuştur. TRC2 Bölgesi'nde ise bu işlevi 2009 yılından itibaren faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı üstlenmektedir. Ajans kuruluşundan itibaren turizm tabanlı birçok çalışma yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Bu kapsamda Ajans, bölge turizminin gelişmesi ve turizm potansiyelinden maksimum derecede faydalanabilmek maksadı ile projeler geliştirmiş, hibe ve destekler vermiş ve bölge turizmi ile ilgili çeşitli araştırma raporları ve planlar hazırlamıştır. Bölgenin özellikle tarihi açıdan sahip olduğu turizm varlıkları da dikkate alındığında yapılan tüm bu çalışmalar yerel kalkınma açısından oldukça önemli faaliyetlerdir. Bu çalışmada Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yapılan turizm faaliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kalkınma Ajansı

Kalkınma Ajansları, merkezi hükümetten bağımsız olarak idari bir yapıda belirli bir bölgede faaliyet gösteren, faaliyet gösterdiği bölgeyi sosyoekonomik yönden geliştirmek ve canlandırmak misyonuyla kurulan özerk kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Kalkınma ajansları, bölgesel çapta birçok kurumu ve paydaşı bir araya getirerek bölge ölçeğinde merkezi hükümetler ile sivil toplum kuruluşları arasında aracılık işlevi gören kurumlardır (Halkier vd, 1998: 17; Young-Hyman, 2006: 378; McMaster, 2006: 349). Ajansların odağında bölge kaynaklarının hareketliliğinin artırılarak bölgenin geliştirilmesi düşüncesi yatmaktadır (Duluççu ve Sungur, 2007:14). Literatürde birçok tanımı bulunan kalkınma ajanslarının ortak özelliği bölge dışından

yatırımlar çekmeye çalışması ve faaliyette buldukları bölgenin içsel potansiyelinin geliştirilmesine odaklanmalarıdır (EURADA, 1999:16).

Kalkınma ajansları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra farklı ülkelerde farklı isimlerle kurularak yaygınlaşmaya başlamıştır. Fonksiyonlarını, organizasyon yapılarını ve destekleme araçlarını günümüzün değişen şartlarına hızla adapte edebilme gücü ve yeteneğine sahip olan ajansların, bölge içi ve bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması yönünde güncel ve önemli bir araç olma vazifesini halen muhafaza ettiklerini belirtmek mümkündür. Zaman içerisinde etkinliği giderek artan kalkınma ajanslarının günümüzde yereli temsil eden güçlü bir bölgesel kalkınma kuruluşu oldukları söylenebilir (Kuran, 2019: 48).

Türkiye de bölgesel kalkınma anlayışında yaşanan dönüşüme iştirak ederek Avrupa Birliği'nin (AB) bölge ölçeğinde kullandığı bölgesel kalkınma fonlarından da faydalanabilme imkânını kazanabilmek için hem bölgelerin kendi içinde hem de bölgeler arasında görülen eşitsizliklerin azaltılması amacıyla kalkınma ajansı kurmak için hazırlıklara başlamıştır. Türkiye 2003 yılında AB ile imzaladığı Katılım Ortaklığı Belgesi ile kalkınma ajanslarını kuracağı yönünde taahhütte bulunmuştur.

25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun yasalaşması ile Ajansların kuruluşu için çalışmalara başlanmış ve 2006 yılından itibaren 26 Düzey II bölgesinde Kalkınma Ajansı kurularak faaliyete geçirilmiştir. Bu kanun kapsamında Diyarbakır ve Şanlıurfa illerini kalkındırmak amacıyla kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı 2009 yılında faaliyete başlamıştır.

2.2. Bölgesel Kalkınma ve Turizm

Bölgesel kalkınma ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılmasında turizmin önemli etkileri bulunmaktadır (Çeken, 2008: 294). Turizm hizmetlerinin tüketim noktasında üretilmesi ve tüketilmesi nedeniyle önemli bir yerel sektör olarak değerlendirilen turizm sektörünün, bölge ekonomisinin kalkındırılması sürecinde özel bir konumu bulunmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu doğal, tarihi, beşerî ve kültürel varlıklarının kullanılması olanağını sağlayan turizm, doğrudan insanlarla gerçekleştirilen hizmet sunumu içermesi nedeniyle emeği yoğun olarak kullanan bir sektördür. Bu hizmet sunumunun ağırlıklı olarak yerel işgücünü istihdam ettiği düşünüldüğünde işsizlik sorununa çözüm alternatiflerinden biri olabilmektedir. Ayrıca turizmin geliştirilmesi için altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaç, az gelişmiş bölgelerde daha çok altyapı yatırımı yapılmasını sağlarken yerli ve yabancı sermayenin de turizm yatırımları için bölgeye gelmesinde etkili olabilmektedir (Gülbahar, 2009: 20; Sarıkamış ve Bahar, 2013: 106). Bazı bölgelerde sanayi ve tarımsal faaliyetlerin yürütülmesi bölge şartlarının elverişsizliğinden dolayı mümkün olamayabilir. Ancak bu bölgeler doğal, tarihi ve kültürel yönden önemli bir potansiyele sahip olabilirler. Turizm sektörü bu potansiyelin değerlendirilmesinde öne plana çıkartılarak bölge ekonomisine sağlayacağı dolaylı ve dolaysız katkılar ile bir bölgenin gelişmesinde önemli roller oynayabilmektedir.

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, turistik faaliyetlerin arttığı bölgelerde mevsimsel olarak gıda fiyatlarının artışı, hırsızlık, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti vb. bazı olumsuz sonuçların ortaya çıktığına dair bulgular elde edilmiş olmasına rağmen, turizmin bölgesel kalkınma sürecinde sosyoekonomik, sosyokültürel ve çevresel yönden son derece olumlu katkılarının bulunduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Guisan ve Aguayo (2001) Fransa; Tisdell ve Bandara (2004) Sri Lanka; Telfer (2002); Irvin (2006) Güney Afrika; Tetsu (2006); Donaldson, J. A. (2007) ve Gao vd. (2007) Çin, Ivanov ve Webster (2007) Kıbrıs, Yunanistan ve İspanya; Mayer vd. (2010) Almanya; Ritchie vd. (2011) Yeni Zelanda; Petrevska vd. (2012) Makedonya; Rogerson (2015) Güney Afrika; Gutierrez (2015) İspanya; Williams (2016) Avustralya; Lukic vd. (2018) Sırbistan; Garcia-Lopez vd. (2018) İspanya için yaptıkları çalışmalarda bir bölgenin kalkınması için o bölgede turizmin gelişmesinin son derece önemli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Aynı şekilde Durgun (2006) Isparta, Tunçbilekli (2006) Nevşehir; İzgi (2007) Osmaniye; Şeker (2011) Amasya; Susan (2016) Balıkesir; Gerçek (2016) Mardin; Akdemir ve Selçuk (2018) Sakarya; Şamata (2016) Karabük; Eşitti ve Kınır (2015), Gözüela (2018) Konya; Öztürk ve Sezgin (2019) Marmaris; Ertuğral (2020) Doğu Karadeniz Bölgesi; Gedik vd. (2019) Malatya; Dinçer ve Emiroğlu (2017) Çanakkale Kazdağı yöresi; Saltık vd. (2019) Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli; Kıratoğlu (2021) Şanlıurfa ve Ertuğral (2021) Ardahan için yaptıkları çalışmada turizm sektörünün bölge ekonomisine olumlu katkı sağladığı ve bölgelerarası dengesizliğin azaltılmasında turizmin önemli bir katkısının olduğunu tespit etmişlerdir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Karacadağ Kalkınma Ajansı faaliyete başlamış olduğu 2009 yılından sonra bölge turizminin taşıdığı potansiyelin farkında olarak turizm alanında birçok projeye destek vermiş, projeler yürütmüş, raporlar ve planlar hazırlamıştır. Bu çalışma, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın sorumluluk alanı olan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde Ajansın turizmle ilgili yaptığı tüm faaliyetleri Ajansın hazırlamış olduğu faaliyet raporları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veriler, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, incelenmesi ve analiz edilmesi olarak tanımlanan doküman analizi yöntemi ile toplanmıştır (Sak vd, 2021: 228). Doküman analizi bir kurum ya da kişi tarafında yazılmış kitap, dergi, gazete, e-içerikli belge gibi yazılı materyallerin incelendiği nitel araştırma yöntemidir. Bu araştırmada, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölge turizmi üzerindeki etkisinin doküman analizi yöntemi kullanılarak araştırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın alanını TRC2 Bölgesi oluşturmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2009-2021 yıllarını içeren faaliyet raporları incelenmiştir.

4. BULGULAR

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından kuruluşundan itibaren çok sayıda rapor yazılmış, plan hazırlanmıştır. Bu rapor ve planların amacı bölgenin turizm gelişimine katkı sağlayacak potansiyel faaliyet alanlarının ortaya çıkarılarak değerlendirilmesini sağlamaktır. Bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ile ilgili olarak hazırlanan dokümanlar aşağıdaki gibidir:

- ✓ 2014-2023 Bölge Planı
- ✓ Dört Yıldızlı Otel Fizibilite Raporu
- ✓ Çermik Termal Turizm Master Planı
- ✓ Diyarbakır Kültür ve Turizm Projeleri Raporu
- ✓ TRC2 Bölgesi Kültür ve Turizm Mevcut Durum Raporu
- ✓ Yıllık Faaliyet Raporları (2009-2021)

Bu dokümanlara ilave olarak Karacadağ Kalkınma Ajansı, yaptığı faaliyetleri detaylı olarak raporladığı yıllık faaliyet raporları hazırlamaktadır. Hazırlanan bu raporlarda ileriye yönelik yapılması hedeflenenlerden ziyade, gerçekleştirilen faaliyetler yer almaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Ajansın 2009-2021 yılları arasında hazırladığı faaliyet raporları incelenmiştir.

Tablo 1. 2009-2021 Yıllarında Hazırlanan Karacadağ Kalkınma Ajansı Faaliyet Raporlarında Turizm ile İlgili Yapılan Faaliyetler

Yıl	Turizm İle İlgili Yapılan Faaliyetler
2009	Ajans 2009 yılında faaliyete geçtiği için bu dönemde herhangi bir faaliyet bulunulmamıştır.
2010	Ön Bölgesel Gelişme Planı hazırlanmıştır. Diyarbakır Turizm Konferansı desteklenmiş, Turizm Platformu toplantısı gerçekleştirilmiştir. Ekonomik Gelişme ve Turizm Altyapısı Mali Destek Programları teklif çağrısına çıkılmıştır. Diyarbakır Turizm Raporu hazırlanmıştır. "Halil İbrahim Buluşmaları" adlı organizasyonu Ajans desteklemiştir. Turizm alanındaki işbirliğini artırmak için bölgedeki kurumlar ziyaret edilmiştir. Kültür, turizm ve tanıtım çalışmaları düzenlenmiştir. Bölgenin tanıtılması için İzmir'de düzenlenen Travel Turkey Turizm Fuarına katılım sağlanmıştır. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında "Kent Merkezli Turizm Stratejisi" raporu hazırlanmıştır. Şanlıurfa'nın tanıtımı için 4.000 adet broşür hazırlanmıştır.
2011	Mali Destek Programı ve Turizm Altyapısı Mali Destek Programları kapsamında teklif çağrısına çıkılmıştır. Bölgenin tanıtımı için EMITT 2011 Turizm Fuarında stant açılmış, "ITB Berlin Uluslararası Turizm Fuarı"na ve Travel Turkey Turizm Fuarlarına ziyaretçi olarak katılım sağlanmıştır. Diyarbakır Turizm Platformu ile Diyarbakır Turizm Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanması kararlaştırılmıştır. İtalya'ya çalışma ziyaretinde bulunulmuştur. Diyarbakır Valiliğinin düzenlediği "Diyarbakır Turizm Stratejisi Çalıştayı"na katılım sağlanmıştır. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında "Kale Eteğinin Turizme Kazandırılması" ve "Sokak İyileştirme ve Kültür Adası" projelerinin uygulama safhasına geçilmiştir. Birleşmiş Milletlerin İstanbul'da gerçekleştirdiği "Kalkınmada Turizm Sektörünün Rolü, Turizme Dayalı Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kamu-Özel Sektör İşbirliği" oturumlarına iştirak edilmiştir. Şanlıurfa Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü ile Avrupa'da Şanlıurfa Turizminin Yeri temalı toplantı gerçekleştirilmiştir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından hazırlatılan "GAP Turizm Master Taslak Planı" sunuş toplantısına katılım sağlanmıştır. Diyarbakır ilinin Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (European Destinations of Excellence) Projesine Türkiye'nin aday olarak başvurusu yapılmıştır. Diyarbakır Valiliği tarafından hazırlanan "Diyarbakır Turizm Stratejisi 2011-2016" çalışmalarına destek verilmiştir. Ankara'da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen Kültür Turizmi Zirvesine katılım sağlanmıştır. Şanlıurfa

	Turizm Verileri ve Altyapı Çalışmaları ve Şanlıurfa Kent Merkezli Turizm Stratejisi Raporları hazırlanmıştır.
2012	<p>“Çermik Termal Turizm Raporu” ve “Diyarbakır Kültür ve Turizm Projeleri Raporu” hazırlanmıştır. Diyarbakır Sağlık Turizmi Kongresi’nde ve Diyarbakır’da Turizmin Marka Değeri konulu konferanslarda sunum yapılmıştır. Şanlıurfa Valiliğinde Aşağı Fırat Havzası Turizm Master Planı hazırlık toplantısına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Mardin’de Avrupa Kültür Programı Bilgilendirme Toplantısı’na, Trabzon’da Uluslararası Ekoturizm Konferansı’na ve UNDP’nin Ankara’da gerçekleştirdiği Sürdürülebilir Turizm Konferansı’na katılım sağlanmıştır. Ankara’da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın düzenlediği Sürdürülebilir Turizm Konferansı’nda sunum yapılmıştır.</p> <p>Doğa Turizmi Master Planı Ön Toplantısı’na katılım sağlanmış, Şanlıurfa’da Turizm Çeşitliliğinin ve Kapasitesinin Artırılması Projesi’ne başvuru yapılmıştır. 2014 - 2023 Bölge Planı hazırlık çalışmalarında Mevcut Durum Raporu’nun kültür ve turizm bölümlerinin hazırlanmasına katkıda bulunulmuştur.</p> <p>Bölgenin tanıtımı için EMITT Turizm Fuarı, ITB Berlin Turizm Fuarı, Batumi EXPO 2012 Uluslararası Turizm Fuarı Tokyo’da düzenlenen JATA Dünya Seyahat Fuarında stant açılmıştır. EMITT 2012 Turizm Fuarında Şanlıurfa “Yöresini En İyi Tanıtan İl Ödülü”nü almıştır.</p> <p>Diyarbakır Valiliğinin düzenlediği “Turizm Haftası” etkinlikleri çalışmalarına destek verilmiştir. 1. Uluslararası Diyarbakır Sağlık Turizmi Kongresi’ne ve Dicle Üniversitesi tarafından düzenlenen Diyarbakır Turizmi Marka Değeri konferansına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Ankara’da yapılan II. Uluslararası Kültür Turizmi Zirvesi ve Turizm Fuarlarına katılım sağlanmıştır. Şanlıurfa Valiliği’nin düzenlediği Şanlıurfa Turizm Strateji Planı ve Turizm Strateji Eylem planı toplantılarına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Şanlıurfa Kültür ve Turizm Komisyonu’na üye olunmuştur. Şanlıurfa YDO Doğa Turizmi Master Planı Toplantısına katılmıştır. Halfeti’de yürütülen projelerle ilgili ziyaret ve inceleme toplantıları yapılmıştır. Şanlıurfa Turizm Stratejisi Eylem Planı Toplantısına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Mali destek ve Cazibe Merkezi programları ile proje teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>İspanya’ya çalışma ziyareti yapılmıştır.</p>
2013	<p>Diyarbakır Sağlık Turizmi Çalıştayı düzenlenmiştir. Brezilya ve Arjantin’e çalışma ziyaretleri düzenlenmiştir. EMITT Turizm Fuarı, EXPO Batumi 2013 Turizm Fuarı, Travel Turkey İzmir Fuarlarında stant açılmıştır. Eğil İlçesinin Turizm Potansiyeli ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır. Turizm fuarlarında dağıtılmak üzere takvim, katalog ve broşürler hazırlanmıştır. Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası ve Roma Ticaret ve Sanayi Odası ile ortaklaşa yürütülen “İnsanları ve Coğrafyaları birleştiren Turizm Markaları” konulu projenin final toplantısına katılım sağlanmıştır. İpekyolu Kalkınma Ajansı ile ortaklaşa hazırlanan Fırat Havzası Turizm Planı çalışmaları ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır. Göbeklitepe Örenyeri ve Harran Yönetim Alanı Sınırlarının Tespiti ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır. “Şanlıurfa Kültür ve Turizm Komisyonu” oluşturulmuştur. Turizm ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programları teklif çağrısına çıkmıştır.</p>
2014	<p>İpekyolu Kalkınma Ajansı ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi işbirliği protokolü ile “Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı 2014-2023”ün hazırlanabilmesi için hizmet alımı yapılmıştır. Şanlıurfa Turizm Platformu’nun düzenlediği Şanlıurfa’nın Turizm Sorunları ve Çözüm Önerileri toplantısına katılım sağlanmıştır. KOBİ Mali Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır. EMITT Turizm Fuarı ve ITB Berlin Turizm Fuarında stant açılmıştır. “UNESCO’ya Adaylık Sürecinde Diyarbakır Surları ve Turizme Katkıları” paneline katılım sağlanarak stant açılmıştır. Japonya ve Bulgaristan’dan gelen tur operatörlerine bölge tanıtılmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı bilgilendirme toplantısına katılım sağlanmıştır. Singapur ve Malezya’ya çalışma ziyareti yapılmıştır.</p>
2015	<p>Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı’nın (2014-2023) hazırlanması için hizmet alımı yapılmıştır. KOBİ Mali Destek Programı ve Turizm ve Kentsel Altyapı Mali Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır. Cazibe programı kapsamında destekler devam etmiştir.</p> <p>19. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMITT 2015), 9. Travel Turkey Turizm Fuarı, Uluslararası Gastronomi Turizmi Kongresi ve ITB Berlin 2015 Turizm Fuarı’na katılım sağlanarak stant açılmıştır.</p> <p>Çok dilli haritalar, anahtarlık, tanıtım filmi, takvim ve çanta gibi turizm tanıtım materyalleri yaptırılmıştır.</p>
2016	<p>Eko-turizm, termal turizm, gastronomi, sağlık ve inanç turizminde turizm cazibesi oluşturabilmek ve bunların bölgede geliştirilmesine yönelik uygulamaların desteklenmesi amacıyla Yenilenebilir Enerji ve Çevre Mali Destek Programı, Teknik Destek Programı ve Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>20. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMITT 2016), ITB Berlin Turizm Fuarı ve Travel Turkey İzmir 2016 Turizm Fuarında bölgenin tanıtımı için stant açılmıştır.</p> <p>Diyarbakır’a yurtdışından misafir getirilebilmesi için Sağlık Turizmi Çalıştayı düzenlenmiştir.</p> <p>Bölge Planı İzleme Komisyonlarından Sanayi, Tarım ve Turizm Toplantılarına ve GAP İdare Başkanlığının düzenlediği “Turizm İşbirliği Toplantısı”na katılım sağlanmıştır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında alından Şanlıurfa’da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi devam etmiştir.</p> <p>Diyarbakır İli Tabiat Turizmi Çalıştayı ve Turizmde Kadın Girişimcileri Eğitimi’ne katılım sağlanmıştır.</p> <p>Bölgenin turizmin potansiyelini tanıtıcı dokümanlar hazırlanmıştır.</p>
2017	<p>Teknik Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır. 20. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (2017 EMITT Turizm Fuarı), ITB Berlin 2017 Turizm Fuarı, Travel Turkey İzmir Turizm Fuarı ve WTM Turizm Fuarında stant açılmıştır.</p> <p>Diyarbakır Turizm Buluşması kapsamında Diyarbakır’da ilgili kurumların iş birliği ile turizm zirvesi ve tur operatörleri gezisi organizasyonu gerçekleştirilmiştir.</p> <p>Kalkınma Bakanlığı tarafından düzenlenen Turizm ve Tanıtım Tecrübe Paylaşım Çalıştayına katılım sağlanmıştır. GAP Bölge Kalkınma İdaresi’nin düzenlediği GAP Bölgesi Turizm Odaklı Tanıtım ve Markalaşma Projesi Tanıtım Toplantısına iştirak edilmiştir.</p> <p>Turizm Platformu Yürütme Kurulu toplantılarına katılım sağlanmıştır.</p> <p>“Şanlıurfa’da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi kapsamında ilimizin Turizm potansiyellerini tanıtmak amacı ile 05-09 Kasım 2017 tarihleri arasında Londra’da düzenlenen etkinliğine standlı katılım sağlanmıştır.</p> <p>Harran İlçesi için özel nitelikli bir tanıtım katalog çalışması yapılmıştır. Turizm Fuarlarında dağıtılması için turizm materyalleri hazırlanması çalışmalarına başlanılmıştır. Şanlıurfa’da 1100 öğrenciye turizm farkındalık eğitimi verilmiştir.</p>

	<p>Şanlıurfa Turist Rehberlerine Turizm Eğitimi verilmiştir. Şanlıurfa’da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi devam etmiştir. Kurum ziyaretleri ve eğitim toplantıları yapılmıştır. Şanlıurfa’da turizm faaliyetlerinin tek elden yürütülmesi için taslak turizm komisyonu ve bu komisyonun alt sektör grupları ve görev tanımları hazırlanmıştır.</p> <p>AB Turizm projesi kapsamında Konya ve Antalya illerinde uygulama örneklerini incelemek için saha ziyareti yapılmıştır. Göbeklitepe Projesi Öğrenci Bilinçlendirme Çalışması kapsamında 480 ortaokul öğrencisine tiyatro aracılığı ile turizm hakkında bilgi vermek için etkinlik düzenlenmiştir.</p>
2018	<p>Diyarbakır kalesi, Diyarbakır surları ve burçlarının ve Hevsel bahçelerinin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için paydaşlarla toplantılar yapılmıştır. Çermik ilçesinin termal turizminin bir plan dâhilinde geliştirilmesi için toplantılar düzenlenmiştir.</p> <p>Turizm Rotaları ve Akıllı Kentler Mali Destek Programı, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, Teknik Destek programı ve Fizibilite Desteği Programı kapsamında teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>21. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMİTT 2018), ITB Berlin 2018 Uluslararası Turizm Fuarı, Travel Turkey 2018 Turizm Fuarı, Antalya’da Hestourex Sağlık Spor ve Alternatif Turizm Fuarı, Çin’de ITB China 2018 Uluslararası Turizm Fuarı’na katılım sağlanarak stant açılmıştır.</p> <p>Dünya Seyahat Gazetecileri ve Yazarları Federasyonu (FIJET) üyesi 36 yazar ve gazeteciye Diyarbakır’ın tarihi ve turistik mekânları gezdirilerek Diyarbakır’ın turizm potansiyeli tanıtılmıştır. Organizasyon sonucunda Turizmin Oscarı olarak adlandırılan “Altın Elma” ödülünün Diyarbakır’a verilmesi kararlaştırılmıştır.</p> <p>Halfeti’nin tanıtımı için özel nitelikli turizm tanıtım katalog çalışması tamamlanmıştır. Göbeklitepe katalog çalışması ise yenilenmiştir. Şanlıurfa-Mardin Turizm Çalıştay’ı düzenlenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanının Acentalarla Buluşma Programı toplantısına katılım sağlanmıştır. Bölgenin turizm potansiyelinin tanıtımı için nitelikli basılı dokümanlar hazırlanmıştır.</p>
2019	<p>Bölge Planı kapsamında Kültürel Miras, Turizm ve İmaj Komisyonu çalışmalarına başlamıştır. Çermik Termal Turizm Master Planı ve Kentsel Tasarım Projesi çalışması başlamıştır.</p> <p>GAP illerini kapsayan MEZOPOTAMYA/MESOPOTAMIA” markasının yaygınlaştırılması için Karacadağ Kalkınma Ajansı, Dicle Kalkınma Ajansı, İpekyolu Kalkınma Ajansı ve GAP BKİ ile ortak çalışma başlatılmıştır.</p> <p>Hami Okul Uygulaması kapsamında turizm öğrencileri turizm işletmelerine götürülmüştür.</p> <p>Zerzevan Kalesi ve Mithraeum UNESCO Dünya Kültür Mirası geçici liste Başvurusu yapılması çalışmasına başlanmıştır. Antik Kral Yolu Projesi için çalışmalar başlatılmıştır.</p> <p>Kültürel Mirasın İşlevlendirilmesi Mali Destek Programı, Teknik Destek Programı ve Fizibilite Desteği Programı için proje teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>21. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMİTT 2019), Hestourex Sağlık Spor ve Alternatif Turizm Fuarı, Van Turizm Fuarı ve “Göbeklitepe Kültürel Miras ve Turizm Fuarında stant açılmıştır.</p> <p>İran Tur Rehberleri Tanıtım Organizasyonu etkinliği düzenlenmiştir. Şanlıurfa Turizm Geliştirme A.Ş. ile ortaklaşa Kore, Sri Lanka’ya etkinlik düzenlenmiş, Malezya, Singapur, Avustralya, Amerika, İtalya ve Almanya’dan gelen turizm acenteleri Şanlıurfa’ya çalışma ziyareti gerçekleştirmişlerdir.</p> <p>Bölge turizminin geliştirilmesi için paydaşlarla çeşitli toplantılar yapılmıştır.</p>
2020	<p>Çermik Termal Turizm Master Planı ve Kentsel Tasarım Projesi tamamlanarak yayınlanmıştır.</p> <p>Diyarbakır Turizm Master Planı, Turizm Eylem Planı ve Pazarlama Stratejisi ve Mezopotamya’nın Altın Üçgeni: Diyarbakır-Mardin-Şanlıurfa Turizm Yol Haritası hazırlanması için çalışmalar başlamıştır.</p> <p>Zerzevan Kalesi ve Mithras Tapınağı UNESCO Dünya Kültür Varlığı asil adaylık başvurusu yapılmıştır.</p> <p>Zerzevan Kalesi ve Mithras Tapınağı Dünya Kültür Mirası adaylık süreci sonucunda UNESCO Geçici Miras Listesine alınmış asil adaylık dosyasının hazırlanması için planlama çalışmalarına başlanmıştır.</p> <p>Turizm sektöründe yer alan KOBİ’lerin dijital dönüşüm, inovasyon ve akıllı turizm çözümleri alanlarında kapasite oluşturmaları için Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odasının proje koordinatörü olduğu uluslararası bir proje (COSME) için başvuru yapılabilmesi için çalışmaya başlanmıştır.</p> <p>10 ulusal influencer, Diyarbakır’a davet edilerek Diyarbakır’ın turizm potansiyelinin tanıtımı yapılmıştır.</p> <p>3 Kalkınma Ajansı ve GAP Bölge İdaresi ile birlikte yürüttüğü Mezopotamya Sonuç Odaklı Program kapsamında 4 adet FAM TOUR etkinliği yapılmıştır. TURSAB ile çeşitli iş birlikleri geliştirilmiş, bölgedeki diğer kurumlarla da toplantılar yapılmıştır.</p> <p>Covid nedeniyle tüm fuarlar iptal edildiği için fuarlara katılım olmamıştır.</p>
2021 Ara Rapor	<p>COSME Uluslararası İş Birliği ve Kapasite Geliştirme Yoluyla Turizmde Dijitalleşme, Yenilikçilik ve Yeni Teknolojilerin Alımı programına başvuru yapılmıştır. Mezopotamya Tanıtım ve Markalaşma Sonuç Odaklı Program teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>COVID-19 salgını nedeniyle fuar, toplantı gerçekleştirilememiştir.</p> <p>Bölgedeki oteller ve diğer paydaşlar ile görüşmeler yapılmıştır.</p>

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı 2009-2021 Yılları Arasındaki Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere Karacadağ Kalkınma Ajansı 2010 yılından 2020 yılında yayılan salgın hastalık dönemine kadar planlama, proje destekleri, araştırma ve bölgenin yurtiçi ve yurtdışında tanıtımı konularında önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ancak küresel çapta yaşanan salgın ve dünya genelinde yaşanan kapanmalar nedeniyle bazı sektörler dışında turizm sektörü de olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde turizm seyahatleri azaldığı gibi yaşanan belirsizlik nedeniyle yeni turizm yatırımları da azalmıştır. Toplantı, fuar gibi organizasyonlar da düzenlenemediğinden dolayı bu süreç Ajans’ın faaliyetlerini de olumsuz etkilemiştir. Ancak normalleşme ile birlikte Ajans’ın bölgenin tanıtımının dışına çıkarak bizzat başvurusunda aktif rol oynadığı ulusal ve ulusal arası projeler ile bu durgunluk dönemini telafi edecek potansiyele sahip olduğu sonucuna Ajans’ın zamanla gelişen turizmle ilgili faaliyet çeşitliliğinden varılabilir.

Tablo 2. Belediye ve Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Geliş ve Geceleme Sayıları (Yerli ve Yabancı Toplam)

Yıl	Tesise Geliş (kişi)	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi
2009	718.837	872.602	1.2
2010	612.572	870.787	1.4
2011	683.763	970.181	1.4
2012	733.048	1.014.832	1.4
2013	856.143	1.176.623	1.4
2014	811.843	1.201.608	1.5
2015	698.999	1.088.509	1.6
2016	550.478	886.729	1.7
2017	708.912	1.189.714	1.7
2018	1.026.366	1.670.614	1.6
2019	1.164.041	1.869.874	1.6
2020	689.084	1.141.378	1.7

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Ortalama Kalış Süresi tablodaki verilerden hesaplanmıştır.

Tablo 2’de TRC2 bölgesine bir yıl içerisinde gelen yerli ve yabancı turistlerin sayısı, bu turistlerin kaç gece konakladığı ve konaklama yerlerinde ortalama kalış sürelerine ilişkin veriler yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi bölgeye gelen, konaklama yerlerinde kalan yerli ve yabancı turist sayısında 2015, 2016 ve 2020 yılları haricinde istikrarlı bir artışın olduğu gözlenmektedir. 2015 ve 2016 yıllarındaki düşüşün nedeni iç ve dış kaynaklı olaylar olurken 2020 yılındaki büyük düşüşte ise Covid pandemisi nedeniyle sınırların kapanması etkili olmuştur. Ancak bölgeye gelen turistlerin bu tesislerde ortalama geceleme süresindeki artışın daha istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Bu verilerden bölgenin tanıtımının başarılı sonuçlar verdiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Ajans’ın turizm alanında yaptığı faaliyetler genel olarak değerlendirildiğinde; Ajans, bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için bölgede bulunan diğer paydaşlarla koordinasyon halinde çalışarak toplantılar yapmış, çeşitli çalıştay ve konferanslara katılmıştır. Ajansın tanıtım çalışmaları sadece yurtiçi ile sınırlı kalmamış, yurtdışı fuarlarında stant açarak ve gerek çeşitli ülkelere çalışma ziyaretleri düzenleyerek gerekse de yurtdışından misafir ağırlayarak bölgenin tanıtımı için çalışmalar yürütmüştür. Ajans, bu çalışmaları da bölgedeki paydaşlarını sürece dahil ederek eşgüdüm içerisinde çalışılmasında öncü bir rol üstlenmiştir.

5. SONUÇ

Karacadağ Kalkınma Ajansı’nın turizm alanında önemli çalışmalar yaptığı sonucuna Ajansın her yıl düzenli olarak hazırladığı faaliyet raporlarının analiz edilmesi ile varılmıştır. Bir bölgenin tanıtımı, pazarlanması ve yeni turizm etkinlikleri yaratılarak turizm potansiyelinin geliştirilmesi özel bir uzmanlık gerektirmektedir. Ajans’ın hazırlamış olduğu faaliyet raporları incelendiğinde; Ajansın turizm alanında uzmanlaşmış bir insan kaynağının bulunmadığı görülmektedir. Ancak her ne kadar ilgili paydaşlardan ihtiyaç halinde destek alınsa da kurum bünyesinde turizm alanında uzmanlaşmış insan kaynağının yer almamasını önemli bir eksiklik olarak değerlendirmek gerekir. Bu nedenle turizm alanında uzman personelin istihdam edilmesi bölgenin turizm potansiyelinden maksimum derecede faydalanabilme imkanının yaratılabilmesi için faydalı olacaktır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, turizm sektörüne destek vermesinin yanında Ajans’ın turizmle ilgili ulusal ve uluslararası birçok proje başvurusu yaptığı da dikkate alındığında turizm alanında uzmanlaşmış nitelikli insan kaynağının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Karacadağ Kalkınma Ajansı bünyesinde turizm alanında uzman personelin istihdamı bundan sonra yapılacak turizm alanındaki çalışmaların bölgenin kalkınması hususunda etkisini ve verimliliğini arttırabilecektir.

Ajansın turizm alanında yaptığı çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde; bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve tanıtımı için Ajans’ın bölgedeki paydaşlarla sürekli toplantılar yaparak son derece yoğun bir şekilde çalıştığı, bölgede düzenlenen turizmle ilgili bütün konferanslara, çalıştaylara iştirak ettiği ve bölgenin tanıtımı için yurt içi ve yurtdışında fuarlara katıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Ajans katıldığı fuarlar aracılığı ile yurt içi ve yurt dışında bölgenin tanıtımını yaparken aynı zamanda turizm yatırımı için bölgeye gelebilecek potansiyel yatırımcılar için de bölgede turizmle ilgilenen, turizme önem veren kurumsal bir kurumun bulunduğunu da göstermiş olmaktadır. Ajans verdiği hibeler, destekler ve ulusal ve uluslar arası projelere başvurular yaparak da bölgenin tanıtımını sadece fuarlar, çalıştay gibi etkinliklere katılmak ya da raporlar, broşürler hazırlamakla sınırlandırmamış bölgedeki paydaşlarla işbirliği halinde önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. Ajans, sadece hibe ve destek vermek, rapor hazırlamak, çalıştay, toplantılara katılmakla yetinmemiş ulusal ve uluslararası projelere başvuru yaparak bölge turizmini markalaştırmak için önemli bir aktör olarak faaliyet göstereceğini de çalışmalarını ile göstermektedir. Böylece Ajans, daha önce farklı kurumların uhdesinde olan turizmin bölgedeki paydaşlarla iş birliği yaparak yaratılan sinerji ile geliştirilmesinde sürükleyici

bir rol üstlenmiştir. Turizmin bölge kalkınmasında oynadığı önemli roller dikkate alındığında Türkiye'nin en geri kalmış bölgelerinden biri olan TRC2 Bölgesinin kalkınması için bölgenin taşıdığı büyük turizm potansiyeli de dikkate alındığında Ajans'ın bölgenin tanıtımı ve pazarlanması hususunda daha aktif olması gerektiği gerçeğini de dikkate almak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, N. ve Selçuk, G. N. (2018). Yöresel Mutfağın Turizm Ürünü Olarak Kullanımı ve Bölgesel Kalkınmaya Katkısı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı, 2033-2049.
- Brent, W. R. and C. Michael H. (1999). Bicycle Tourism and Regional Development: A New Zealand Case Study, *Anatolia*, 10:2, 89-112.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2, 293-306.
- Dinçer, İ. F. ve Emiroğlu, D. B. (2017). Agro Turizm Faaliyetleri ve Bölgeye Olan Etkilerinin Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla İncelenmesi: Çanakkale Kazdağlı Yöresi Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 7 (1), 01-17.
- Donaldson, J. A. (2007). Tourism, Development and Poverty Reduction in Guizhou and Yunnan, *The China Quarterly*, No. 190, 333-351.
- Dulupçu, M. ve Sungur, O. (2007). Dünya'da Değişen Kalkınma Ajansları Anlayışı ve Türkiye'deki Tartışmalar: Gecikmiş Bir Uygulama Nasıl Etkinleştirilebilir?, *Yerel Siyaset Dergisi*, Yıl: 2 Sayı: 16, Nisan 2007, 12-17.
- Durgun, A. (2006). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: Isparta örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Ertuğral, M. S. (2020). Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Kalkınmasında Turizm: Sorunlar-Fırsatlar- Öneriler, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, Rapor No:2, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Ertuğral, M. S. (2021). Ardahan'ın Alternatif Turizm Potansiyeli Bakımından Arıcılık ve Bal Üreticiliğinin Değerlendirilmesi, *International Social Sciences Studies Journal*, Vol.7, Issue. 91, 5472-5479.
- Eşitti, B. ve Kınır, S. (2015). Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl: 2015 Cilt: 6 Sayı: 12, 175-190.
- EURADA (1999). Creation, Development, and Management of RDAS, 4th Version.
- Gao, Y., Gao, J. and Bai, Y. (2007). The Role of Tourism in Sustainable Development: A case study in Yunnan, China. In: 13th Annual International Sustainable Development Research Conference, 9th-12th June 2007, Väster, Sweden.
- Garcia-Lopez, A. M., Campoy-Munoz, M. D. P., Cardenete-Flores, M. A., and Marchena-Gomez, M. J. (2018). The Andalusian tourism sector during the economic crisis and its impact on regional development. *Revista de Estudios Andaluces*, 36, 72-97.
- Gedik, S., Ertuğral, M. S., Gencer, D. C. ve Dölek, M. (2019). Bölgesel Kalkınma Kapsamında Festivallerin Yeri ve Önemi, 5. Uluslar Arası Bölgesel Kalkınma Konferansı, 26-28 Eylül, 1326-1343.
- Gerçek, S. (2016), The Role of Tourism in Regional Development and Its Effects on Economic Development, *International Turgut Özal Congress on Business Economics and Political Science*, Ankara, 14-16 April, 1-14.
- Gözüela, H. (2018). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: MEVKA örneği, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Guisan, M. C., and Aguayo, E. (2001). Employment and regional development in France, *Applied Econometrics and International Development*, AEEADE, 1 (1), 63-92.
- Gutierrez, A. L. M. (2015). Tourism and Economic Growth: Casualty Persistence and Asymmetry. The University of Huelva. Department of Economics. Dissertation Thesis (Ph. D.), Huelva, Spain.
- Gülbahar, O. (2009). Turizmin Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Gidermedeki Rolü (Türkiye Örneği), *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 19-47.

- Henrik, H., Mike, D and Damborg, C. (1998). "Regional Development Agencies An Introduction And Framework for Analysis", Regional Development Agencies in Europe, Ed. H. Halkier, M. Danson and C. Damborg, London, Regional Studies Association, 13-25.
- Irvin, K. (2006). Volunteer Tourism and Development: An Impact Assessment of Volunteer Tourists from Two Organizations in Cape To The own, The University of Cape Town. Graduate School of Humanities.
- Ivanov, S. and Webster, C. (2007). Measuring the impact of tourism on economic growth, *Tourism Economics*, 13 (3), 379-388.
- İzgi, M. T. (2007). Osmaniye ilinin turizm potansiyelinin bölgesel kalkınma politikaları açısından değerlendirilmesi ve sürdürülebilir turizmin gelişimi için bir model önerisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kıratoğlu, E. (2021), The Locomotive Role of Tourism in Regional Development The Effect of 2019 Göbeklitepe Year on Şanlıurfa Economy, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 11(3)331-342.
- Kuran, İ. (2019). Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörü Kalkınma Ajanslarına Yönelik Kurumsal Bir Yaklaşım: Sorunlar ve Çözüm Önerileriyle Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Lukic, D., Petrovic, M. D., and Vukovic, D. B. (2018). Potential of Tourism for Regional Development: The Case of "Iron Gates" park in Serbia, *R-Economy*, 4 (4), 158-166.
- Mayer, M., Müller, M., Woltering, M., Arnegger, J., and Job, H. (2010). The economic impact of tourism in six German national parks, *Landscape and Urban Planning*, 97, 73-82.
- Mcmaster, I. (2006). Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape, *Europe-Asia Studies*, Vol.58, No.3.
- Öztürk, K. ve Sezgin, A. (2019). Marmaris İlçesinde Otel İşletmecilerinin Bakış Açısıyla Turizm-Kalkınma İlişkisi, *Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)*, Yıl: 2019, Cilt: 1, Sayı: 2, 57-73.
- Petrevska, B. and Manasieva, G. V. (2012). Tourism in Regional Development: Empirical Evidence, *Innovative Issues, and Approaches in Social Sciences*, 5 (2). 6-20.
- Rogerson, C. M. (2015). Tourism and Regional Development: The Case of South Africa's Distressed Areas, *Development Southern Africa*, 32 (3), 277-291.
- Sarıkamış, M. ve Bahar, O. (2013). Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları. Ankara: Detay.
- Susan, F. (2016). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü ve Balıkesir Örneği, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şamata, N. (2016). Kongre turizmi bağlamında butik otellerin ekonomik kalkınmaya etkisi: Safranbolu örneği, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şeker, H. (2011). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü ve Amasya örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Telfer D.J. (2002). Tourism and regional development issues. In *Tourism and Development: Concepts and Issues*, Sharpley R. Telfer D (eds). Channel View Publications: Cleverdon; 113-148.
- Tetsu, K. (2006). Tourism Promotion and Regional Development in Low-income Developing Countries, *The Pakistan Development Review*, 45 (3), 417-424.
- Tisdell, C., and Bandara, R. (2004). Tourism as a contributor to development in Sri Lanka: An overview and a case study, *Economics, Ecology, and the Environment*, The University of Queensland, Working Paper No. 94, ISSN 1327-8231.
- Tunçbilekli, P. (2006). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi: Nevşehir örneği, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Williams, G. (2016). Economic Impacts from Development of the Coastal Town in Queensland on Tourism and Regional Economy. *Resources*, 5 (48), 1-16.
- Young-Hyman, T. (2008). The Potential for Effective Regional Development Agencies in Turkey: A Comparative Analysis, *Regional and Federal Studies*, Vol.18, No.4, August, 375-402.

Saltık, Z., Akova, O., Ertuğral, M.S. (2019). Kültürel Miras Turizminin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Fırat Güzergâhı Örneği (Malatya, Elazığ, Bingöl Ve Tunceli), 5. Uluslar Arası Bölgesel Kalkınma Konferansı, 1040-168.

www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 15.02.2022)

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 40
pp 315-319Article ID
58094
Arrival
23 February 2022
Published
30 April 2022**DOI NUMBER**
<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.58094>**How to Cite This Article**Avcı, A. (2022).
"Örgütlerde Manevi
Liderlik Ve İş Etiği
İncelemesi",
International Journal of
Disciplines Economics &
Administrative Sciences
Studies, (e-ISSN:2587-
2168), Vol:8, Issue:40;
pp:315-319International Journal of
Disciplines Economics &
Administrative Sciences
Studies is licensed under a
Creative Commons
Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.**Örgütlerde Manevi Liderlik Ve İş Etiği İncelemesi**

Spiritual Leadership And Business Ethics In Organizations

Ayla AVCI¹ ¹ Dr.,Bağımsız Araştırmacı, İstanbul, Türkiye**ÖZET**

Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi insanların yaşantılarına sürekli yenilikler katması nedeniyle her türlü alanda rahatlık ve kolaylık sağlamıştır. Teknoloji gerek iş dünyasında gerekse sosyal alanda yaşanan bu değişimler nedeniyle toplumları dijital dünyada bir araya getirmektedir. Birebir iletişimin azaldığı hatta yok olmaya başlamasına neden olan teknolojik iletişim sistemleri nedeniyle bireyler manevi yalnızlık yaşamaktadır. Her ne kadar teknoloji iş dünyasına sayısız nimetler sunsa da çalışanlar için makineleşme samimiyet, güven manevi destek alma gibi ihtiyaçları perdelemiştir. Sürekli olarak bilgisayar başında olan ofis çalışanları, telefon aracılığıyla hizmetlere aracılık eden telefon operatörleri, seri üretim bandı çalışanları gibi bireyler bir süre sonra yalnızlık ve mutsuzluk hissi yaşamaktadır. Örgütlerde yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışmak durumunda olan bireylere örgütsel inanç, tutum ve değerleri benimsetmek, onların yalnızlık hislerini örgütsel aidiyet felsefesiyle bir arada tutmak için manevi liderler destek olmaktadır. Son yıllarda sektörler arası rekabetin ortaya çıkmasıyla iş etiğinin göz ardı edilmesi, güven ve çıkar çatışmaları nedeniyle örgütlerde bu liderlere olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Manevi liderler çalışanlarına var oluş nedenlerini ve dürüstlük ve ahlaki davranma konusundaki ruhsal motivasyonunu artırarak iş etiği kurallarına riayet edilmesine vesile olan liderlerdir. Literatürde genel olarak Orta Doğu ve Doğu ülkelerinde manevi liderlik ile ilgili çalışmalar yapılmasına rağmen batılı ülkelerde bu durum sınırlı sayıda kalmıştır. Bu çalışmada örgütlerde manevi liderlik ve iş etiği ile ilgili çalışmalar detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Manevi Liderlik, İş Etiği, Örgüt**ABSTRACT**

Today, the rapid progress of technology has provided comfort and convenience in all kinds of fields, as it constantly adds innovations to people's lives. Technology brings societies together in the digital world due to these changes in both the business world and social field. Individuals experience spiritual loneliness due to technological communication systems that cause one-to-one communication to decrease or even disappear. Although technology offers countless blessings to the business world mechanization has obscured the needs of employees such as sincerity, trust and moral support. Individuals such as office workers who are constantly in front of the computer, telephone operators who mediate services via telephone and mass production line workers experience a feeling of loneliness and unhappiness after a while. Spiritual leaders support individuals who have to work in organizations in order to meet their vital need to adopt organizational beliefs, attitudes and values and to keep their feelings of loneliness together with the philosophy of organizational belonging. In recent years, the needs for these leaders has emerged in organizations due to the emergence of inter-sectoral competition, ignoring business ethics and conflicts of trust and interest. Spiritual leaders are leaders who are instrumental in complying with the rules of business ethics by increasing the reasons for their existence and the moral motivation of their employees for honesty and moral behavior. Although there are studies on spiritual leadership in the Middle East and Eastern countries in general in the literature this situation has remained limited in western countries. In this research, studies on spiritual leadership and work ethics in organizations were examined in detail.

Key words: Spiritual Leadership, Business Ethics, Organizations

1. GİRİŞ

İş dünyasında liderlerin empati kurması önemlidir. Bunun nedeni günümüzde artan küresel rekabet ve hızlı tempo, işletmenin yeteneklerini elinde tutma ihtiyacıdır (Goleman, 2011:28). Liderlerin etkili ve başarılı olabilmesi için astlarıyla güçlü bir iletişim sağlaması gerekmektedir. Örgütün amaçlarını, hedeflerini çalışanlarına en iyi bir şekilde empoze ederek uygulamada iletişim sağlayan liderler başarıyı sağlayacaktır (Ünsar ve Oran, 2016:344). Liderlerde en etkili özellik, dışadönük yani insanlarla birlikte olmaktan mutluluk duyması ve vicdanlı olması gibi faktörlerdir (Robbins ve Judge, 2015:378). Araştırmalarda iyi bir lider yönetimindeki toplumların yaşantılarında mutlu oldukları için işlerinde daha verimli oldukları, kötü lider yönetimindeki toplumlarda ise bireylerin umutsuz oldukları ve yabancılaşma yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Baltaş, 2016 :84). Bu nedenle 21. yüzyılda işgücüne mücadele etmek için destek olmak, ortak bir vizyonu gerçekleştirebilmek için motive etmek ve ilham vermek için manevi lidere ihtiyaç bulunmaktadır (Meng, 2016). 1996-2005 yılları arasında stratejik yönetim dergilerinde yayınlanan etik araştırmaları içeren makalelerin %30'luk bir kısmının ana temasının çevrecilik olduğu belirlenmiştir. Strateji literatüründe iş etiği araştırılması, örgütlerin değişen rekabetçi ortamda çevresel performansı sürdürmeyi amaçlamaktadır (Robertson, 2008). Çevresel uyum ve rekabet çalışanların manevi güçlerini arttırmaya yönelik motivasyon sağlamada manevi liderler etkili olmaktadır. Örgütün kültürünü ve vizyonunu belirlemede ve sürdürülebilirlik sağlamada manevi liderlik anlayışının incelenmesi önemli bir araştırma konusudur.

Etik kelime olarak birçok anlamlar yüklenen sözcüktür. Bu anlamlar karışıklık düzeyindedir. Yunanca gelenek, görenek ya da töre anlamında ethics (etik) sözcüğü kullanılmakta olduğundan kökeni Yunanca 'ya dayanmaktadır. Daha geniş çerçevedeki tanımı ise "bir eylemin gerçekleşmesini sağlayan temel bireysel ve toplumsal kurallar dizgesidir." Bu nedenle etik neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirleyen davranışsal kural ve ilkeler bütünüdür (Yelken,2009). Etik alanında yapılan çalışmalarda bireylerin etik davranışlarını etkileyebilecek faktörleri ahlaki gelişimleri, kişisel ahlak ve değerleri, aile etkisi, akranların etkisi, yaşam deneyimleri ve durumsal faktörler olarak belirlemiştir (Rizk, 2008).

İş etiği, bireylerin iş ve meslek yaşamındaki sorumlulukları, başkalarıyla ilgili olan tutum, davranış, saygı, iletişim gibi konulardaki hissettikleri ile ilgilidir (Betz, 2012). Liderlik ve etik ilişkisi maneviyatta sinerji merkezidir. Hedeflere ulaşmak için lider ve takipçileri arasında sinerji oluşmaktadır. Birey ve değerleri, alçakgönüllülük, fedakârlık, vizyon yönü gibi temel değerler liderlik ve etik ortak ilişkisini oluşturmaktadır (Meng, 2016).

Örgütlerde üst seviyedeki liderlerin üç temel etik yaklaşım ilkesi bulunmaktadır. Bunlar, faydacı yaklaşım, ahlaki haklar yaklaşımı, sosyal adalet yaklaşımı. Bu yaklaşımlar şu şekilde açıklanmıştır (Pearce ve Robinson, 2015:76):

Faydacı yaklaşım: Bu yaklaşımda yöneticilerin yapılacak olan faaliyetlerin örgütsel açıdan uygun olup olmadığını, en fazla örgüt çalışanının yararına fayda sağlayacak şekilde değerlendirmesi olarak ifade edilmektedir.

Ahlaki haklar yaklaşımı: Yöneticiler, örgüt için alınacak olan kararları ya da iş yerinde ortaya çıkan davranışları çalışanların ve grupların haklarını ve ayrıcalıklarını korumaya yönelik şekilde değerlendirmektedir.

Sosyal adalet yaklaşımı: Bu tür yaklaşımda örgüt yöneticileri, çalışanlar arasında ödül ve maliyetlerin dağıtımında kişiler ve gruplar arasında adaletli ve tarafsız olarak davranmayı amaç edinmişlerdir.

2.1. Manevi Liderlik ve İş Etiği

Liderler, takipçilerini sergiledikleri davranışlarıyla etkileyerek onları istedikleri doğrultuda değiştirme ve yönlendirme yeteneğine sahip bireylerdir. Örgütlerde etik kabul edilmeyen davranışların ortaya çıkması sonucunda liderlerin gelişen olaylarda gösterdiği tepkileri, aldıkları kararları takipçilerin liderlerine karşı olan tutum ve davranışlarında belirleyici rol oynamaktadır.

Etik olmayan davranışlar, örgütlerin olumsuz tanıtılması, değersizleştirilmesi çevresel ve sosyal açıdan zararlı olmaktadır. Günümüzde modern örgütlerinde liderlerin etik değerlere maneviyata ilişkin liderliklerini yeniden gözden geçirerek ahlaki ve etik uygun olmayan davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir (Suriyankietkaew ve Kantamara, 2019). Manevi liderler, takipçilerinin vicdanına hitap eden özellik taşımaktadır (Yıldız, 2016:211).

Batı toplumlarında iş etiği ve değerleri farklılık gösterdiği için Doğu Asya ve Orta Doğu toplumlarında iş etiğini incelemek önemlidir. (Rizk, 2008). Suudi Arabistan ve bazı Orta Doğu ülkelerindeki yönetim tarzı kimi batı ülkeleri tarafından otoriter olarak görülmektedir. Bunun nedeni bu bölgedeki yöneticilerin çalışanlarının doğaları gereği çalışma isteğinin daha düşük yapıda olduğuna inandıkları için zorlama yoluyla performans sağlamaya çalışmalarıdır. Çalışanların çalışma hırslarının azlığı ve sorumluluk almaktan kaçınmaları nedeniyle de liderlerin yönergelerini takip etmektedirler. Bu nedenle liderler, örgütsel amaçlarına ulaşmak için kontrol ve ceza ile hedeflerine ulaşmaktadır (Betz, 2012). Ahmad vd (2021)'ne göre özellikle İslami iş ahlakına göre manevi liderlik mantıklı ve ideal liderlik türüdür. Kore'de yapılan bir araştırmada ise manevi liderliğin, bireylerin içsel yaşamının ve iç görülerinin temel ilham kaynağı olduğu belirlenmiştir. Manevi liderlerin, bireylerin umut ve inanç gelişimlerini, özgecil sevgi, vizyonları ve değerlerini de olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir (Jeon, 2013:351). Japonya'da Budist rahip ve en saygın iş insanı yönetim gurusu ve iş lideri Kazuo Inamori manevi lider olarak bilinmektedir (Murayama, 2019: 39). Inamori başarılı olmak için çalışanların farklı bakış açılarını desteklemeleri, alçakgönüllü olmayı benimsemelerini, kendi bildiği doğrulara inanarak ve güvenerek çalışmalarını gerektiğini vurgulayarak manevi destek sağlamaktadır (businessht.bloomberght.com). Endonezya'da yapılan araştırmada ise Bali'de turizm gelirlerinin artırılması, tarımsal ürünlerin ekonomik değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi, girişimciliğin artırılmasında teknolojiyi kullanarak dönüşüm sağlanmasında manevi liderlere ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir (Junaedi ve Waruwu, 2019). Yine Endonezya madencilik endüstrisinde yapılan bir araştırmada iş yeri maneviyatı ve yenilikçi iş davranışı açısından manevi liderliğin yarar sağladığı ve bu liderliğin teşvik edilmesi vurgulanmıştır. Bu sayede manevi liderler şirketlerde karşılıklı olarak güven ve saygı ortamı oluşturarak çalışanlarına net bir yön çizilmesi ve amaç duygusu vermede önemli bir rol oynayacaktır (Widyanti vd, 2021:465).

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Son yıllarda yapılan liderlik yaklaşımlarında izleyici etkilemenin mantıksal değil de duygusal yönleri ele alınmaktadır. Bu yaklaşım örgütlerin elde ettiği başarı yalnızca liderin duygusal etkisi olduğunu belirtmektedir (Yukl, 2018: 4). Örgütlerde liderlerin manevi duyguları güçlendirerek iş tatmini sağlamada önemli katkı sağlayan manevi liderlerdir (Cinnioğlu, 2018). Öğrenen organizasyonlarda sürekli dönüşüm, sürekli başarı, örgütsel olarak daha kararlı ve üretkenlik sağlamada manevi liderlik önem taşımaktadır (Fry, 2003; Naidoo, 2014:2). Çin enerji endüstrisine yönelik olarak yapılan bir araştırmada manevi liderliğin çalışan görev performansı ve etkinliği, bilgi paylaşımı davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir (Wang vd., 2019). İnsani ilişkiler, örgüt politikaları ya da finansal alanda yaşanan etik sorunlar etik çöküşleri hızlandıran nedenlerdir (Doğan, 2009:191). Ekonomileri gelişmiş ülkelerde çalışanlar işlerinin kalitesini arttırarak işlerine anlam kazandırmaya çalışmaktadır. Ters durumda yani ekonomik seviyesi daha düşük seviyedeki ülkelerdeki çalışanların manevi konulara daha az önem vererek yalnızca yaşamlarını sürdürmek için kazanç sağlama durumunda olmaktadır (Jeon vd, 2013). İlkeler, bireylerin ahlaki olarak yaptığı davranışlarına, doğruluk ve dürüstlük kavramlarına pusula olan bireysel ölçüt olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle temiz, ahlaki ve dürüst ilkelerle örgütler kurulursa etkin bir lider olabilirsiniz (Pearce II ve Robinson, 2015:333).

Özellikle kriz durumunda çalışanların içsel güç ve cesaretlerini arttırarak kendi başlarına sorunların üstesinden gelmesinde, işyeri maneviyatı bileşenleri iş çevikliğini arttırmada ve psikolojik güçlendirmede etkili olmaktadır (Paul vd, 2019). Literatür araştırmalarında batı ülkelerinden çok Doğu ve Orta Doğu ülkelerine yönelik manevi liderlik araştırmaları yapılmış ve bu ülkelerin manevi liderliği daha fazla benimsediği belirlenmiştir. Manevi liderlik ile iş etiğinin ortak noktası dürüstlük ve iyi ahlaki değerlere sahip olmaktır. İş dünyasında başarı kazanmak yalnızca daha fazla kazanç sağlamak değil, daha fazla güven sağlamak olmalıdır. Örgütlerin etik ve ahlaki değerlere önem veren vizyon ve misyon oluşturmada etkili olan manevi liderlerin öncülüğünü tercih etmesi manevi huzura ve motivasyona sahip çalışanların daha verimli performans göstermesini sağlayacaktır. Batılı ülkelerde de manevi liderlik ile ilgili çalışmaların yapılmasının bu ülkelerdeki görüşlerin belirlenmesinde önemli bilgiler sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, S., Uqba., N. Samina. ve Shafi, Khuram. (2021). The Role of Islamic Work Ethics In Spiritual Leadership And Inclusion Practices Relationship During-Covid-19. *Journal of Asian Finance, Economics and Business* 8(3). 0943-0952.
- Baltaş, A. (2016). Türk Kültüründe Yönetmek. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Betz. A., D. (2012). Interrelation Between Work Ethics And Business Ethics: A Cross-Cultural Perspective. *SSRN*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2129747>
- Businessht. bloomberght.com. İş Hayatında Budist Felsefe Başarıya Götürdü. <https://businessht.bloomberght.com/piyasalar/haber/1149243-is-hayatinda-budist-felsefe-basariya-goturdu>. (Erişim Tarihi: 5. 12. 2021)
- Cinnioğlu, H. (2018). Yiyecek İçecek İşletmeleri Çalışanlarının Ruhsal Liderlik Algılarının İş Tatmin Düzeyleri Üzerine Etkisi: İstanbul Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 113-131.
- Doğan, N. (2009). İş Etiği ve İşletmelerde Etik Çöküş. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 9(16). 179-200.
- Ertürk, A. ve Dönmez, E. (2017). Ruhsal Liderlik Ve Eğitimdeki Yansımaları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 1(11).
- Fry, W. L. (2003). Toward A Theory of Spiritual Leadership. *The Leadership Quarterly* 14(6), 693-727.
- Goleman, D. (2011). *Lideri Lider Yapan Nedir? HBR's 10 Must Reads, Liderlik içinde*. (çev. İnan, M). İstanbul: Optimist Yayın Grubu.
- Jeon, S. Ki., Passmore, D. L., L. Chan. ve Hunsaker, W. (2013). Spiritual Leadership: A Validation Study in Korean Context. *Journal of Management, Spirituality & Religion*. 10(4), 342-357.
- Meng, Y. (2016). Spiritual Leadership At The Workplace: Perspectives And Theories (Review). *Biomedical Reports*. 5(4). 408-412. DOI: 10.3892/br.2016.748.
- Murayama, M. (2019). Spiritual Leadership: Background, Theory and Application to Japanese Business Leaders. Chapter 3. *Enterprise As A Carrier of Culture*. 29-45. DOI: 10.1007/978-981-13-7193-6_3.

- Naidoo, M. (2014). The Potential of Spiritual Leadership in Workplace Spirituality. *Koers-Bulletin for Christian Scholarship*, 79(2).
- Nurjannah, H. ve H, Zulfadli. (2018). Hafidzah The Role of Lecturers in Leadership, Spiritually in The Workplace and Organizational Commitment in the Context of Organizational Citizenship Behavior in Islamic Universities, *Asia Proceedings of Social Sciences*, 2(3), 209-213.
- Junaedi, R. W. I. ve Waruwu, D. (2019). The Model of Spiritual Leadership in Transforming The Millennial Generation Economy Bali, *ICOGESS* March 14, Medan Indonesia. DOI 10.4108/eai.14-3-2019.2292000.
- Parthasarathi, K. Srinidhi., Rao, Rajeswara. K. V. S. ve R, Narayana. P. (2016). Spiritual Leadership and its Contribution to Soft Dimensions of Total Quality Management-Relevance to Micro, Small and Medium Enterprises (MSMEs) in India. *Indian Journal of Science and Technology*. 9(33). DOI: 10.17485/ijst/2016/v9i33/98959.
- Paul, M., J, Kesari. Lalatendu ve S, Kalpana. (2019). Workplace Spiritually and Workforce Agility: A Psychological Exploration Among Teaching Professionals. *Springer, Journal of Religion And Health*.
- Pearce, A. John. II. ve Robinson, B. Richard. Jr. 2015. *Stratejik Yönetim-Geliştirme, Uygulama ve Kontrol*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 12. Basımdan çeviri.
- Rizk, Ragab. Riham. (2008). Back to basics : an Islamic perspective on business and work ethics. *Social Responsibility Journal*. Emerald Group Publishing Limited. DOI 10.1108/17471110810856992
- Robbins, P. Stephan. ve Judge, A. Timothy. 2016. *Örgütsel Davranış*. (çev.ed. Erdem, İ.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 14. Basım.
- Robertson, J. Christopher. (2008). An Analysis of 10 Years of Business Ethics Research in Strategic Management Journal: 1996-2005. *Journal of Business Ethics*. 80: 745-753. DOI 10.1007/s10551-007-9466-5.
- S, Joanna. (2019). Spiritual Leadership: Meaning in the Sustainable Workplace, *Sustainability*, 12, 267, doi:10.3390/su12010267.
- Suriyankietkaew, S. ve Kantamara, P. (2019). Business Ethics and Spirituality For Corporate Sustainability: A Buddhism Perspective. *Journal of Management, Spiritually & Religion*, 1(26). doi.org/10.1080/14766086.2019.1574598
- Ünsar, A. S. ve Oran, Ç. F. (2016). *Liderlik ve İletişim. Liderlik Üzerine Güncel Yazılar* içinde. (Ed. Ünsar, A. S.). İstanbul: Paradigma Akademi.
- Yelken, R. (2009). *Sosyolojinin Ontolojik Haritası: Sosyoloji ve Etik. Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem* içinde. Ankara: Liberte Yayın Grubu.
- Yıldız, M. L. (2016). *Etik Liderlik: Ahlaklı İnsan Olmak ya da Olmamak. Liderlik Çalışmaları* içinde. İstanbul: Beta Basım Yayın. 2. Basım.
- Yukl, G. (2018). *Örgütlerde Liderlik*. (çev.ed. Çetin, Ş. ve Baltacı, R.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Wang, M., G, Tengfei., N., Yakun., S., Sudong. ve T. , Zheng. (2019). The Effect of Spiritual Leadership on employee effectiveness: An Intrinsic motivation perspective. *Frontiers in Psychology*. doi: 10.3389/fpsyg.2018.02627.
- Widyanti, R., Rajiani, I. ve Basuki. (2021). Managing During Crisis: Do Workplace Spirituality And Spiritual Leadership Matter?, *Polish Journal Of Management Studies*, 23(1). DOI: 10.17512/pjms.2021.23.1.28.

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 40
pp 320-329Article ID
62130Arrival
28 February 2022
Published
30 April 2022**DOI NUMBER**<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.62130>**How to Cite This Article**Aybıyık, M.C. (2022).
"Türkiye'de Teknokentlerde
Yürütülen Ar-Ge
Faaliyetleri: Kalkınma
Planları Bağlamında Bir
Değerlendirme",
International Journal of
Disciplines Economics &
Administrative Sciences
Studies, (e-ISSN:2587-2168),
Vol:8, Issue:40; pp:320-329International Journal of
Disciplines Economics &
Administrative Sciences Studies
is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.**Türkiye'de Teknokentlerde Yürütülen Ar-Ge Faaliyetleri: Kalkınma Planları Bağlamında Bir Değerlendirme**

R&D Activities Carried Out in Technopolises in Turkey: An Evaluation in the Context of Development Plans

Mustafa Cehti AKBIYIK ¹ ¹ İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye**ÖZET**

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomi politikalarında ve üretim süreçlerinde teknoloji daha önemli bir konuma gelmiştir. Her geçen gün hızla gelişen teknoloji çağı, ülkeleri ve firmaları Ar-Ge yatırımları ile teknoloji geliştirmeye yöneltmiştir. Ülkeler yürüttükleri Ar-Ge çalışmalarının çıktılarıyla bu dönemde ekonomik olarak önemli avantajlar sağlamışlardır. Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra küresel rekabette yer alabilmek için üretim süreçlerinde bilim ve teknolojiye daha çok önem vermiş ve kamu bütçelerinde bu alanlara önemli paylar ayırmışlardır. Söz konusu bu önem için öncelikle büyümeyi ve karlılığı sürekli bir hale getirebilmek hedeflenmiş ve bu doğrultuda beş yıllık kalkınma planları içerisinde çeşitli teknoloji politikaları ve hedefleri belirlenmiştir. Çalışmada 1979-2023 yıllarını kapsayan sekiz tane kalkınma planı ve Teknokent ile Ar-Ge kavramları açıklanmış, kalkınma planları neticesinde hedeflenen üniversite-sanayi iş birlikleri, Ar-Ge ve teknoloji geliştirme hedefleri veriler ile değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin uluslararası piyasalarda gelişmiş ülkeler ile rekabet edebilmek için Ar-Ge yatırımlarına ve faaliyetlerine yatırımları artırılmalı, Fikri ve Sınai Mülkiyet Verilerinin istenilen düzeye ulaşamadığı bu doğrultuda teşvik uygulamalarının ve teknoloji politikalarının iyileştirilmesine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ar-Ge, Teknokent, Teknoloji, İnovasyon**ABSTRACT**

Technology has become more important in economic policies and production processes, with the globalization process. The age of technology, which is developing rapidly day by day, has led countries and companies to develop technology with R&D investments. Countries have provided significant economic advantages in this period with the outputs of their R&D studies. After the 1980s, Turkey gave more importance and a share of the budget to science and technology in the production processes to take part in the global competition. Various technology policies and targets have been determined within the five-year development plan to make growth and profitability continuous. In the study, eight development plans covering the years 1979-2023 and Technocity and R&D concepts were explained, and university-industry collaborations, R&D, and technology development targets targeted as a result of development plans were evaluated with data. As a result, Turkey's investments in R&D investments and activities should be increased to compete with developed countries in international markets.

Key Words: R&D, Technopark, Technology, Innovation**1. GİRİŞ**

Dünya'da 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizi sonrasında ekonomik dengeler değişmiş üretim miktarları azalmış, işsizlik oranları artmış ve sonucunda ekonomik olarak önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Ülkeler bu ekonomik krizden çıkabilmek, sanayi sektörünü geliştirmek, üretimi arttırmak ve piyasalarda ekonomik açıdan rakiplerinden daha güçlü hale gelmek amacıyla bilim ve teknolojiyi bir arada kullanarak Ar-Ge faaliyetleri üzerine çalışmalarını ve yatırımlarını arttırmışlardır. 1980'li yıllarda Ar-Ge faaliyetlerinin gelişimi hız kazanmış ve önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Türkiye'de, Cumhuriyetin ilk yıllarında takip edilen tarıma dayalı politikalar ve ithal ikame ürünler nedeni ile sanayileşme ağırlıklı ekonomi politikalarının uygulanması gecikmeli başlamış ve uluslararası pazarlarda diğer ülkelerle rekabet edebilmek için gerekli olan bilim, sanayi ve teknoloji üretiminde geri kalmıştır. 1963 yılından itibaren planlı döneme geçişin başlaması diğer ülkelerle olan farkın kapatılması hedeflerini ortaya çıkarmış, bilim ve sanayi faktörlerini bir araya getirecek destek ve teşvik uygulamalarıyla Ar-Ge ve teknoloji geliştirme çalışmaları başlatılmıştır.

Türkiye'de 1963-1983 yılları arasında uygulanan kalkınma planlarında Ar-Ge hedeflerinden bahsedilse de o dönemlerde yürütülen politikalar sebebi ile hedeflenen düzeyde uygulamaya geçilememiştir. 1980 öncesi dışa kapalı ekonomi politikaları yerini 1980'li yıllardan itibaren dışa açık ekonomi politikalarına ve piyasalarda esnekleşme sürecine bırakmıştır. 1980 yılına kadar genellikle ticaret istatistiklerini, kamu gelir ve giderlerini kapsayan ekonomik göstergeler oluştururken 1980 sonrası dönemlerde bu istatistiklere Ar-Ge harcamaları, faaliyetleri ve çıktıları eklenmiştir. Bu durumdan ötürü bu çalışmada 1980 yılından sonra yürürlüğe giren

kalkınma planları içerisinde bahsedilen hedefler altında Teknokentlerde yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinin genel bir değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda Türkiye, uluslararası piyasalarda rekabet edebilmek, teknoloji geliştirme seviyesini yükseltmek ve geliştirilen teknolojileri ihracata dönüştürebilmek için Teknokent uygulamalarına ve Ar-Ge faaliyetlerine verilen önemi artırma yoluna girmiştir. Teknokentler Ar-Ge faaliyetlerinde önemli bir rol üstlenmiş, üniversiteler bünyesinde yürütülen akademik çalışmalardan elde edilen bilim ve teknolojiler ile sanayi firmalarının üretim sahalarını ve üretim süreçlerini bir araya getirerek katma değeri arttıran ürünlerin ortaya çıkarılmasını ve ticarileştirilmesini sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle üniversite ile sanayinin ortak Ar-Ge faaliyetleri yürütebilmesinde araç konumunda bulunmaktadır. Teknokentler, yürüttükleri Ar-Ge çalışmaları ile bulunduğu ülkeye değer katmakta, ihracatı arttırmakta, içinde bulunduğumuz çağın gerekli kıldığı ürünü ve hizmeti meydana getirmektedir.

2. AR-GE VE TEKNOKENT KAVRAMLARI

2.1. Ar-Ge Kavramı

Ar-Ge kavramını değerlendirirken temel faaliyetleri olan araştırma ve geliştirme aşamasında incelemek gerekmektedir. Araştırma faaliyetleri, insan ihtiyaçlarını gidermek için herhangi bir konuda yeni bilgi elde etmek için yapılan çalışmalardır. Geliştirme faaliyetleri, yürütülen araştırma faaliyetleri sonrasında meydana gelen bilgileri kullanarak mevcut problemleri çözmek için yapılan çalışmalardır (Ünal & Seçilmiş, 2013).

Ar-Ge kavramı, yeni veya geliştirilmiş ürün ve üretim süreçlerini kapsayan sistemli, bilimsel ve yaratıcı çalışmaları içeren geniş kapsamlı bir süreçtir. Bu süreç, yeni bir ürünün meydana getirilmesi, mevcut ürünlerin kalitesinin yükseltilmesi, maliyetleri azaltıcı yeni üretim süreçleri ve tekniklerinin uygulanması ile yürütülen çalışmalar bütünüdür (Kaymakçı, 2006).

Ar-Ge çalışmaları, yeni veya geliştirilmiş ürün ve üretim süreçlerini ifade etmektedir. Ar-Ge yatırımları, ülkeler ve firmalar için bilim ve teknolojinin bir araya getirilmesini ve sonucunda karlılıklarını arttırmalarını sağlayan faaliyetler bütünüdür. (Bilbao & Rodriguez, 2004).

Ar-Ge çalışmaları ile ekonomik ve sosyal kalkınma arasında doğru orantılı bir bağlantı mevcuttur. Ülkelere, küresel piyasalarda önemli rekabet avantajı sağlarken firmalara ise mevcut üretim süreçlerini, verimliliklerini ve üretim hacimlerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca ülkelerin ve firmaların hangi sektörlere yönelip ne kadar ve ne türde yatırım yapacakları konusunda hususunda yardımcı olmaktadır.

2.2. Teknokent Kavramı

Üniversite-sanayi iş birliği yöntemlerinden olan teknokentler, yeni veya geliştirilmiş ürün ve teknolojileri ortaya koymayı amaçlayan firmalara Ar-Ge çalışmaları için nitelikli personel, teknik altyapı, ofis imkânı, yeni çalışma alanları ve teknolojik hizmet sağlamaktadır. Ayrıca üniversitelere mezun öğrencilere istihdam sağlanması, yürütülen bilimsel çalışmaların üretim süreçlerine aktarılması ve ticarileşmesi hizmeti sağlamaktadır (Kiper, 2007).

Teknokentlerin temel amacı üniversite, sanayi ve devlet arasında iş birliği oluşturarak üniversite kesiminin sahip olduğu bilimsel çalışmaların devlet teşvikleri aracılığı ile sanayinin sahip olduğu üretim süreçlerine aktarılması ve sanayinin teknoloji açığını karşılamaktır. Bu yöntem ile ülke sanayisi hem üretim faktörlerini geliştirecek hem de uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanacaktır (Tepe & Zaim, 2016).

Ar-Ge ve teknoloji odaklı girişimciliğin önemli bir yer aldığı teknokentler; üretim faktörlerinin bir araya getirildiği ve geliştirildiği bir ekosistem modelidir (Kiper, 2010). Teknokentler, buldukları bölgelerin ekonomik, beşerî, demografik ve sosyal faktörlerinden etkilenecek birbirlerinden farklılık gösterirler ve bunun sonucunda faaliyet gösterdikleri bölgelere göre hedefleri, amaçları, kurumsal yapıları, sundukları hizmetler değişmektedir (Keleş & Tunca, 2010).

Teknokentler, firmaların ve girişimcilerin üniversite kesimi ile resmi ilişkiler kurdukları ve taraflarının ortak bir amaç doğrultusunda bir araya geldikleri bilim ve ileri teknoloji çalışmaları, Ar-Ge faaliyetleri yürüttükleri bir girişim modelidir. Bu modelde teknokentler, girişimcilere devlet ve özel sektör tarafından destek sağlamak, çalışmaların geliştirilmesine ve iyileştirilmesine destek sağlamak, ürünlerinin ve fikirlerinin ticarileşmesine destek sağlamak gibi görevler ile tasarlanmış kurumdur.

3. AR-GE FAALİYETLERİNİN AMACI

İşletmelerin, yalnızca pazarlama stratejileri uygulayarak daima aynı ürünü üreterek sürdürülebilirliği sağlaması mümkün değildir. Bu doğrultuda kar elde etmek, büyümek, sürdürülebilir olmak, uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanabilmek, her geçen gün gelişen ve değişen pazar rekabetleri doğrultusunda yeni veya geliştirilmiş ürün ortaya koymak Ar-Ge faaliyetlerinin temel amacı olarak sıralanabilir.

Ürün yaşam eğrisi; ürün geliştirme, giriş, büyüme, olgunluk, gerileme aşamalarından oluşmaktadır. İşletmeler, çeşitli stratejiler geliştirerek ürün yaşam süresinin her aşamasında üründen faydalanmayı ve ürün süresini uzatabilmeyi amaç edinmişlerdir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için işletmeler, Ar-Ge çalışmaları uygulayıp elde ettikleri çıktılarını ise üründe geliştirme veya yenilik olarak uygulamaktadırlar (Dorobek, 2006).

4. AR-GE FAALİYETLERİNİN YASAL YAPISI

2001-2005 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan sekizinci kalkınma planından itibaren Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin hukuki düzenlemeler geliştirilmeye başlamış 26/6/2001 tarihli ve 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu kanun ile üniversiteler ve üretim sektörleri arasında işbirliği sağlanarak, ülke sanayisinin uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanması, teknoloji geliştirmesi, Ar-Ge, teknoloji ve inovasyon faaliyetlerine yatırım olanakları sağlamak amaçlanmıştır.

13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 10. maddesi ile 1/1/2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere işletmeler bünyesinde gerçekleştirdikleri Ar-Ge harcamalarının % 40'ı Ar-Ge vergi indirimi olarak gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Vergi kanunlarındaki bu düzenlemeye ek olarak, 28/2/2008 tarihli ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Yayımlanan kanunda teknokent bünyesinde faaliyet gösteren işletmelerde ve Ar-Ge merkezlerinde yürütülen Ar-Ge, teknoloji ve yenilik faaliyetlerine teşvikler sağlanmış ve harcamaların tamamı ticari kazancın tespitinde indirim konusu yapılır şeklinde belirtilmiştir (Özeroğlu, 2011).

5. TÜRKİYE'DE AR-GE FAALİYETLERİNİN GELİŞİMİ

Ar-Ge faaliyetlerinin önemini kavrayan ülkeler, Ar-Ge faaliyetlerine siyasi, ekonomi ve sanayi politikalarında daha fazla yer ayırmaya ve Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla finansal kaynak ayırmaya başlamışlardır (Cohen & Levinthal, 1989).

1963 yılında başlayan 2023 yılına kadar on bir adet hazırlanan kalkınma planlarında Ar-Ge, üniversite sanayi iş birliği, teknokent, teknoloji ve inovasyon faaliyetlerine yönelik hedefler, politikalar ve finansal kaynaklar belirlenmiştir. İlk üç planda bu hedeflere yönelik adımların atıldığı fakat yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı bu bölümde, ilk üç plana yönelik değerlendirmeler ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Diğer başlıkta ise 1979 yılında uygulamaya konan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının başlatıldığı tarihten itibaren uygulanan Ar-Ge faaliyetleri, yenilik uygulamaları, teknoloji ve üniversite sanayi iş birliği politikalarına yer verilmiştir.

5.1. 1963-1979 Arası Kalkınma Planlarında Ar-Ge Yaklaşımı

- ✓ *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1963-1967 yılları yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan planda, Ar-Ge'ye yönelik direk vurgulama yapılmamış fakat TÜBİTAK'ın temellerinin atılmıştır. Sanayi Bakanlığı, Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Sanayi Odaları, Ticaret Odaları gibi kamu kuruluşları ile sanayi kesimi arasında iş birliği planlanmıştır.
- ✓ *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1968-1972 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan planda, teknoloji geliştirmenin bilimsel araştırmalar sonucu gerçekleştirileceği vurgulanmış fakat kamu kuruluşları-üniversite-sanayi arasında oluşturulmak istenilen iş birlikleri ve Ar-Ge faaliyetleri istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir.
- ✓ *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1973-1977 yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanan planda, Ar-Ge, teknoloji ve üniversite sanayi iş birliği ayrı bir bölüm olarak hazırlanmış ve önemlerinden bahsedilmiştir. Fakat üniversiteler bünyesinde yürütülen bilimsel araştırmaların, eğitim düzeyinde kaldığı uygulamaya aktarılamadığı noktasına vurgu yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022).

5.2 1980 Sonrası Kalkınma Planlarında Ar-Ge Yaklaşımı

- ✓ *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1979-1983 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, Ar-Ge faaliyetlerinin sonuçlarının üretim süreçlerine aktarılmasına ve Ar-Ge harcamalarına daha fazla bütçe

ayrılması hedeflenmiş, üniversite sanayi işbirliğinin önemine değinilerek elektronik sanayinin gelişimi ve teknoloji üretimi çalışmalarına vurgu yapılmıştır. Üniversitelerde uçaklar, yapay uydular, uzay araçları ile alakalı bölümler açarak teşvik ve yatırımlar arttırılmıştır.

- ✓ *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1985-1989 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, teknolojinin ekonominin her alanına uyumunun gerekliliğine değinilmiş, Ar-Ge faaliyetlerinin olumlu anlamda sosyo-ekonomik yönlerine vurgu yapılmıştır. Yükseköğretim kurumlarının buldukları coğrafi bölgelerde itici güç olması ve güçlü oldukları faaliyet alanlarında uzmanlaşması gerektiğini belirtmiş ve Ar-Ge faaliyetlerinin uygulamalara dönüşmesi hedeflenmiştir.
- ✓ *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1990-1994 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, Ar-Ge faaliyetlerinin önemine değinilerek teknoloji uygulamalarının hayata geçirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. 1994 yılında “Türk Patent Enstitüsü Kanunu” çıkarılmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Sanayi firmalarının çözüm isteyen sorunlarına çözüm geliştirmek ve pazarda rekabet edilebilecek yeni ürünler ortaya koymak noktasında teknokentlerin etkinliğinin arttırılması gerektiği belirtilmiştir.
- ✓ *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1996-2000 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, mevcut teknoloji alt yapısını geliştirmek ve Ar-Ge faaliyetlerini arttırmak için bütçe içerisinde Ar-Ge harcamalarına ayrılan payının arttırılması hedeflenmiştir. Ayrıca daha etkili bir ilişki kurulması amacıyla üniversite sanayi iş birliği konusunda yasal düzenlemelerin yapılması amaçlanmıştır. Üniversite sanayi iş birliği uygulamaları başlamış beş adet teknokent ve iki adet yüksek teknoloji enstitüsü kurulmuştur. İleri teknoloji gerektiren sanayilerin geliştirilmesi ihtiyacına değinerek teknokentlerin sayısının arttırılması hedeflenmiştir.
- ✓ *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 2001-2005 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, uluslararası piyasalarda rekabet gücünün arttırılmasına ve bilgi toplumuna dönüşümünün önemine değinilmiştir. Bu dönemde hukuki düzenlemeler geliştirilmeye başlamış ve yeni teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulması hedeflenmiştir. Çeşitli programlar ve teşvikler iyileştirilerek girişimcilerin Ar-Ge projeleri desteklenmeye başlamıştır. Yazılım sektörüne çeşitli destekler sağlanarak ülkenin bilgi alt yapısı iyileştirmek amacıyla internete erişim düzeyinin uluslararası seviyelere yükseltileceği belirtilmiştir.
- ✓ *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 2007-2013 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, istikrarlı bir şekilde büyüyen Ar-Ge faaliyetlerine değinilmiştir. Sanayi kesimin üretiminde ki verimliliğin arttırmak için organize sanayi bölgelerinin sayısını arttırmak hedeflenmiştir. Üniversite kesiminin imkânlarının sanayi kesiminin imkânlarıyla birleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler neticesinde Teknoloji Transfer Merkezlerinin kurulmasına başlanmıştır. Dijitalleşme süreci başlatılmış gerek kamu hizmetleri gerek özel hizmetlerde kullanım yaygınlığının arttığı görülmektedir.
- ✓ *Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 2014-2018 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, üniversite ve sanayi iş birliğine yönelik teşvik edici programların sayısının arttırılması ve üniversite kesiminin Ar-Ge ve girişimcilik faaliyetlerine teşvik edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Teknoloji politikalarının hedefleri genişletilmiş uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanmak ve Ar-Ge çalışmalarını arttırmak için teknokentlerde bütçe ve personel sayısının arttırılmasına başlanmıştır.
- ✓ *On birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 2019-2023 dönemini kapsayacak şekilde hazırlanan planda, bilimsel bilginin üretilmesi ve üretim süreçlerine aktararak kullanılmasının arttırılması, katma değeri yüksek ürün sayısının arttırılması, yürütülen Ar-Ge ve yenilik uygulamalarının sayısının çoğaltılması sonuç olarak ise yüksek gelir grubuna sahip ülkeler arasına girilmesi hedeflenmiştir. Yapay zekâ, artırılmış gerçeklik, siber güvenlik, enerji depolama, ileri malzeme, robotik konuları ilk defa bu planda değerlendirilmiş ve hedefler konulmuştur. Havacılık ve uzay konularında uluslararası pazarlarda rekabet gücü kazanabilmek için Milli Uzay Programının hayata geçirilmesi öncelikli hedefler arasında yer almıştır. Bu hedefler doğrultusunda 2023 yılında GSYH'nin 1.080 milyar dolara, kişi başına gelirin 12.484 dolara, ihracatın 226,6 milyar dolara yükseltilmesi hedeflenmiş ayrıca işsizlik oranlarının ve enflasyon oranlarının tek haneli rakamlara indirilmesi amaçlanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022).

Kalkınma planlarında bilim ve teknoloji konuları, politika olarak beşinci beş yıllık kalkınma planı ile önem kazanmaya başlamış, 1983-2003 yılında Türk Bilim Politikası ve 1993-2003 yıllarında ise Türk Bilim ve Teknoloji Politikası dokümanları ile kuvvetlenerek devam etmiştir. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) 2001 yılında ‘Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri’ isimli proje yayınlayarak bilim ve teknoloji adına çalışmalarını sürdürmüşleridir. Genel olarak tüm planlarda ortak vurgulanan konular üniversite sanayi iş birliği, Ar-Ge, teknoloji ve yenilik olarak göze çarpmaktadır. Kalkınma planlarında Ar-Ge faaliyetleri açısından en

dikkat çekici olan konu; teknokentlerin yasal tüzüğünün yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi hedefi üzerine çalışmaların başlamasıdır.

6. TÜRKİYE'DE AR-GE FAALİYETLERİNİN UYGULANMASI

Türkiye'de Ar-Ge faaliyetleri bağlamında genel bir değerlendirme yapabilmek için Ar-Ge faaliyetlerinin göstergeleri olarak, Ar-Ge merkezlerine ilişkin veriler, Ar-Ge merkezleri sektörel dağılımları, Ar-Ge harcamalarının yapıldığı sosyo-ekonomik hedef grupları, Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranı (%) verileri incelenmiştir.

Tablo 1: Ar-Ge Merkezlerine İlişkin Veriler

Faaliyette Olan Ar-Ge Merkezi Sayısı	1.247
Toplam Personel Sayısı	71.872
Proje Sayısı	60.914
Patent Sayısı	28.114
Ar-Ge Merkezi Olan Yabancı/Yabancı Ortaklı Firma Sayısı	198

Kaynak: (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

Tablo 1'de yer alan 2022 verilerine göre, Türkiye'de faaliyette olan Ar-Ge merkezi sayısı 1.247 iken toplam personel sayısı 71.872 olarak gösterilmiştir. 60.914 adet proje sayısı ve 28.114 patent sayısı mevcuttur. Yabancı ve yabancı ortaklı firma sayısı ise toplam 198 adettir. Bu veriler Ar-Ge merkezlerine yapılan yatırımların ve yürütülen faaliyetlerin ilerlediği ancak yüksek gelir seviyesindeki ülkelerin henüz yakalanamamış olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Ar-Ge Merkezleri Sektörel Dağılımı

SIRA NO	SEKTÖR	AR-GE MERKEZİ SAYISI
1	Makine ve Teçhizat İmalatı	174
2	Otomotiv Yan Sanayi	132
3	Yazılım	112
4	Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri	84
5	Tekstil	80
6	Elektrik-Elektronik	73
7	Kimya	71
8	Gıda	59
9	Savunma Sanayi	45
10	İlaç	38
11	İmalat Sanayi	31
12	Enerji	28
13	Demir ve Demir Dışı Metaller	24
14	Otomotiv	22
15	Dayanıklı Tüketim Malları	21
16	Tarım	20
17	İklimlendirme	19
18	Plastik-Kauçuk	19
19	Telekomünikasyon	19
20	Sağlık	17

Kaynak: (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

Tablo 2'de yer alan 2022 verilerine göre, Türkiye'de yer alan Ar-Ge merkezlerinin sektörel sayısal dağılımında ilk üç sırayı Makine ve Teçhizat İmalatı, Otomotiv Yan Sanayi ve Yazılım sektörleri oluşturmaktadır. Üç sektörde Ar-Ge merkezlerinin sayısı hedeflenen düzeylere yakın iken diğer sektörler için Ar-Ge merkezi sayıları henüz yeterli düzeyde değildir.

Tablo 3: 2020 Yılı En fazla Ar-Ge Harcamasının Yapıldığı İlk Beş Sosyo-Ekonomik Hedef Grubu

Gruplar	Harcama Yüzdesi (%)
Üniversiteler	48,8
Savunma Sanayi	13,4
Endüstriyel Üretim ve Teknoloji	10,2
Ulaşım Telekomünikasyon ve Diğer Alt Yapılar	6,7
Eğitim	5,9

Kaynak: (TÜİK, Merkezi Yönetim Bütçesinden AR-GE Faaliyetleri İçin Ayrılan Ödenek ve Harcamalar, 2022)

Tablo 3'de yer alan verilerde Ar-Ge çalışmaları için yapılan harcamaların sosyo-ekonomik gruplara göre bölümlendirildiğinde, 2020 yılında en fazla fon aktarımı %48,8 oranının da bilimsel bilgi geliştirilmesi için üniversitelere yapıldığı görülmektedir. Akabinde ise %13,4 ile savunma sanayi, %10,2 ile endüstriyel üretim ve teknoloji, %6,7 ile ulaşım, telekomünikasyon ve diğer altyapılar, %5,9 oranının da fon ile eğitim takip etti.

Üniversitelere yapılan Ar-Ge harcamalarının geri dönüşümünün oldukça yüksek olduğunu göz önünde bulundurursak yapılan harcamaların hemen hemen yarısının üniversitelere yapılması doğru bir yatırım ve önemli bir stratejik adım olarak gözlemlenmektedir.

Tablo 4: Ar-Ge harcamaları ve GSYH'ye oranı (%)

Yıllar	Ar-Ge Harcamaları (TL)	GSYH'ye Oranı (%)
2001	1.291.891.387	0,53
2002	1.843.288.038	0,51
2003	2.197.090.032	0,47
2004	2.897.516.250	0,50
2005	3.835.441.076	0,57
2006	4.399.880.662	0,56
2007	6.091.178.492	0,69
2008	6.893.048.199	0,69
2009	8.087.452.600	0,81
2010	9.267.589.617	0,80
2011	11.154.149.797	0,80
2012	13.062.263.394	0,83
2013	14.807.321.926	0,82
2014	17.598.117.442	0,86
2015	20.615.247.954	0,88
2016	24.641.251.935	0,94
2017	29.855.477.805	0,96
2018	38.533.672.884	1,03
2019	45.953.691.096	1,06
2020	54.956.827.217	1,09

Kaynak: (TÜİK, Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, 2022)

Tablo 4'de yer alan verilerde 2001-2020 yılları arası Ar-Ge harcamaları ve bu harcamaların GSYH'ye oranları incelendiğinde Türkiye'deki Ar-Ge faaliyetlerine yapılan harcamalar 2001 yılından itibaren artış göstererek devam etmiştir. 2014 yılından itibaren Ar-Ge yatırımlarına yapılan harcamalar oldukça artmıştır. 2001 yılında Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranı 0,53 (1 Milyar 291 Milyon) iken 2020 yılına gelindiğinde bu oran %1,09 (54 Milyar 956 Milyon) olarak kayıtlara geçmiştir. Tablo incelendiğinde ülkemizde genel olarak bir artış trendi bulunmakla birlikte nihai olarak Ar-Ge faaliyetlerine yapılan harcamalar halen yetersiz seviyededir. Gerçekleşen artışın sebebini son yıllarda ülkemizde Ar-Ge faaliyetlerinin ilerlemesine yardımcı olmak için yürütülen vergisel ve kamusal teşvikler olarak açıklamak mümkündür. Türkiye Ar-Ge harcamalarında kritik düzey olan %1' i 2018 yılı itibari ile yakalamış olup, gelişmiş ülkeleri yakalamak için gereken düzey olan %2'yi 2020 yılında henüz geçememiştir

Tablo 5. Ar-Ge'ye Yapılan Harcamalar (GSYİH'nın yüzdesi)

Yıllar	GSYİH'nın yüzdesi
1990	0.236
1991	0.384
1992	0.356
1993	0.321
1994	0.263
1995	0.276
1996	0.328
1997	0.357
1998	0.362
1999	0.456
2000	0.466
2001	0.522
2002	0.509
2003	0.465
2004	0.497
2005	0.564
2006	0.553
2007	0.686
2008	0.687
2009	0.804
2010	0.794
2011	0.794
2012	0.826
2013	0.812

2014	0.856
2015	0.877
2016	0.938
2017	0.953
2018	1.025
2019	1.064

Kaynak: (OECD, Gayri safi yurtiçi harcamalar Ar-Ge, 2022).

Tablo 5’de yer alan verilerde 1990-2019 yılları arasında yapılan Ar-Ge harcamalarının GSYİH’nın yüzdesi verilmiştir. Ar-Ge’ye yapılan harcamaların gayri safi yurtiçi harcama içerisindeki yüzdesi, bir ülkedeki tüm yerleşik şirketler, araştırma enstitüleri, üniversite ve devlet laboratuvarları vb. tarafından yürütülen toplam Ar-Ge harcaması (cari ve sermaye) olarak tanımlanmaktadır. 2017 yılına istenilen seviye olan %1’i göremezken 2018 yılı itibari ile bu seviyeyi geçmiş durumdadır.

Tablo 6. Merkezi Yönetim Bütçesinden Ar-Ge Faaliyetleri İçin Harcamalar (Milyon TL)

Yıllar	Ar-Ge harcamaları (Milyon TL)
2008	2 671
2009	3 917
2010	4 188
2011	4 961
2012	5 305
2013	6 853
2014	6 733
2015	8 037
2016	9 116
2017	10 710
2018	13 024
2019	14 924
2020	14 331
2021	18 339

Kaynak: (TÜİK, Merkezi Yönetim Bütçe Ödenekleri ve Ar-Ge Harcamaları, 2021)

Tablo 6’de yer alan verilerde 2008-2021 yılları arasında yapılan Ar-Ge harcamaları verilmiştir. Merkezi Yönetim Bütçesinden Ar-Ge faaliyetlerine aktarılan para miktarı, devlet tarafından sağlanan desteğinin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu, yalnızca devlet tarafından finanse edilen Ar-Ge’yi değil, aynı zamanda diğer üç ulusal sektörde (ticari işletme, kar amacı gütmeyen özel, yüksek öğrenim) ve yurt dışında (uluslararası kuruluşlar dahil) devlet tarafından finanse edilen Ar-Ge’yi de kapsamaktadır. 2017 yılından itibaren önemli artışlar yaşanırken 2021 yılı itibari ile 18 milyon TL’ye ulaşmıştır.

Tablo 7. Yüksek Teknoloji İhracatı (Üretim İhracatının Yüzdesi)

Yıllar	Üretim İhracatının Yüzdesi
2007	2.138
2008	1.838
2009	2.006
2010	2.195
2011	2.111
2012	2.155
2013	3.13
2014	3.38
2015	3.436
2016	3.038
2017	3.233
2018	2.674
2019	3.028
2020	3.153

Kaynak: (The Word Bank, 2022).

Tablo 7’de yer alan verilerde 2007-2020 yılları arasında yüksek teknoloji ihracatının üretim ihracatı içerisinde ki payı verilmiştir. İstikrarlı bir artış yaşanmamış fakat 2020 yılı itibari ile üretim ihracatının %3 lük kısmını oluşturduğu gözlemlenmektedir.

4.1. Teknokent Faaliyetleri

Türkiye’de teknokent faaliyetleri bağlamında genel bir değerlendirme yapabilmek için teknokent faaliyetlerinin göstergeleri olarak Teknokent Verileri, Fikri ve Sınai Mülkiyet verileri, Teknokentlerde Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımları ile ilgili veriler incelenmiştir.

Tablo 8. Türkiye'deki 2022 Yılı Teknokent Verileri

Toplam Firma Sayısı	7.580
Yabancı/Yabancı ortaklı Firma Sayısı (Mevcut)	289
Kuluçka Firma Sayısı	1.889
Akademisyen Ortaklı Firma Sayısı	1.592
Toplam Personel Sayısı	78.028
Ar-Ge	64.463
Tasarım	1.099
Destek	5.253
Kapsam Dışı	7.215
Proje Sayısı (Devam Eden)	12.385
Proje Sayısı (Tamamlanan)	44.476
Toplam Satış (TL)	149 Milyar (TL)
Toplam İhracat (USD)	6,9 Milyar (TL)

Kaynak: (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İstatistikleri, 2022).

Tablo 8'de yer alan bilgilere göre Şubat 2022 itibari ile faaliyet gösteren toplam firma sayısı 7.580 şeklindedir. Çalışan personel sayısı toplam 78.028 iken bunların 64,463 ünü Ar-ge personelleri oluştururken, tasarım 1.099, destek 5.253 ve kapsam dışı çalışan personel sayısı 7.215 olarak görülmektedir. Toplam proje sayısı 56.861 iken bunların 44.476'sını tamamlanan proje sayısı, 12.385 ise devam eden proje sayısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknokentlerde yapılan toplam satış 149 Milyar TL iken, gerçekleştirilen toplam ihracat 6,9 Milyar TL olarak görülmektedir. Türkiye'de teknokent faaliyetlerinin belirtilen hedefler ışığında olumlu yönde ilerlediği söylenebilir. Ancak toplam ihracat içerisindeki payı oldukça düşük bu doğrultuda Ar-Ge faaliyetlerinin verimliliğini arttırmaya yönelik çalışmalara önem verilmesi gerekmektedir.

Tablo 9. Türkiye'deki 2022 yılı Fikri ve Sınai Mülkiyet Verileri

FİKRİ VE SINAİ MÜLKİYET	SAYI
Patent Tescil Sayısı (Ulusal/Uluslararası)	1.414
Patent Başvuru Sayısı (Devam Eden)	3.076
Faydalı Model Tescil Sayısı	428
Faydalı Model Başvuru Sayısı (Devam Eden)	265
Endüstriyel Tasarım Tescil Sayısı	255
Endüstriyel Tasarım Başvuru Sayısı (Devam Eden)	132
Yazılım Telif Hakkı (Alınan)	665

Kaynak: (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İstatistikleri, 2022).

Tablo 9'da yer alan bilgilere göre Şubat 2022 itibari ile fikri ve sınai mülkiyet verileri incelendiğinde tescilli patent sayısının 1.414, patent başvuru sayısını 3.076 olarak görmekteyiz. Faydalı model başvuru sayısı 265 iken tescil edilen faydalı model sayısı 428 adet şeklindedir. Endüstriyel tasarım başvuru sayısı 132 iken tescil edilen endüstriyel tasarım sayısı 255'dir. 665 adet yazılım ve telif hakkı alınan iyileştirilmiş veya geliştirilmiş teknoloji mevcuttur.

Tablo 10. Türkiye'de 2022 Yılında Teknokentlerde Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımı ve Verileri

SEKTÖR	YÜZDE (%)
Bilgisayar programlama faaliyetleri (sistem, veri tabanı, network, web sayfası vb. yazılımları ile müşteriye özel yazılımların kodlanması vb.)	47,17
Doğal bilimler ve mühendislik ile ilgili diğer araştırma ve deneysel geliştirme faaliyetleri (tarımsal araştırmalar dahil)	6,39
Biyoteknolojiyle ilgili araştırma ve deneysel geliştirme faaliyetleri	3,52
Bilgisayar danışmanlık faaliyetleri (donanım gereksinimleri gibi donanımla ilgili bilişim konularında uzman görüşü sağlanması, bilgisayar gereksinimlerinin belirlenmesi, bilgisayar sistemlerinin planlanması ve tasarlanması vb.)	3,09
Sanayi ve imalat projelerine yönelik mühendislik ve danışmanlık faaliyetleri (haddehaneler, farineriler, ulaşım araçları, sanayi makineleri, vb.)	1,35
Yükü elektronik kart imalatı (yükü baskılı devre kartları, ses, görüntü, denetleyici, ağ ve modem kartları ile akıllı kartlar vb.)	1,21
Mühendislik danışmanlık hizmetleri (bir projeye bağlantılı olarak yapılanlar hariç)	1,19
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer özel amaçlı makinelerin imalatı	1,08
Baklagillerin yetiştirilmesi (fasulye (taze ve kuru), bakla, nohut, mercimek, acı bakla, bezelye, araka vb.)	1,08
Enerji projelerine yönelik mühendislik ve danışmanlık faaliyetleri (kömür, petrol ve gaz gibi enerji yakıtları kullananlar ile nükleer, s u, güneş, rüzgâr ve diğer enerjiler için santrallere ve enerji iletim ve dağıtım hatlarına yönelik hizmetler)	1,03
Bilgisayar, bilgisayar çevre birimleri ve yazılımlarının toptan ticareti (bilgisayar donanımları, pos cihazları, ATM cihazları vb. dahil)	1
Diğer	28,98

Kaynak: (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İstatistikleri, 2022).

Tablo 10'de yer alan bilgilere göre Şubat 2022 itibari ile teknokent bünyesinde faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımları incelendiğinde %47,17 ile en büyük pay bilgisayar programlama faaliyetlerine aittir. %6,39 ile ikinci sırada yer alan doğal bilimler ve mühendislik ilgili faaliyetlerdir. Üçüncü sırada yer alan Biyoteknolojiyle ilgili Ar-Ge faaliyetleri %3,52 oranında pay almıştır. Sektörlerin yüzdesi göz önünde tutulduğunda bilgisayar programlama, yazılım, mühendislik, biyoteknoloji gibi alanlar teknokentlerde faaliyet gösteren firmaların yarısını oluşturmaktadır. Buda teknokentlerin kuruluş hedeflerinde yer alan ileri teknoloji geliştirme ve piyasaya sürme uygulamalarının içinde bulunduğumuz dijital çağa uygun şekilde ilerlediğini söylemek mümkündür.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Ülkeler refah seviyelerini yükseltebilmek, piyasalarda rekabet edebilmek ve teknoloji geliştirmek için rekabet içindedir. Bu rekabet için gerekli adımlar ise yüksek eğitim seviyesine ulaşma, bilimsel bilgiler elde etme ve bu bilgileri teknoloji üretebilmek için üretim süreçlerine aktarabilmektir. Bu süreçte Ar-Ge faaliyetleri ekonomik kalkınma ve gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesinde kritik bir görev üstlenmektedir. Ar-Ge faaliyetlerinin üretime kazandırılarak ticarileştirilmesi, etkin bir üniversite sanayi iş birliği süreci ve tarafları ortak bir noktada birleştirici teknokent modeline ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda çalışmada Türkiye'de 1979 yılından itibaren uygulanan kalkınma planlarında hedeflenen Ar-Ge ve teknoloji politikaları girdi, yürütülen Ar-Ge ve teknokent verileri çıktı olarak kabul edilmiştir. Çalışmada Ar-Ge faaliyetleri ve teknokentlerin gösterdikleri performansların izlenmesi ve analiz edilmesi gelecekteki teknoloji politikalarına yol haritası çizmek için oldukça önemlidir.

Kalkınma Planlarında Ar-Ge faaliyetlerinin önemi, üniversite sanayi iş birliğinin kurulması gerektiği, sanayi kesimini teknolojik buluşlar ve teknoloji transfer faaliyetleri ile tanıştırılması ve üretim süreçlerindeki altyapı eksikliğinin giderilmesini gerektiğinin altı çizilmiş ve hedeflerin bu yönde konulması gerektiği vurgulanmıştır.

Tablo 2 de verilen veriler ile ülkemizde Ar-Ge çalışmalarının bazı sektörlerden başlayarak yeni yeni oturmaya başladığını makine, otomotiv, bilgisayar ve yazılım sektörlerinde Ar-Ge merkezlerinde faaliyet gösteren işletmelerin sayısının geriye kalan sektörlerle kıyaslanınca oldukça yukarıda olduğu gözükmektedir. Gelecek dönemlerde diğer sektörlerde de Ar-Ge faaliyetlerinin yoğunlaştırılması kalkınma planlarında ortaya konan hedefleri yakalayabilmek açısından oldukça önemlidir. Tablo 3 de verilen Ar-Ge harcamalarının yapıldığı sosyo-ekonomik gruplar incelendiğinde en büyük payın (%48.8 oranında) üniversitelere aktarılması, Ar-Ge faaliyetleri ve teknoloji geliştirme noktasında sahip olduğu bilimsel bilgilerin, akademisyenlerin, teknokentlerin oldukça önemli olmasından aynı zamanda buraya yapılan yatırımların geri dönüşümlerinin yüksek olması ihtimalinden kaynaklandığı söylenebilir. Tablo 4 de verilen verilerde ile yıllar içerisinde Ar-Ge harcamaları ve GSYH'ye oranları incelendiğinde 2001 yılından itibaren her sene artış trendi göstermiş fakat kritik düzey olan %1' i 2018 yılında yakalayabildiği görülmektedir. 2020 yılında gelişmiş ülkeleri yakalamak için gerekli düzey olan %2'ye hala ulaşamadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 5 de verilen teknokent verileri incelendiğinde firma sayısının oldukça hızlı bir şekilde geliştiği, çalışan personel sayısı göz önüne alındığında ülkemizde önemli bir istihdam oranı yarattığı, gerçekleştirilen satış ve toplam ihracattaki payı incelendiğinde ekonomideki rolü daha iyi anlaşılabilir ama hedeflenen düzeyde olmadığı ve geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Tablo 6 da verilen fikri ve sınai mülkiyet verileri, ülkemizin son yıllarda gelişim gösterdiğini ancak gelişmiş ülkeler ile rekabet edebilmek için hala istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. Tablo 7 de verilen teknokentlerde faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımı verileri incelendiğinde bilgisayar programlama faaliyetleri üzerinde yoğunlaşma olduğu görülmekte ve içinde bulunduğumuz dijital çağda bunların önemli adımlar olduğunu söylemek mümkündür. İlerleyen dönemlerde diğer sektörlerde de önemli ilerlemeler olması belirlenen hedefler açısından kritik bir durumdur.

Girişimcilere Ar-Ge faaliyetleri gerçekleştirmeleri için sağlanan teşvik ve desteklerin sonuçlarının Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile alınmaya başladığı gözlemlenmektedir. Son yıllarda geliştirilen yasla düzenlemeler, çalışmaların geliştirilmesi için yürütülen uygulama ve programlar, çeşitli teşvik, destek, fon ve vergi avantajları sayesinde Ar-Ge ve teknoloji uygulamalarında artış yaşandığı ve çıktılarının ekonomiye aktarılmasının başladığı söylenebilir. Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet gücünü arttırması için Ar-Ge çalışmalarına daha fazla önem vermesi, Ar-Ge faaliyetlerine daha çok bütçe ayırması, Ar-Ge araştırmacı sayısını arttırmaya yönelik adımlar atılması, teknoloji geliştirmek ve patent sayılarını geliştirebilmek için teknokentlere sağlanan destek ve teşviklerin geliştirilmesi, ihracat yapısını ileri teknoloji ürünleri temelinde değiştirmesi gereklidir. Bu sayede hedeflenen teknoloji geliştirme çalışmaları iyileştirilebilecektir. Bunların uygulanabilmesi için sağlam temellere oturtulmuş dünyada yaşanan gelişmeler ve değişimlere uyum sağlayabilecek bilim ve teknolojinin bir araya getirilmesi ile oluşturulacak yöntemlerin uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). <https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/istatistiki-bilgiler/mi0203011502,02.21.2022>.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022) <https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/istatistiki-bilgiler/mi0203011501,02.23.2022>.
- Bilbao, O. B. & Rodríguez, P. A. (2004). From R&D to Innovation and Economic Growth in the EU. *Growth and Change*, 434-455.
- Cohen, W. M. & Levinthal, D. A. (1989). Innovation and Learning: the Two Faces of R&D. *The Economic Journal*, 569-596.
- Dorobek, J. C. (2006). Research and development. *Industrial Research Institute Inc*.
- Kaymakçı, O. (2006). Yeni Ekonomi Rekabet Piyasa ve Ar-Ge. İçinde N. Kargı (Der.), *Bilgi Ekonomisi* (ss. 1-40). Ekin Yayınevi.
- Kiper, M. (2007). Bilgi ve Teknoloji Üretimindeki Yeni Yaklaşımlar ve Bu Kapsamda Üniversite-Sanayi İşbirliği. İçinde R. Yıldız, & H. Atik (Ed.), *Üniversitelerdeki Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin İşlevselliği: Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Yeniden Yapılandırılmasının Gereklilikleri* (ss. 143-164). Detay Yayıncılık.
- Kiper, M. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Üniversite-Sanayi İşbirliği ve Bu Kapsamda Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Programı (ÜSAMP)*, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) Yayınları.
- OECD. (2022).Gross domestic spending on R&D : <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, 05.02.2022.
- Özeroğlu, A. İ. (2011). Türkiye’de Ar-Ge Düzenlemeleri ve Uygulamaları. *İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (36), 105-114.
- T.C Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İstatistikleri : <https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/istatistiki-bilgiler/mi0203011501,27.02.2022>.
- Tepe, S. & Zaim, A. (2016). Türkiye ve Dünyada Teknopark Uygulamaları: Teknopark İstanbul Örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (29), 3-43.
- The World Bank*. (2022). <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS?locations=TR&view=chart>, 05.02.2022.
- TÜİK. (2022). Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması : <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Arastirma-Gelistirme-Faaliyetleri-Arastirmasi-2020-37439>, 26.02.2022.
- TÜİK. (2022). Merkezi Yönetim Bütçesinden AR-GE Faaliyetleri İçin Ayrılan Ödenek ve Harcamalar: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Merkezi-Yonetim-Butcesinden-AR-GE-Faaliyetleri-Icin-Ayriyan-Odenek-ve-Harcamalar-2021-37448>, 28.02.2022.
- TÜİK. (2022). Central Government Budget Appropriations and Outlays on R&D: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=37448&dil=2>, 05.02.2022.
- Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı*. (2022). Kalkınma Planları : <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 22.02.2022.
- Ünal, T. & Seçilmiş, N. (2013). Ar-Ge Göstergeleri Açısından Türkiye ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslaması. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), 12-25.